

KATEDRA HISTORIE PEDAGOGICKÉ FAKULTY

BOHEMIAE
OCCIDENTALIS
HISTORICA

1/2017

Plzeň 2017

STUDIE

„Schon lange betrachteten sich hier die „Barone“ als die eigentlichen Herren des Landes“.

K diskusi o příčinách vzniku Zelenohorské jednoty

Bogusław CZECHOWICZ

Abstract: This article proposes a new theory explaining why in 1465 the Czech Catholic noblemen rebelled against the King of Bohemia, Jiří of Poděbrady. One of the main reasons was the interference of the city of Wrocław (Breslau), which tried to usurp the historical right of the Bohemian nobility to chose the Bohemian king. It also brings back to light the crucial role played in these events by Jošt II of Rosenberg, who was not only a representative of the most powerful noble family in Bohemia, but also the Bishop of Wrocław.

Key words: Bohemian Crown, King Georg of Poděbrady, Catholic opposition, Wrocław, historiography

Diskuse o tom, jestli je větší víra historiků v to, že píšou o dějinách skutečnou pravdu, opírajíc se o dostupné prameny, nebo naopak naivita laických čtenářů jejich knih, kteří – pokud najdou krásné pohádky o minulosti, jež jsou v souladu s jejich tušením nebo přesvědčením – berou vše jednoduše a bez pochybností jako vyřešené a jasně vyhodnocené, zatím pravděpodobně nikam nepovede. Neznamená to však, že nemá smysl – historik žije mezi světem pramenů a svým sociálním kontextem, který ho ovlivňuje. Proto si stále musí klást otázku, zda je pro něho podstatnější hledání pravdy nebo snaha zalíbit se čtenářům, s čímž se často setkáváme i dnes. Historik, který nabourává stereotypy, s uznáním nejspíše nemůže počítat, a tak v době medializace vědy mizí z veřejného prostoru jako bezvýznamný autor knih, které málokoho zajímají. A tak se poslání historika, ba vědce vůbec, stává slepou uličkou – kalkuloval snad takový jedinec může jen s tím, že se třeba jeho názor dostane do širšího povědomí náhodou. Tato myšlenka a rovněž naděje, že pokus o jiné řešení známých událostí bude někoho alespoň inspirovat, stála i u vzniku tohoto stručného příspěvku.

Článek se nejen pokusí nabídnout jiné řešení jednoho z nejdůležitějších období českých dějin, ale i překonat nechuť několika generací českých historiků povznést se nad představu o české minulosti omezené na české etnikum. Dnešní historik, který si položí otázky stejně staré, jako jsou zkoumané události, třeba ty čítající pět set let, bývá většinou natolik zatížený množstvím pramenů a jejich interpretací, že mu často schází kritičnost v tom směru, proč je pramen ve svém znění takový a ne jiný, zatímco v historiografii většinou hledá fakta, letopočty, jména a místa.

Případ Zelenohorské jednoty, která vznikla před něco více než 550 lety – v roce 1465 – a s tím spojený případ vratislavského biskupa Jošta z Rožmberka (†1467), jehož relativně kulaté výročí úmrtí bychom letos mohli slavit, dobře zapadá do takového skeptického a současně i kritického pohledu na dosavadní bádání – bádání, o kterém by se dalo překvapivě říci, že nás dlouhá léta vzdalovalo od pochopení zkoumané doby, než aby nás k němu přibližovalo.

Pro oprávněnost tohoto tvrzení a námitky se podívejme na několik odborných názorů ohledně důvodů vzniku Zelenohorské jednoty. František Palacký psal o dvou příčinách jejího vzniku: o náboženských, které snad není zapotřebí zde blíže vysvětlovat, a také – dalo by se říci – o sociálně-politických, totiž o vzniku jednoty coby reakce panského stavu na postup krále Jiřího, který v souvislosti s morem roku 1464 a se smrtí mnoha pánů a rytířů posiloval královskou moc v zemi vykonáváním poručnického práva nad sirotky. To ohrožovalo postavení vyšší šlechty, která za této situace ochotně „*nakloňovala ucha svého řečem z Říma hlásaným*“.^{1]} Dodejme, že hlavním aktérem jednoty je u Palackého Zdeněk Konopišťský ze Šternberka, ale v jeho textu najdeme i velmi rozsáhlé pasáže o aktivitách biskupa Jošta.

Václav Vladivoj Tomek poukazoval na poněkud jiný důvod vzniku jednoty – nadměrné zatěžování berněmi a porušování zemského řádu, přičemž z jeho pohledu na události zmizel vratislavský biskup a zůstal jen – ve špatném světle vykreslený – Zdeněk ze Šternberka. Historie, u Palackého vícebarevná, se stala Tomkovi černou a bílou.^{2]} Takové je do jisté míry i podání ve dnes obecně méně známém díle Antona Frinda o dějinách pražské arcidiecéze z roku 1873: jen barvy jsou zde samozřejmě obrácené. Za pozornost stojí věta, kterou – resp. myšlenku v ní zakotvenou – v knihách českých historiků nenajdeme: „*Schon lange betrachteten sich hier die „Barone” als die eigentlichen Herren des Landes*“.^{3]} Dalo by se říci, že právě to je klíč k poznání skutečných důvodů vzniku jednoty, jak o tom bude pojednáno dále.

Ve stručném přehledu názorů nesmí pochopitelně chybět Rudolf Urbánek, který jako nadšený *advocatus* krále Jiřího v jednotě viděl zosobnění zla a v jejích členech, v čele se Zdeňkem Konopišťským, zrádce státu, víry, národa a krále. Ve svém hledání příčin vzniku konfederace pokračoval cestou Palackého, když poukazoval na snahy krále v oblasti posilování své moci, pro něž si měl získávat podporu nižších stavů (rytířů a královských měst). Psal mj.: „*Páni chápali, že vzniká tu proti nim nový řád politický, hrozící je zatlačit v pozadí [...]. Jak si to uvědomovala nejbystřejší hlava mezi nimi, biskup Jošť*“ [...], z čehož lze jasně pochopit, že se opíral o prameny a chápal zásadní postavení tohoto pana, zároveň preláta, v celé záležitosti.^{4]} Bohužel, následně tomu tak již v českém dějepisectví nebylo. Petr Čornej spatřuje vznik jednoty ve spíše mezistátním (nesprávně se dnes říká mezinárodním) kontextu než coby důsledek napětí v Koruně (zminěna je kauza Hynka Bítovského z Lichtenburka), respektive v Českém království. Jošt z Rožmberka tu prakticky zcela mizí: na s. 251 je výčet členů–zakladatelů jednoty, kde na prvním místě najdeme Zdeňka Konopišťského ze Šternberka a až na předposledním (posledním panském) je uveden biskup Jošt. Ve skutečnosti je však na základací listině na místě prvním!^{5]} Abychom však byli spravedliví, sluší se podotknout, že si tento český historik povšiml, jakoby mimochodem, že jednota vznikala v době, kdy opozice proti králi už byla v plném proudu a papež vyzýval oba biskupy v Koruně (tj. Jošta a olomouckého Tasa z Boskovic)

1] František PALACKÝ, *Dějiny národu českého v Čechách a na Moravě dle původních pramenů* 10, Praha 1928, s. 201–202 (odtud citace) a 212–213.

2] Wáclaw Wladiwoj TOMEK, *Děje Království českého*, Praha 1864 (vyd. 3), s. 310–311.

3] Anton FRIND, *Die Geschichte der Bischöfe und Erzbischöfe von Prag zur neuhundertjährigen Jubelfeier der Errichtung des Prager Bisthums verfasst und dem Liebesfonde zur Unterstützung bedürftiger Priester gewidmet*, Prag 1873, s. 156.

4] Rudolf URBÁNEK, *Husitský král*, Praha 1926, s. 199.

5] Petr ČORNEJ – Milena BARTLOVA, *Velké dějiny země Koruny České 6. 1437–1526*, Praha – Litomyšl 2007, s. 229–231, zvl. 231.

a českou šlechtu, aby se neúčastnila chystaného útoku krále Jiřího na Vratislav.^{6]} To je zásadní moment.

Dále bychom mohli odkázat na Lenku Bobkovou, badatelku specializující se dlouhodobě na korunní země, u níž by se dalo očekávat, že tato skutečnost – již sedmiletá existence protikrálovské opozice ve druhém (po Praze) největším městě Koruny české – bude zdůrazněna, nebo alespoň zmíněna. Zjistě, čtenář v tomto směru zklamán nebude, jenže vznik jednoty uvedená autorka vidí spíše jako důsledek politického tlaku Říma, než v duchu názorů Františka Palackého, Václava Vladivoje Tomka a Rudolfa Urbánka. Na druhou stranu, Lenka Bobková správně doplnila, že jednota rychle navázala kontakt s Vratislaví, i když není oprávněné tvrzení, že onu alianci podpořil legát Rudolf „za cenu zdiskreditování biskupa Jošta”.^{7]} Jošt, jak jsem prokázal ve své polemické studii, byl skutečným inspirátorem a otcem-zakladatelem jednoty a jejím prvním vůdcem, minimálně v oblasti politické.^{8]} Na to vzápětí přišel i Martin Šandera, který se ve stati věnované přímo jednotě snažil tento omyl novější literatury – marginalizaci biskupa – napravit.^{9]} Rovněž lze ještě zmínit studii Jiřího Juroka, předcházející čtyřem naposledy zmíněným publikacím, který se vrací k názorům historiků 19. století, hlavně Františka Palackého, a podrobněji poukazuje na sociální a právní okolnosti panského katolického hnutí.^{10]}

Jak je vidět, názory na jednotu se měnily. V tomto článku, který přináší odlišné řešení záležitosti, nehodlám již dále rozebírat otázku postavení biskupa Jošta v českém politickém prostředí, ale – i když jsem tak stručně učinil už ve studii z roku 2014^{11]} – rád bych

6] Tamtéž, s. 227.

7] Lenka BOBKOVÁ, *Česká koruna na sklonku středověku*, in: Lenka Bobková (ed.), *Česká koruna na rozcestí. K dějinám Horní a Dolní Lužice a Dolního Slezska na přelomu středověku a raného novověku (1437–1526)*, Praha 2010 (= *Tempora et memoria*, 1), s. 57–58.

8] Bogusław CZECHOWICZ, „Tito všichni, které pozval uveřejněný Jošt”. *Znaczenie Wrocławia i biskupa Jodoka z Rožemberka w umocnieniu się katolickiej opozycji w latach 1465–1466. Studium polemiczne*, Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego, 34, 2014, s. 177–206.

9] Martin ŠANDERA, *Zelenohorská jednota. Stav poznání, otázky a úkoly*, in: Martin Šandera – Zdeněk Beran (eds.), *Poděbradská éra v zemích České koruny*, Praha 2016, s. 172–182, 270–276.

10] Jiří JUROK, *Zápas o zemský soud – jedna z příčin vzniku Zelenohorské jednoty v r. 1465*, Husitský Tábor 6–7, 1983–1984, s. 180–190.

11] Naši pozornost by měl upoutat dopis Jošta z Rožemberka z Nisy z 27. 5. 1463 předním českým katolickým pánům: Joštovu bratrovi Janovi z Rožemberka, Zdeňkovi Konopištskému ze Šternberka, Zbyňku Zajici z Házmburka, Janu Zajici na Kosti a Vilémovi z Rabí a Riesenburka. Biskup psal, že pro ně určitě není žádným tajemstvím, „[...] kteraci sú listové sem do Slezí z Říma přišli [...]” a jaké jistě i oni obdrželi. Biskup chtěl zabránit dalšímu úpadku Českého království a spolu s nimi se poradit o tom, co je pro stát dobré a co špatné. On, Jošt, po jednáních s preláty a knížaty (lze si domyslet, že slezskými), vidí jedinou možnost ve svolání celokorunního sněmu. O tom psal zástupcům Moravského markrabství, Šestiměstí a zemi lužické a prosil, aby zástupcům Loketska a Chebska napsali oni. Dale Jošt psal, že by stálo za to domluvit se s preláty pražské diecéze, „[...] aby se z námi sjeli na místě trefněm, a předsvezli to, coby bylo platné a potřebné ke cti a ke chvále milému pánu bohu, wieře křest’ anské, koruně naše České, a k zachování mieru a pokoje, kterýžto milý pán buoh ráčil zjednatí skrze našeho pána milostivého, Královu Milost” (= *Archiv český čili staré písemné památky české i moravské* 4, Praha 1846, s. 99–100); dopis biskupa s podobným obsahem z konce května viz Hermann MARKGRAF (ed.), *Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad, zugleich als urkundliche Beilage zu Eschenloers Historia Wratislaviensis. Erste Abtheilung 1454–1463*, Breslau 1873 (= *Scriptores rerum Silesiacarum*, 8 – dále jen SRS), s. 206–207, č. 160. Byla to přímá reakce na dopis Vratislavi papeži ze dne 24. 5. 1463 s žádostí o nabídnutí správného kandidáta na český trůn (= *ibidem*, s. 204–206, č. 159). Rokem 1465 je datován biskupův dopis, v němž se dočteme: „Nestane-li to království v jednotě obecně církve svatě a římské, tehdá strach, že se na něm naplní čtenie, kterážto die, že každě království v sobě rozděleně zahyne. A to by se pohřiechu naplnilo, kdybychom se toho dopustili, abychom se v sobě rozděléc, neřku, na dvě, ale na několikero se smižejíc, sami se Čechové hubili a kazili; tomu by se cizozemci nasmeli, a rádi by nás dorazili a zemi roztrhli, jehož toho buoh uchovaj! [...]” Dále prelát zformuloval politický program, který, jak se mělo ukázat, bude realizovat Jednota zelenohorská:

zdůraznil okolnosti, které nabízejí širší pohled na proces utváření panovníka v prostředí pozdněstředověkého a raněnovověkého českého státu. Jedná se o důvod vzniku protikrálovského uskupení, nebráný zatím v dosavadní literatuře v potaz; důvod, jenž lze nalézt v politickém prostoru mezi Českým lesem a slezskou metropolí, Vratislaví.

Jediným personálním pojítkem mezi tímto městem a českým panským stavem byl totiž biskup Jošt, ve Slezsku hlava katolické církve a vedle olomouckého Tasa z Boskovic tehdy jediný biskup v celé České koruně; současně příslušník panského rodu, který se považoval a byl považován za nejpřednější v Čechách – rodu pánů z Rožmberka. Musíme si přitom uvědomit fakt, že opozice proti králi Jiřímu v České koruně nevznikla náhle v roce 1465, ale existovala stále již od jeho zvolení, a že jádrem této opozice byla Vratislav. Dne 9. 4. 1459 slezské stavy napsaly papeži: „*Nimirum tota Slesia et ejus partes in illud regnum Bohemie majoritatis et obediencie saltem in temporalibus, quemadmodum legitime fieri oportuit et oportet, habuerunt et urgentur habere respectum.*”^{12]} Uznání vlády krále Jiřího pod tlakem Říma počátkem roku 1460 bylo podmíněno splněním určitých požadavků, což se však nikdy nestalo, a od roku 1462, kdy už postupně docházelo k rozkolu mezi papežem a českým králem, se slezská metropole Poděbradovi znovu snažila vzdorovat. Tentokrát, jinak než v letech 1458–1459, již podporu Pia II. měla.^{13]}

„*Item, kdy pánuov a kapitoly na ruce nemám, já sám málo zjednáám; a pokud je mám, pokud na těch věcech stojím, kteréž jim k umenšení všeho dobrého nejsou. A tomu lidé lépe rozumějí, což vidie, než co slyšie. Také snažnú a tuhu prosbu na se budete mieti, jestli-že budete nám na čem chtiieti ujieti, neb mnoho dobrých lidí svorně a stále bude prositi, aby se toho nedálo. [...] Ach, vřakt' lidé vědie, kto' mistruje u krále, na rathúze, v cechách, v krémách, v domiech hostimných i v jiných, klášteřiech, v kolejích i v školách; a zač se přimluvie, co se jim odpowie? Nenie-li to pro dobrotu, ale pro strach, kto se na tom nehorš” (=Josef TRUHLÁŘ (ed.), *Manuálník m. Václava Korandy, t. ř. rukopis Bibliothéky klementinské, Praha 1888, s. 203–204*). O dalším postupu informují Staré letopisy české: „*Téhož roku přijel do země do Vratislavi pan Jošt, syn pana Rožmberského, který byl biskupem vratislavským, křižovníkem strakonickým a proboštem chrámu na Pražském hradě. Tento biskup přijel na Strakonice a pozval si k sobě pana Zdeňka Konopištského a řadu dalších pánů; když k němu přijeli, konali sněm na Zelené Hoře. Byli tu: pan Jan z Rožmberka, bratr toho biskupa, pan Zdeněk Konopištský, pan Burian z Gutštejna, pan Bohuslav Krušina ze Švamberka, pan Jan Hradecký, pan Linhart z Gutštejna a z Klenového, pan Vilém Zajíc z Házmburka, pan Jan Zajíc z Kostí, pan Ilburk z Budynie, pan Dobrohost z Prostého, pan Děpolt z Rýzmburka a z Velhartic a mnoho dalších. Tito všichni, které pozval uvedený Jošt, se sešli na sněmu na Zelené Hoře u pana Zdeňka a tady uzavřeli písemně dohody a hned se začali králi protivit a nechtěli ho v ničem poslouchat. Svolávali pak často sněmy a na nich si hned všechno sepsali a podepsali. Konali jeden sněm v Krumlově u Rožmberského, druhý v Třeboni, třetí ve Strakoncích, čtvrtý na Zelené Hoře, pátý v Kladrubech a šestý zase na Zelené Hoře. A tak se sjednotili a i císařova popudu si naklonili příznivě papeže a uherského krále. Pomocníky a přátele si hledali mezi Němci, kteří kromě Míšeňského vždy a ve všem byli nepřáteli české země” (=Jaroslav PORÁK – Jaroslav KAŠPAR (ed.), *Ze starých letopisů českých, Praha 1980, s. 190–191*. Podrobněji B. CZECHOWICZ, „*Tito všichni, které pozval uvedený Jošt*”, s. 177–206.**

12] SRS 8, s. 17, č. 19.

13] Literatura k tomu je nezměrná – na tomto místě uvádím jen několik podstatných a novějších publikací (pomijím také již výše citované studie): Hermann MARKGRAF, *Das Verhältnis des Königs Georg von Böhmen zu Papsst Pius II, 1458-1562*, Forschungen zur deutschen Geschichte 9, 1869, s. 217–258; týž, „*Die Kanzlei“ des Königs Georg von Böhmen*, Neues Lausitzisches Magazin 48, 1870, s. 214–238; týž, *Die Bildung der katholischen Liga gegen König von Podiebrad*, Historische Zeitschrift 38, 1877, s. 48–82, 251–274; Johann LOSERTH, *Die Denkschrift des Breslauer Domherrn Nikolaus Tempelfeld von Brieg über die Wahl Georgs von Podiebrad zum König von Böhmen. Ein Beitrag zur Kritik der Hussitengeschichte des Johannes Cochlaeus*, Archiv für österreichische Geschichte 61, Nr. 1, 1880, s. 89–187; Max JORDAN, *Das Königthum Georgs von Podiebrad. Ein Beitrag zur Geschichte der Entwicklung des Staates gegenüber der katholischen Kirche*, Leipzig 1861; Adolf BACHMANN, *Zur Krönung Georgs von Podiebrad*, Prag 1876; týž, *Böhmen und seine Nachbarländer unter Georg von Podiebrad 1458–1461 und des Königs Bewerbung um die deutsche Krone. Ein Beitrag zur Geschichte der Versuche einer Reichsreform im XV. Jahrhunderte, um Theil nach ungedruckten Quellen*, Prag 1878; Richard KOEBNER, *Der Wiederstand Breslau gegen Georg von Podiebrad*, Breslau 1916; Rudolf URBÁNEK, *Jiří z Poděbrad a české národní království*, Praha 1920; Alfred STRNAD, *Die Breslauer Bürgerschaft und das Königthum Georg Podiebrads. Förderer und Fremde Städtischer Politik an der päpstlichen*

Vratislav přitom od začátku svého sporu s Jiřím a českým politickým prostředím hlásala svou interpretaci právně-politického uspořádání Koruny české i svůj názor na to, jak a podle jakých pravidel má být český panovník volen. Protože Jiří nebyl zvolen zástupci všech korunních zemí, byla v zemi nad Odrou volba považována za neplatnou a slezské hlavní město prohlásilo, že má stejná práva rozhodovat o českém trůnu jako Praha.^{14]} „*Qualis ergo domini relacio Bohemorum super Wratislavienses?*” – ptali se rétoricky Vratislavští v listopadu roku 1459 ve své odpovědi na argumentace legáta Hieronyma Landa, aby se českému králi podřídili.^{15]}

Nebyla to jenom představa pyšných měšťanů o jejich vlastním postavení ve státě. Ve své odpovědi na jejich dopis ze dne 22. 3. 1463 Pius II. dne 29. 3. zrušil závazek města vůči králi a uznání jeho vlády z ledna roku 1460^{16]} a několik dní poté zcela zakázal složit mu lenní hold.^{17]} Vděční Vratislavští dopisem ze dne 24. 5. 1463 prosili, aby Pius II. chránil nejen je, ale i všechny pravé křesťany v zemích České koruny.^{18]} Jak vidno, město nad

Kurie, Zeitschrift für Ostforschung 14, 1965, č. 3, s. 401–435, č. 4, s. 601–640; Frederick Geog HEYMANN, *George of Bohemia, King of Heretics*, Princetown – New Jersey 1965; Josef MACEK, *Jiří z Poděbrad*, Praha 1967; Jan DRABINA, *Ośrodki kaznodziejskie Wrocławia jako centra walki z Jerzym z Podiebradu*, in: *Acta Universitatis Wratislaviensis* 70, *Historia* 14, Wrocław 1968, s. 129–146; týž, *Wrocławska kapituła katedralna i jej stosunek do politycznych wydarzeń lat 1453–1471*, *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 2, 1970, s. 183–204; týž, *Działalność dyplomatyczna legata papieskiego Hieronima Lando na Śląsku i w Polsce w latach 1459–1464*, in: *Acta Universitatis Wratislaviensis* 26, *Historia* 19, Wrocław 1970, s. 149–169; týž, *Mikołaj Tempelfeld z Brzegu*, *Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne* 2, 1970, s. 83–102; týž, *Stosunki dyplomatyczne Wrocławia ze Siolicą Apostolską w latach 1464–1465*, *Colloquium Salutis. Wrocławskie Studia Teologiczne* 3, 1971, s. 81–102; týž, *Kontakty Wrocławia z papieżem Pawłem II*, *Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne* 6, 1972, s. 130–150; týž, *Działalność dyplomatyczna legata apostolskiego Rudolfa z Rudesheim na Śląsku*, in: *Acta Universitatis Wratislaviensis* 195, *Historia* 23, Wrocław 1974, s. 213–220; týž, *Kontakty Wrocławia z Piusem II i Kurii rzymską w latach 1458–1464*, *Kwartalnik Historyczny* 83, 1976, s. 513–530; týž, *Kontakty Wrocławia z Rzymem w latach 1409–1517*, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1981; Václav FILIP – Karl BORCHARD, *Schlesien, Georg von Podiebrad und die römische Kurie*, Würzburg 2005; Janusz SMOŁUCHA, *Polityka Kurii Rzymskiej za pontyfikatu Piusa II (1458–1464) wobec Czech i krajów sąsiednich. Z dziejów dyplomacji papieskiej w XV wieku*, Kraków 2008.

14] Peter Eschenloer psal: „*Eh die fursten jn antwort lissen geben, lissen sie lesen vor den Behemen abschrifte der gulden bullen Karoli vff die kure wie die in Behemen vnd wenne sie gescheen sölde, es sulde keynir gekoren werden dieweile noch erben vorhanden weren beidis geslechtis. So denn Laslaw czwu swesteren hinder jm gelossen hette, frogten sie die Behemen, worumme sie gekoren hetten. Auch lisse man jn lesen eine abschrift der vorschreibeunge czwischen Behemen vnd Osterreich gescheen, derhalben auch nicht not were gewest zukisen. Vnd so denn yo die Behemen hetten wellen kisen, sulden sie ordenunge der küre auch haben gehaiden, dobye yos sein sulden die prelaten, fursten, herren, lande vnd stete des konigreichs zu Behem vnd seiner zugehorenden landen, adir es were offenbar: kein bischoff, prelat, kein furste noch andire cristliche lande vnd stete do nicht weren gewest, sunder vorsmehet. Foste ernstlich wart mit den Behemen hirawß geredt von den fursten vnd das wort furte bischoff Jost sere trefflich, wenn er was ein wol sprechender man zu latin, behmisch, vnd wenig dewtsch, vnd wiewol er ein gebomer herre vnd Beheme was, dennoch vnbillichte er dise küre. Die Behemen goben keine antwort doruff andirs denn ire erste werbung was, sunder sie baten die fursten, ap jn bey der küre was misseheglichs gescheen were, das sulden sie gutlieh lossen hingeen. Zukunfftiglich sulde is bewart werden, es were auch also ferre nicht bedocht worden, auch in keinem argen gescheen. Girsik sulde alle sulche vorkurezung vnd missefallen als ein gnediger konig vnd herre vorgeleichen.*“ P. ESCHENLOER, *Geschichte der Stadt Breslau*, Münster – New York – München 2003 (1. vydání), s. 216.

15] Hermann MARKGRAF (ed.), *Historia Wratislaviensis et que post mortem regis Ladislai sub electo Georgio de Podiebrat Bohemorum regelli Acciderant prospera et adversa; Von Mag. Peter Eschenloer*, Breslau 1872, s. 72.

16] SRS, 8, s. 181–183, č. 147, s. 183–187, č. 148.

17] Tamtéž, s. 187, č. 149.

18] “*Et ne inter catholicos majora fiant scandala ex litteris v. b^{dmis}. quibus videtur quod pro tuicione nostra et Namslaviensium tantum ille emmanaverint, et dubitant multi, quod, si se a Georgio dimiserint, non erunt auctoritate et proteccione s^{dis}. v. defensi, necessarium esset, s^{me} p., quod v. s^{as} facta provisione secreta cruciate predictae bullam unam mitteret per quam declararet indistincte, quod omnes Slesitas Moravos et Bohemos Lusacie*

Odrou se pasovalo do role hlavy Koruny, za jakousi protiváhu Prahy. Charakteristický je dopis města Piovi II. ze 7. 2. 1463, v němž Vratislav psala jménem Moravy, Slezska a Lužic.^{19]} Koneckonců, v roce 1466 se v takovém duchu *expressis verbis* vyjádřil i legát Rudolf z Rüdeshemu a prosil polského krále o větší zájem o český trůn, protože – jak říkal – stačí jen Vratislav, již legát může nabídnout z pravomoci získané od papeže, aby se jagellonský uchazeč, Kazimír nebo jeden z jeho starších synů, stal českým králem.^{20]}

Taková politická koncepce nebyla nová, zrodila se již v lucemburské době. Už za Karla IV se totiž za možný postup v případě, že by nástupnictví po něm mělo pokračovat ne jeho potomky, ale v moravské sekundogenituře, brala v úvahu dědičná práva opírající se o Vratislav a nikoliv o Prahu, kde by se muselo počítat s volbou. Po roce 1361 (narození Václava, budoucího IV.) toto řešení ztratilo smysl.^{21]} Posléze se tato koncepce uplatnila za Zikmunda Lucemburského, který, v Praze „nevítán“, začal pravomoci českého krále vykonávat ještě před svým korunováním právě ve Vratislavi v zimě roku 1420. O rok později město označil slovy „*Wratislaviensem tamen civitatem nostram, que velut altera sedes et caput eiusdem regni* [...]”.^{22]} Další čeští králové, Albrecht a Ladislav, nebyli uznáváni ve Slezsku na základě pražské volby či svého uznání v Českém království, ale na základě dědičných nástupnických práv (Albrecht jako manžel Zikmundovy dcery).^{23]} Tento politický náhled se zásadně lišil od pojetí českých pánů, kteří si uvykli nahlížet na volbu krále jako na své podstatné privilegium. Naproti tomu Vratislav se v průběhu 15. století čím dál směleji

quoque inhabitatores et catholicos duces et barones, eos et urbes nominando et non cognitos sub generalibus verbis complectendo, in protectionem suscipiat eosque pariter ab homagio prestito absolutos esse et Georgio non obedere declarat ad beneplacitum v^{as} v.” Tamtéž, s. 204–206, č. 159; J. SMOLUCHA, *Politika...*, s. 291–292.

19] SRS 8, s. 164, č. 136.

20] „[...] *quod Regnum illud pene eiusdem linguagii et nationis cum suo Polonico sit, et nulli alteri, quam sibi, ratione consortis Reginae Elisabeth, Regni illius ex patre, avo et protavo, unicae haeredis, et filiis suis, quos dono Dei frequentes in spem Regni eiusdem progeniit, debeatur. Sint praeterea in Regno [Bohemiae] illo plures in insignes barones, fideles et orthodoxi, sint est plures numero civitatis, et si caeterae deessent, civitas una Wratislaviensis, et Slesiae Princeps, dominatum suum et susceptionem Regni Bohemiae magnopere expetentes, non secus quam perniciosam postem Georgium deserturi. Consurgeret itaque, et Regnum illud primum pro Dei honore et fidei sanctae exaltatione, deinde pro iure sibi debito et gentis ac linguagii identitate, a monstris haereseos ac detentione qua solveret, amplificaturus eo ipso praemium sibi apud Deum, et nomen apud posteros. Quodsi forte Regni Poloniae et caeterorum suorum Principatum cura et charitas eum a suscipiendo disinerent: aut daret saltem pro Rege Bohemiae filium suum Wladislaum natu maiorem, aut, si id quoque molestum foret, secundo gentium Kazimirum, aut tertio gentium Albertum, et ad extremum, ultimo gentium tunc Alexandrum, tutissimam Regni [Bohemiae] sedem apud Wratislaviam, donec caetera in ditonem accederent.”* Alexander PRZEZDZIECKI (ed.), *Joannis Dlugosz Senioris Canonici Cracoviensis opera omnia* 14. *Historiae Polonicae libri XII, 5, Liber 12 (13.)*, Cracoviae MCCLXXVII, s. 468–469; Krzysztof BACZKOWSKI (ed.), *Joannis Dlugossi annales seu Cronica incliti regni Poloniae. Liber duodecimus / Jana Dlugosza Roczniki czyli kroniki slawnego Królestwa Polskiego. Księga dwunasta 1462–1480*, Cracoviae 2009, s. 179–180. Smysl této zprávy správně pochopil F. PALACKÝ, *Dějiny* 10, s. 255: *Žádáno na něm [jde o Kazimíra Polského – pozn. B.C.], nechtěl-li by sám být králem českým, aby syna svého prvorozeného Vladislava, aneb druhorozeného Kazimíra, co dědice českého usadil mezitím ve Vratislavi, jakožto druhé stolici koruny české, pokud mu do Prahy cesta zbrani proklesána nebude; naopak nepochopil Petr Čornej v díle P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny*, 6, s. 174–175, který vnímal slova legáta jako nabídku vrácení Slezska Polsku ([...] *Pavel II [...] nabízel polskému králi i splnění dávného snu – zisk Slezska pro jednoho z jagellonských princů*) = polemika, in: B. CZECHOWICZ, *Na czesko-morawsko-ślaskim styku. O wiekach XV-XVIII i trudnym ich postrzeganiu*, Opole 2016, s. 218–219.*

21] B. CZECHOWICZ, *Böhmische Erbfolge und Breslau in Jahren 1348–1361. Kunst und Geschichte auf Wegen und Holzwegen der Historiographie*, Červený Kostelec 2013, s. 97–220.

22] Hermann MARKGRAF – Oscar FRENZEL (eds.), *Breslauer Stadtbuch, enthaltend die Rathslinie von 1287 ab und Urkunden zur Verfassungsgeschichte der Stadt, Breslau 1882 (= Codex diplomaticus Silesiae 11)*, s. 181, č. 39; podrobněji k tomu B. CZECHOWICZ, *Dvě centra v Koruně. Čechy a Slezsko na cestách integrace a rozkolu v kontextu ideologie, politiky a umění (1348–1458)*, České Budějovice 2011, s. 139–165.

23] B. CZECHOWICZ, *Dvě centra*, s. 139–165.

považovala za jakéhosi nositele dědičných práv českého královského titulu.^{24]} To si nejspíš dobře uvědomoval i biskup Jošt, stojící jednou nohou ve Slezsku a druhou v Čechách – a především právě tím lze vysvětlit jeho zájem na vzniku české panské jednoty. Byla to nejen opozice vůči králi, ale také opozice proti mimořádnému postavení slezské metropole, která navíc v té době získala obrovskou podporu v Římě.^{25]} Tím vším byla česká panská obec velmi ohrožena, i když právě pro ni platila ona slova: „*Schon lange betrachteten sich hier die „Barone” als die eigentlichen Herren des Landes*”, jak napsal v 19. století již citovaný německý historik pražské arcidiecéze.

Z pohledu pánů bylo navíc nepřijatelné i to, že politickým subjektem, který získával značný význam ve státě v natolik klíčové záležitosti, jakou byla volba krále, se stávalo město. Pravdou sice je, že šlo o město královské (na což dnešní historikové poněkud zapomínají), ale v pozdněstředověké stavovské struktuře se stále jednalo o subjekt stojící na hierarchickém žebříčku nejnižší. Byl to však zároveň subjekt, který disponoval obrovskými ekonomickými prostředky, a když do něho započítáme vlivný klérus – nejen kláštery, ale hlavně katedrální kapitolu (ostatní kapituly, sv. Kříže a sv. Jiljí, tak významou roli nehrály)^{26]} – jednalo se o velmi nebezpečnou politickou konkurenci. Problém a jistý paradox přitom spočívá v tom, že s touto konkurencí byla Zelenohorská jednota nucena spolupracovat, a to ve stejném táboře namířeném proti králi Jiřímu. A opravdu i spolupracovala, čehož finálním výsledkem byla jak volba Matyáše Korvína českým králem,^{27]} tak o deset později též olomoucký mír.^{28]}

Postavení Vratislavi v protipoděbradském táboře můžeme vidět i v korespondenci Plzně z této ožehavé doby. Západočeské královské město naslouchalo přímlovám legáta Rudolfa a 11. 2. 1466 prohlásilo, že krále již nemůže respektovat.^{29]} Zároveň psalo: „[...] *prosimet’ pokorně Vašie králievské Jasnosti, abyšte nám v tom za zlé neráčili mieti, neb jsme toho sebu nemohli zdržeti [...]*”, a zdůraznilo, že v případě zrušení hrozících církevních trestů budou ochotni vládu Jiřího opět uznat.^{30]} Asi s tím už ale vážně nepočítali, protože o týden později (18. 2.) poslali svého zástupce do Vratislavi s prosbou o podporu

24] Podrobněji B. CZECHOWICZ, „...huic an aurere bulle satisfactum...”. *Wroclawskie refleksy Bulli Sycylijskiej w rozwiązaniu problemu następstwa na tronie czeskim w dobie króla Jerzego*, in: Jaromír TAUCHEN – Karel SCHELLE (eds.), *Státová právní vztahy českého státu a římskoněmecké říše ve středověku a jejich důsledky pro další vývoj*. Sborník z kolokvia pořádaného Katedrou dějin státu a práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity a The European Society for History of Law, Ostrava 2012, s. 41–52.

25] Papež jmenoval kardinála-protektora, který se měl starat o vratislavské zájmy – stal se jím jeho bratranec Francesco Todescalchi-Piccolomini. Bylo to privilegium stavů, nikoliv jednotlivých měst; k tomu srov. práce citované v pozn. 13, hlavně studie A. Strnada, J. Drabiny a J. Smoluchy.

26] J. DRABINA, *Wroclawska kapitula katedralna*, s. 183–204; Kazimierz DOLA, *Wroclawska kapitula katedralna w XV wieku. Ustrój – skład osobowy – działalność*, Lublin 1983.

27] Je nutno připomenout, že Matyáš se v politickém obzoru vratislavských politiků objevil nejpozději v březnu 1465 (čili před zahájením aktivit biskupa Jošta, zmíněných v pozn. 11), jak se lze domnívat z dopisu vratislavského prokurátora u římské kurie Fabiana Hanco z Rzymu z 11. 3. 1465: „[...] *Ebenso stehe der Erzbischof von Creta in grossen Ehren beim König von Ungarn. Hanco habe deshalb durch Leonhard Dato den Papst ersuchen lassen, ihm und dem König Matthias zu schreiben, dass sie Breslau Hilfe leisten sollten, wenn König Georg es angreife*. [...]“.⁴ Hermann MARKGRAF (ed.), *Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter Georgs von Podiebrad, 1463–1469*, Breslau 1874 (= *Scriptores*... 9), s. 114, č. 278. Korvín potom psal, že už je dlouhou dobu žádán různými katolíky, aby je chránil před heretiky: Berthold KRONAL – Heinrich WENDT (eds.), *Politische Correspondenz Breslaus im Zeitalter des Königs Matthias Corvinus 2, 1479–1490*, Breslau 1894, 14, s. 262, č. 590A.

28] Jeho rozbor viz B. CZECHOWICZ, *Traktat olomuniecki z 1479 roku*, Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka 70, č. 4, 2015, s. 17–32.

29] SRS 9, s. 166, č. 319 (list z 29. 3. 1466).

30] Josef STRNAD (ed.), *Listář královského města Plzně a druhdy poddaných osad 2. Od r. 1450–1526*, Plzeň 1905; s. 120, č. 132; P. ČORNEJ – M. BARTLOVÁ, *Velké dějiny*, s. 237.

v odboji proti panovníkovi.^{31]} Svůj postup vysvětlovali na sněmu, který král svolal do Prahy na přelomu února a března 1466. Jiří se snažil jednat kompromisně a deklaroval, že je ochoten napravit všechny své chyby, ale že zároveň od svých odpůrců očekává totéž.^{32]} V onom čase, dne 4. 3. 1466, se Vratislavští přimlouvali u papeže také za Plzeň, jež se jim stala důležitým spojencem.^{33]} O dva dny později potom psali do západočeského města o společné, obě města navzájem spojující tradici boje s českou herezí, sahající až do éry husitských válek. Vratislav přitom nabídl Plzni pomoc a možnost využití služeb jejího prokurátora Fabiana Hanca, který stále zůstával v Římě a byl tehdy prelátem vratislavské katedrální kapituly.^{34]}

Velmi úzká spolupráce dvou královských měst také mohla povzbudit české katolické pány, kteří pocíťovali zodpovědnost za osud království a možná i celé Koruny české, osud ohrožený nejen náboženským rozkošem a nejen tím, že rozhodující subjekt, tj. Vratislav, se nacházel mimo České království, ale i tím, že se tzv. druhá husitská válka mohla opět stát, stejně jako ta první, soupeřením o dominantní postavení ve státě mezi šlechtou a královskými městy. Protože i takové soupeření se v pozadí hlavních cílů husitských válek odehrávalo. I v tomto smyslu lze vnímat události šedesátých a sedmdesátých let 15. století jako pokračování konfliktu doby pozdnělucemburské (zvané běžně husitskou) a zároveň i jako předeheru konfliktu, který se měl rozhořet v letech 1500–1517. Ten však v historiografii bohužel postrádá slezský a lužický kontext a i kvůli tomu stále není zcela přehledný a dostatečně zhodnocený.^{35]}

Jak je vidět i na právě pojednaném případě, české dějiny z vratislavského pohledu vypadají jinak než z pohledu pražského, stejně jako byly jiné koncepce budoucnosti České koruny jednak nad Odrou, jednak nad Vltavou. Historik, který má již více než sto let k dispozici obrovské množství publikovaných pramenů, by se neměl omezit pouze na jeden historiografický názor, ale konfrontovat je všechny, hodnotit je jak v širších souvislostech, tak ve smyslu prostorovém – totiž nejen s omezením na Čechy – a časovém. Takový pohled nabízí tento článek, který může být vnímán jako jistá ouvertura pro chystanou autorivu mnohosvazkovou monografii. Ta bude pokusem o přehodnocení pohledu na Českou korunu a její kulturu: *Idea i państwo. Korona Królestwa Czech w latach 1457–1547*.^{36]}

31] Josef STRNAD (ed.), *Listář 2*, s. 122, č. 134; SRS 7, s. 122; odpověď Vratislavi tamtéž, s. 113.

32] *Ze starých letopisů*, s. 191–192; *Archiv český 4*, s. 120, č. 14.

33] Josef STRNAD (ed.), *Listář 2*, s. 126, č. 137; SRS 7, s. 113 (v tomto a i v mnoha dalších případech Strnadův plzeňský listář odkazuje na uvedený díl *Scriptores rerum Silesiacarum*, který omylem uvádí jako *Codex diplomaticus Silesiae*). O těchto událostech také Josef STRNAD (ed.), *M. Šimona Plachého z Třebnice Paměti Plzeňské*, Plzeň 1883, s. 48–54.

34] Josef STRNAD (ed.), *Listář 2*, s. 128–129, č. 138; srov. také Jan DOUŠA, *Výhrůžky proti Plzni v letech 1433–1631*, in: Jaroslav Pánek (ed.), *Česká města v 16.–18. století. Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 14. a 15. listopadu 1990*, Praha 1991, s. 71; František BENEŠ, *Postoj Českých Budějovic ke králi Jiřímu z Poděbrad v letech 1465–1471*, Jihočeský sborník historický 37, 1968, s. 57–75.

35] Jindřich, FRANCEK, 24. 10. 1517. *Svatováclavská smlouva. Urození versus neurození*, Praha 2006 a rozsáhlý úvod in: Petr KREUZ – Ivan MARTINOVSKÝ (eds.), *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích)*, Praha 2007.

36] B. CZECHOWICZ, *Idea i państwo. Korona Królestwa Czech w latach 1457–1547*, I: *Historiograficzny gorset. Korona Czeska oczami pokoleń badaczy*, Wrocław 2017 (v tisku); II: „*Sic noster rex Jiřík*” czy „*occupator regni Bohemiae*”? *Rządy w Koronie Jerzego z Podiebradów*, Wrocław 2017 (v tisku); III: „*Mathias primus Dei gratia rex Bohemiae*”. *Rehabilitacja nieuznanego króla*, Wrocław 2017 (v tisku); IV: *Sila słabości? Długie późne rządy Władysława II*. 1: *Król i stany* (v přípravě); 2: *Książęta i szlachta*, A: *Książęta i hrabiowie* (v přípravě); B: *Magnaci* (v přípravě); C: *Rycerze, władcykowie, panosze i inni „urodzeni”* (v přípravě); 3: *Miasta i mieszczanie*, A: *Miasta królewskie* (v přípravě); B: *Miasta prywatne* (v přípravě); 4: *Duchowieństwo: struktury, ludzie i instytucje* (v přípravě); V: *Niepozorna dekada Ludwika. Młody król wobec starych i nowych problemów*

První tři díly jsou připravené k tisku, další by se měly na knižním trhu objevit během následujících deseti let (ve 13 nebo 14 dílech), zatím z pragmatických důvodů v polštině, ačkoli přáním (a původním záměrem) autora byla verze česká. Předběžná diskuze k některým základním tezím této práce je vítána – a i tomu slouží předkládaný příspěvek.

For a Long Time the ,Barons’ Considered Themselves the True Rulers of the Country.” A Voice in the Discussion On the Origins of Zelená Hora Alliance

Summary

This article presents a brief review of 200 years of ever-evolving theories on why in 1465 the Bohemian Catholic noblemen created the opposition against the Utraquist King Jiří of Poděbrady. It also brings back to light a well-documented but forgotten fact that the Bishop of Wrocław Jošt II of Rosenberg played a key role in this process. On the one hand, he knew very well the political situation in Wrocław (the second biggest city of the Bohemian Crown), but on the other, he was a representative of the most powerful family in Bohemia. Thus, he was fully aware that Wrocław could jeopardise the position of the Bohemian nobility. Wrocław not only continuously rejected King Jiří but also it believed that the city had the right to decide who will sit on the Bohemian throne. It even put forward its own candidate – King of Hungary Matthias Corvinus. This meant that the Bohemian noblemen felt deprived of their fundamental right to decide about the future of their country – the right to elect their monarch. As Wrocław was quickly becoming a growing political opposition within the Bohemian Crown, the nobility had no choice but to close ranks.

The city was so powerful at that time that Pilsen, the historical bastion of Catholicism in western Bohemia, asked Wrocław for help in the resistance against the heretic king. This was yet another proof of Wrocław’s supremacy within the Bohemian Crown. Finally, it is worth noting that the political conflict between the Bohemian noblemen and the powerful royal city of Wrocław was symptomatic of a broader phenomenon of the rivalry between the aristocracy and the towns. However, so far both parties had been united against the common enemy – the heretic King Jiří of Poděbrady.

(v přípravě); VI: „*Ferdinandus primus rex Bohemiae*”. *Wielki nielubiany na czeskim tronie*; 1: *Wladca wobec państwa* (v přípravě); 2: *Spoleczeństwo wobec wladcy* (v přípravě); snad též VII. *Konkluzje i uzupełnienia. Zbiorcze zestawienie źródeł i literatury. Indeksy*.

Ernst von Streeruwitz (1874–1952). Ein österreichischer Bundeskanzler aus (West-)Böhmen

Lothar HÖBELT

Abstract: The essay deals with the life and career of Ernst von Streeruwitz, descendant of an old family from Střibro, small town in West of Bohemia. In 1929 became Streeruwitz, an industrial manager and lobbyist, the chancellor of Austria, although just for a short time. His life story wasn't in Czech historiography reflected to date.

Key words: Ernst von Streeruwitz, 20th Century, Sudeten, Chancellor of Austria, Chamber of Commerce, Schuschnigg Government.

I. Die Familie

Von den zehn österreichischen Bundeskanzlern der Ersten Republik waren fast die Hälfte – vier – gebürtige Sudetendeutsche: Karl Renner und Arthur Seyß-Inquart, der erste und der letzte, kamen aus Mähren; Rudolf Ramek (1924–1926) hatte in Salzburg Karriere gemacht, stammte aber aus Schlesien; Ernst v. Streeruwitz war der einzige Deutschböhme unter ihnen. Streeruwitz kam als Quereinsteiger in die Politik, aber er kam aus einer politischen Familie. Sein Vater Georg Adolf war in der liberalen Ära lange Zeit Landtags-, von 1867 bis 1885 auch Reichsratsabgeordneter gewesen; sein Bruder Hans war bis 1918 Bürgermeister von Mies; sein Schwager, der Arzt Viktor Michl (1865–1927), wurde 1907 für die Deutschradikalen in den Reichsrat gewählt.^{1]}

Streeruwitz selbst hat für den ersten Band seiner Memoiren ausführlich die Familiengeschichte recherchiert. Die Streers v. Streeruwitz besaßen das böhmische Inkolat; ein Vorfahre war angeblich schon wegen seiner Verdienste um die Verteidigung Prags 1648 in den Adelsstand erhoben worden (eine Standeserhöhung, die sich freilich nicht belegen läßt); Ernsts Urgroßvater war Hofrat in der böhmischen Hofkanzlei unter Joseph II. und erwarb ein Gut in Mähren, das später wieder verloren ging; der Großvater Anton schlug eine viel abenteuerlichere, aber weniger ertragreiche Laufbahn ein. Er kämpfte während der Revolutionskriege und danach in einem halben Dutzend Armeen, von der österreichischen über die spanischen Guerilleros bis zu Wellingtons Briten, machte 1819 den Andenübergang unter Bolivar mit und beteiligte sich auch noch am griechischen Befreiungskampf, bevor er sich als Postmeister im heimatlichen Mies zur Ruhe setzte und mehrmals heiratete. Ernsts Großmutter brachte das alte Schloß Kopetzen (Kopec u Prostiboře) in die Ehe ein.^{2]}

1] Ernst von STREERUWITZ, *Wie es war. Erinnerungen und Erlebnisse eines alten Oesterreichers*, Wien 1934, S. 33, 152. Michl gewann die Wahl 1907 vielleicht nur zufällig, weil er mit einem Christlichsozialen in die Stichwahl kam, der nur um eine Stimme mehr erhalten hatte als der prominente Deutschfortschrittliche Prof. Pfersche. Die Wahl ließ freilich erkennen, daß es sich in erster Linie um Lokalfavoriten handelte: Michl erkämpfte seinen Vorsprung in Mies, Bischofteinitz wählte mehrheitlich deutschfortschrittlich, Haid und Weseritz (Bezdrůžice) christlichsozial, Dobrzan (Dobřany) und Tuschkau schönerrarianisch, Staab (Stod) sozialdemokratisch; vgl. Pilsener Tagblatt 15./17. 5. 1907.

2] E. von STREERUWITZ, *Wie es war*, s. 37 ff.

Ernsts Vater Georg Adolf beendete wenige Wochen vor der Revolution von 1848 sein Jus-Studium in Prag. Einer seiner Brüder kämpfte als Offizier in der Armee Windisch-Graetz gegen das aufständische Wien, ein anderer emigrierte in den sechziger Jahren nach Amerika und brachte es dort bis zum Staats-Geologen von Texas. Georg Adolf wurde 1863 in den Landtag gewählt, 1867 in den Reichsrat. Er war ein Liberaler, wie alle deutschböhmischen Abgeordneten dieser Zeit, aber ein Mann von konservativer Färbung. Er stimmte 1878 zwar gegen die Okkupation Bosniens, weil er nicht den Eindruck hatte, als gewänne Österreich „*durch eine solche Erwerbung an Kraft, an Macht, an Ansehen und an Reichtum*“, versicherte aber im gleichen Atemzug Außenminister Andrassy seines „*vollen und unbedingten Vertrauens*“. Sein Sohn behauptete später einmal, der Vater wäre schon für die Erhebung in den Freiherrnstand vorgeschlagen gewesen. Auf Grund seiner oppositionellen Stellungnahme sei das Dekret aber wieder zurückgezogen worden.^{3]}

In Konflikt mit seinen „Parteigenossen“ geriet Georg Adolf in den achtziger Jahren. Er hielt die Feindschaft gegen den Ministerpräsidenten Taaffe, wie ihn sowohl die „schärfere Tonart“ der Partei um die frühen Deutschnationalen als auch – aus persönlichen und taktischen Gründen – Ernst v. Plener auf ihre Fahnen geschrieben hatten, für einen Fehler.^{4]} Er meinte, Taaffe „*wäre bei Beginn der Regierung viel lieber mit der deutschen Verfassungspartei gegangen, wenn selbe ihm nur halbwegs entgegengekommen wäre.*“ Der Kardinalfehler der Mehrheit der Deutschliberalen sei ihre „*wahrhaft knabenhaft trotzig, negierende Haltung*“ bei der Abstimmung über die Wehrgesetze gewesen. Die Folge war: „*Da jede Regierung [...] eine Majorität im Parlamente haben oder sich schaffen muß, so wendete sich Graf Taaffe der Rechten zu.*“

Es sei ein Irrtum, wenn man glaubte, den nationalen und den liberalen Standpunkt zugleich mit Erfolg halten zu können. „*Wollte man den Liberalismus unbeschädigt erhalten, so mußte man sich mit den Polen verbinden. Wollte man den nationalen Standpunkt unangreifbar machen, so mußte man die klerikalen Stammesgenossen gewinnen.*“ Georg Adolf hatte durchaus Verständnis für den deutschnationalen Standpunkt, aber er war kein Radikaler. Er „*hätte lieber ein Bündnis mit den deutschen Alpenländern eingegangen; denn nationale Einbußen sind in der Regel durch gar nichts mehr gutzumachen.*“ Aber seine Schlußfolgerung lautete auch: „*Eine unglückliche Ehe kann allenfalls getrennt werden, aber die Deutschen und die Tschechen in Böhmen sind zusammengewachsen für immerdar und die Vernichtung des einen würde den Tod des anderen herbeiführen. Darum müssen sie sich ausgleichen...*“^{5]}

Seine ketzerischen Ansichten über den Grafen Taaffe machten ihn bei seiner Partei nicht populär. Bei den Reichsratswahlen des Jahres 1885 nominierte das „Central-Wahlkomitee“ der deutschböhmischen Liberalen unter Franz Schmeykal daher für seinen Wahlkreis den Grafen Victor Boos-Waldeck auf Wosseletz (Oselce), den Gründer des Pilsener

3] Ebenda, S. 71 f. (Rede vom 21. 3. 1878); ÖstA (Österreichisches Staatsarchiv), AVA (Allgemeines Verwaltungsarchiv), E/1781:170, Streeruwitz an Friedrich Funder, 19. 6. 1948; vgl. auch Lothar HÖBELT, *The Bosnian Crisis Revisited: Why did the Austrian Liberals oppose Andrassy?*, in: T. G. Otte – Lothar Höbelt (Hg.), *A Living Anachronism? European Diplomacy and the Habsburg Monarchy*. Festschrift für Roy Bridge zum 70. Geburtstag, Wien 2010, S. 177–198.

4] Zur böhmischen Politik dieser Jahre vgl. Lothar HÖBELT, *Staatsprache oder Zweiteilung? Der Wendepunkt der deutschen Politik in Böhmen 1883–1886*, in: Franz Adlgasser – Jana Malinská – Helmut Rumpler – Luboš Velek (Hg.), *Hohes Haus! 150 Jahre moderner Parlamentarismus in Österreich, Böhmen, der Tschechoslowakei und der Republik Tschechien im mitteleuropäischen Kontext*, Wien 2015, S. 177–186.

5] Die Rede vor seinen Landtagswählern 1889 in: E. von STREERUWITZ, *Wie es war*, S. 344–348.

deutschen Nationalvereins.^{6]} Dennoch fielen Streeruwitz im ersten Wahlgang sogar vier Stimmen mehr zu als seinem Gegenkandidaten. Freilich, aus der Sicht der Deutschliberalen wies dieser Erfolg einen gravierenden Makel auf. Streeruwitz hatte seinen „Applaus von der falschen Seite“ erhalten. Von den 226 Wahlmännern, die für Streeruwitz stimmten, waren 121, d.h. über die Hälfte Tschechen, vor allem aus dem Bezirk Taus (Domažlice); dazu kamen noch zwei Dutzend „Klerikale“, vor allem aus dem Umfeld des Fürsten Löwenstein auf Haid (Bor u Tachova).^{7]}

Streeruwitz hatte genau 50 % der Wahlmänner erhalten, sprich: um eine Stimme zuwenig.^{8]} Deshalb war ein zweiter Wahlgang notwendig. Boos-Waldeck soll die Wahl schon verloren gegeben haben.^{9]} Doch in den paar Stunden seit der ersten Wahl waren einige der tschechischen Wahlmänner in Taus schon wieder heimgegangen; in Boos-Waldecks Heimatbezirk Bischofteinitz (Horšovský Týn) stimmten dafür auch die Klerikalen diesmal für ihn. Das überraschende Resultat lautete: Streeruwitz verlor die Stichwahl mit 202 zu 228 Stimmen. Sein Landtagsmandat behielt er freilich; im (kleineren) Bezirk Tuschkau – Mies (Touškov – Stříbro) wurde er auch 1889 noch nahezu einstimmig wiedergewählt.^{10]} Er erlebte noch die „Wiener Punktationen“, den böhmischen Ausgleich von 1890, und starb wenige Wochen später am 25. Februar 1890, als sein Sohn erst sechzehn Jahre alt war.

II. Offizier und Manager

Ernst übernahm von seinem Vater diese deutschnationale, dabei aber „schwarz-gelbe“ und liberal-konservative Komponente. Er schrieb über die Liberalen einmal: „Die Liberalen fürchteten immer noch Metternich, als schon Karl Marx am Weg zur Macht war“,^{11]} ein anderes Mal, er sei wohl ein Konservativer, aber kein Klerikaler, „kein Frömmler und kein Mann der Katholikentage“.^{12]} Vorerst freilich überließ Ernst die Politik seinem Bruder und seinem Schwager, und folgte lieber seinem Onkel und seinem Großvater: Er strebte eine Laufbahn in der Armee an, trat 1892 in die Theresianische Militärakademie ein und diente dann beim Dragoner-Regiment Nr. 7 in Lissa an der Elbe (Lysá nad Labem). Im dortigen Schloß – einst im Besitz der Grafen Sporck – lebte damals der Reichenberger Textilmagnat Freiherr Friedrich von Leitenberger. Daraus entwickelte sich eine Freundschaft, die zu einem Karrierewechsel führte: Leitenberger bot Ernst eine Position als Verwalter, ja General-

6] Die Güter der Familie Boos-Waldeck umfaßten fast 2000 Hektar; Wossetz lag im benachbarten Bezirk Horazdowitz (Horažďovice); vgl. Johann F. PROCHAZKA, *Topografisch-statistischer Schematismus des Grossgrundbesitzes im Königreiche Böhmen*, Prag 1880, S. 46 f.

7] Pilsner Zeitung, 3. 6. 1885. Bei den ersten Direktwahlen ins Abgeordnetenhaus 1873 hatte er mit 312 Stimmen den klerikalen Grafen Schönborn mit 102 besiegt (Neue Freie Presse, 14. 10. 1873, S. 2, 29. 6. 1879).

8] Die vier fehlenden Stimmen waren drei Klerikale (die für Pater Opitz gestimmt hatten) und ein Tscheche.

9] Westböhmischer Grenzbote, 6. 6. 1885, S. 4. Von den Presseorganen der Region unterstützte die Pilsner Zeitung Boos-Waldeck, die Egerer Zeitung Streeruwitz.

10] Prager Tagblatt, 4. 7. 1889, S. 3.

11] Ernst von STREERUWITZ, *Springflut über Österreich. Erinnerungen, Erlebnisse und Gedanken aus bewegter Zeit 1914–1929*, Wien 1937, S. 31. Es fällt auf, daß Streeruwitz – zum Unterschied vom ersten Band seiner Memoiren – im Titel des Buches inzwischen auch wieder seinen Adelstitel führte. Genau genommen handelte es sich bei der Namensform Streeruwitz übrigens um das Adelsprädikat, nicht den Familiennamen.

12] Waltraud BARIL, *Ernst von Streeruwitz*, unveröffentlichte Diss., Wien 1965, S. 86. Die Autorin konnte noch den unveröffentlichten dritten Band von Streeruwitz' Memoiren und Teile des Nachlasses im Besitz seiner zweiten Frau einsehen.

manager seiner Betriebe an. Ernst schwankte eine Zeitlang, war zunächst als inoffizieller Berater tätig und nahm schließlich an.

Noch in seinen Erinnerungen fühlte sich Ernst bemüßigt, diesen Schritt mit seinen Zweifeln zu begründen, ob er auch tatsächlich über das für einen Offizier „*absolut notwendige Maß an körperlicher Tüchtigkeit zur Überwindung von großen Strapazen*“ verfüge. Im Frühjahr 1902 übernahm er die Leitung – und Reorganisation – der Textildruckerei in Cosmanos (Kosmonosy). Es kam dem neuen Direktor zugute, daß er im Gymnasium Tschechisch als Freifach belegt hatte; er konnte sich mit seinen Arbeitern mühelos verständigen und war stolz auf das gute Einverständnis, in einem durchaus paternalistischen Stil. Allerdings starb Leitenberger schon 1904 bei einem Autorennen, die Firma wurde in eine Aktiengesellschaft umgewandelt. Der neue Aufsichtsratsvorsitzende wollte früher oder später eigene Verwandte in der Firma unterbringen. Streeruwitz mußte in die Zentrale nach Wien übersiedeln, wo es ihm nicht gefiel. In der Großstadt habe er immer ein Gefühl des „Nirgends-Hingehörens“ gehabt, während „*ein Fabrikdirektor in der Provinz außerhalb der Stadt in der Vorkriegszeit ein sehr großer Herr*“ war.^{13]}

Streeruwitz wechselte deshalb kurz vor Kriegsausbruch 1914 zu einer anderen Firma derselben Branche, der Druckfabrik AG in Neunkirchen in Niederösterreich, ein Dutzend Kilometer südlich von Wiener Neustadt an der Südbahn gelegen. Die Lage der Firma war deshalb wichtig für seinen Lebensweg, weil sich Neunkirchen schon damals zu einem, wenn nicht zu dem Zentrum industrieller Interessensorganisationen in Österreich entwickelte. Die Gegend südlich von Wien ist als das „Industrieviertel“ bekannt (als Entsprechung zum Weinviertel im Nordosten oder dem Waldviertel im Nordwesten). Die Arbeitgeberorganisation des Industrieviertels war als „Neunkirchner Verband“ bekannt, der in der Zwischenkriegszeit dann von Philipp v. Schoeller geführt wurde, dem Besitz des Stahlwerkes im benachbarten Ternitz. Noch vor Kriegsende fusionierten die Arbeitgeberverbände („Bund der Industriellen“) mit dem „Centralverband der Industrie“, der mehr auf handelspolitische Belange spezialisiert war, zum Reichs-, später dann Hauptverband der Industrie.^{14]} Präsident des Hauptverbandes aber war von den frühen zwanziger Jahren bis zum Ende der Ersten Republik Ludwig Urban, der Haupteigentümer der Schraubenfabrik Brevillier & Urban, die ebenfalls in Neunkirchen ihren Sitz hatte.^{15]} Die Annahme liegt nahe, daß Streeruwitz Einstieg in die Politik durch diese lokalen Kontakte mitbestimmt worden ist.

Inzwischen kam der Krieg. Ein wenig wehmütig nahm Ernst zur Kenntnis, daß seine ehemaligen Kameraden auf der Kriegsschule inzwischen wichtige Positionen in den Stäben bekleideten, während er den Krieg als Rittmeister im Kriegsministerium verbrachte, mit einer rein administrativen Tätigkeit im Rahmen der Kriegsgefangenenbetreuung. Aus seiner Tätigkeit erwuchs dann freilich zum Schluß auch ein Konflikt mit bolschewistischen Emissären aus Rußland, der ihn beim Zusammenbruch der Monarchie um sein Leben fürchten ließ. Die Familie übersiedelte daher noch in den ersten Novembertagen 1918 Hals über Kopf in die alte Heimat – nach Mies, das Sicherheit verkörperte, unabhängig vom politischen Schicksal des Sudetenlandes. Bezeichnenderweise entschloß sich Streeruwitz erst im März 1919, als die Demonstrationen aus Anlaß des Zusammentritts der

13] E. von STREERUWITZ, *Wie es war*, S. 175, 233 f., 310.

14] Gerald STURMAYR, *Industrielle Interessenpolitik in der Donaumonarchie*, Wien 1996, S. 156, 200; Oskar HELMER, *50 Jahre erlebte Geschichte*, Wien 1957, S. 44 f.

15] Franz MATHIS, *Big Business in Österreich. Österreichische Großunternehmen in Kurzdarstellungen*, Wien 1987, S. 69 f., 260 f. Beide Firmen beschäftigten in ihrer Glanzzeit mehrere Tausend Beschäftigte.

konstituierenden Nationalversammlung in Wien die Spannungen in Böhmen erhöhten, für die deutschösterreichische Staatsbürgerschaft zu optieren.^{16]}

Streeruwitz gehörte zur Kategorie der agnostischen Nostalgiker. Er hielt dem Andenken der Monarchie die Treue. In seinen Erinnerungen widmete er lange Passagen der Ehrenrettung der k. u. k. Armee. Im österreichischen Nationalrat erregte er 1928 Aufsehen, weil er in einer Rede vehement Franz Joseph I. verteidigte, was angesichts der vielfach hysterisch anti-habsburgischen Stimmung damals noch zu den Seltenheiten gehörte. Aber er war – im politischen Sinne – kein Legitimist und auch kein Monarchist. Die Monarchie war für ihn endgültig dahingegangen. „*Jede Erinnerung an das alte Land löst bei uns [...] das Gefühl hoffnungslosen Schmerzes aus, der Trauer um unwiederbringlich Verlorenes.*“^{17]} Alles, was er verlangte, war daß man ihr Andenken nicht in den Schmutz zog. Franz Joseph war für ihn „*der Inbegriff der Hoheit, der Würde und einer Ritterlichkeit, die wir nun nirgends finden.*“ In seinem Arbeitszimmer hing stets ein Bild des alten Kaisers. Wir verlangen nicht, so schrieb er 1933, daß „*die neue Zeit uns versteht. Wir wollen nur, daß sie unsere Gefühle und Empfindungen achtet und schont.*“^{18]}

Die Erste Republik Österreich verhungerte, wie es Robert Musil in einem Essay ausdrückte, wie Buridans Esel vor zwei Heuhaufen, dem Anschluß an das Deutsche Reich und der Donaukonföderation, dem Versuch, die Gemeinschaft der habsburgischen Länder unter anderen Vorzeichen neu zu beleben. Das Österreich, das nach Clemenceaus vermutlich apokryphem Ausspruch, bloß den Rest darstellte, der übrigblieb, wenn man alles andere abzog,^{19]} hat sich nach 1945 gerne in der Rolle als „Insel der Seligen“ gesonnt. Doch 1918 schien die dauernde Unabhängigkeit dieses Zufallsgebildes eine Absurdität, von seinen wirtschaftlichen Schwierigkeiten einmal ganz abgesehen. Natürlich sei das kleine Österreich lebensfähig, räumten selbst die Deutschnationalen ein, aber eben auf dem Niveau Albaniens.^{20]} Sobald die Donaukonföderation als Alternative ausschied – und der Streit um das Sudetenland vergiftete die Atmosphäre – blieb nur mehr der Anschluß.

Dieser Überzeugung huldigte auch Streeruwitz. Er war kein Alldeutscher, der österreichische und habsburgische Traditionen verachtete oder wie der Sozialdemokrat Otto Bauer 1919 darüber jubelte, daß jetzt hoffentlich bald die vom Streit der Dynastien Habsburg und Hohenzollern verschuldete erste deutsche Teilung von 1866 wieder aufgehoben werde.^{21]} Aber Streeruwitz schrieb auch noch 1937, als die Anschlussfrage bereits wiederum von anderen Kontroversen eingeholt worden war, es sei „*mit einiger Unvoreingenommenheit wohl verständlich*“, daß er sich „*mit ganzem Herzen jenen angeschlossen habe, die im engen Zusammenschluß Österreichs mit Deutschland die Rettung sahen.*“^{22]} Im Sinne dieser Selbstverständlichkeit zitierte ihn auch ein Diplomat, als Streeruwitz 1929 zusammen mit dem Kanzleramt auch das Außenministerium übernahm. Der neue Mann sei ein „unbedingter Anschlussanhänger“. Denn: „*Es bleibt uns ja nichts anderes übrig.*“^{23]}

16] E. von STREERUWITZ, *Springflut*, S. 152.

17] Ebenda, S. 9, 222 f.

18] E. von STREERUWITZ, *Wie es war*, S. 340.

19] Manfred ZOLLINGER, « L'Autriche, c'est moi »? *Georges Clemenceau, das neue Österreich und das Werden eines Mythos*, in: Stefan Karner – Lorenz Mikoletzky (Hg.), *Österreich. 90 Jahre Republik*, Innsbruck 2008, S. 621–632.

20] Klaus KOCH – Walter RAUSCHER – Arnold SUPPAN (Hg.), *Außenpolitische Dokumente der Republik Österreich (=ADÖ)*, Bd. 4, Wien 19XX, S. 390 (13. 9. 1922).

21] *Fremdenblatt* 3. 2. 1919; ADÖ I, S. 183 f., 324.

22] E. von STREERUWITZ, *Springflut*, S. 165.

23] ÖStA, AVA, E/1791:7, Tagebuch Heinrich Wildner, 9. Mai 1929.

III. Der Weg in die Politik

Den Weg in die Politik fand Streeruwitz über die Industrie. Er gehörte dem Vorstand des Hauptverbandes der Industrie an. Der Hauptverband stand vor einem Dilemma. Die Christlichsoziale Partei war in der Ersten Republik Österreich – zum Unterschied von der Tschechoslowakei – über weite Strecken die stärkste Partei, damit auch das Bollwerk gegen den „Austromarxismus“, der sich in Österreich eben nicht in Sozialdemokraten und Kommunisten gespalten hatte. Die Mehrzahl der Industriellen, Eigentümer wie Manager, hatte in der Vorkriegszeit zum Einzugsbereich des Nationalverbandes gehört, oder zu den wenigen Altliberalen, die im Reichsrat überlebt hatten. Die kleine Großdeutsche Volkspartei, die ihre Nachfolge angetreten hatte, verbürgte keinen entsprechenden Einfluß mehr.

Die Industrie bemühte sich deshalb um Kontakte mit den Christlichsozialen und traf in dieser Beziehung auf das Entgegenkommen von Ignaz Seipel, dem unbestrittenen „mastermind“ der Ersten Republik, der seinerseits diese „peripheren Kreise“ für die Christlichsozialen gewinnen wollte. Der Hauptverband schlug ihm deshalb 1923 vor, drei von der Industrie nominierte Kandidaten auf die Liste der Christlichsozialen zu nehmen. Einer davon war Emanuel Weidenhoffer (1874–1939), geboren im mährischen Napajedl (Napajedla), 1911 dann als deutschnationaler Reichsratskandidat noch heftig bekämpft von seinen späteren Kollegen; inzwischen war er Sekretär des Steirischen Industriellenverbandes; er sollte es 1931–1933 noch zum Finanzminister bringen. Der zweite Kandidat, der Elektroindustrielle Fritz Reiner (1880–1925), starb frühzeitig; er wurde durch den Journalisten Alexander Hryntschak (1891–1974) ersetzt, der als Monarchist galt, schon einmal, weil er eine Nichte Katharine Schratts geheiratet hatte (möglicherweise war es seine Scheidung, die dazu führte, daß er 1933 nicht als Nachfolger Weidenhoffers Finanzminister wurde).^{24]}

Der dritte Kandidat war Streeruwitz. Für ihn sprach nicht zuletzt, daß er auch bei den starken Bataillonen der Christlichsozialen, bei den Agrariern, wohlgekommen war. Er hatte immer schon eine Vorliebe für das Landleben bekundet, liebte die Natur und war mit dem bäuerlichen Abgeordneten seines Wahlkreises gut befreundet. Er sei bis 1923 „*ganz unpolitisch*“ gewesen, sagte er später einmal. Jetzt trat er nicht bloß der Christlichsozialen Partei bei, sondern auch dem niederösterreichischen Bauernbund. Der Bauernbund wiederum berief den Wirtschaftsfachmann im Dezember 1924 als Oberkurator an die Spitze der Landeshypothekenanstalt.^{25]} Streeruwitz war Schutzzöllner, schon einmal aus dem Grund, weil Österreich nicht als einziges Land in Mitteleuropa Freihandel betreiben könne. Um die Nachbarn zur Öffnung ihrer Märkte zu zwingen, müsse man selbst mit Schutzzöllen drohen. Die meisten Industriellen legten dabei auf billige Rohstoffe und Nahrungsmittel wert. Streeruwitz hingegen vertrat den „Solidarprotektionismus“. Industrie und Landwirtschaft dürften sich nicht gegeneinander ausspielen lassen. Die heimische Produktion verdiene Schutz nach beiden Richtungen. Er war stolz darauf, 1924 nahezu im Alleingang die erste Erhöhung des Zolltarifs durchgeboxt zu haben – zusammen mit dem Landwirtschaftsminister Rudolf Buchinger.^{26]}

24] Institut für Zeitgeschichte Wien, Nachlaß Hryntschak. Hryntschak war nach 1945 als Präsident der Wiener Symphoniker und der Gesellschaft der Musikfreunde bekannt.

25] In Bankangelegenheiten wurde Streeruwitz 1926 auch als Liquidator der ‚Centralbank der deutschen Sparkassen‘ berufen, einer ursprünglich deutschböhmisches Gründung, die ohne das gewohnte Hinterland in Schwierigkeiten geraten war, die sich durch die Übernahme einiger verkrachter Provinzbanken und die Machinationen diverser Grazer Politiker nur noch verschlimmerten; vgl. E. von STREERUWITZ, *Springflut*, S. 261 ff.; W. BARIL, *Streeruwitz*, S. 118; Harald FIEDLER, *Die politischen Folgekosten der Genfer Sanierung. Bürgerliche Politik in Österreich 1924–26*, unveröffentlichte Diss., Wien 2016.

26] E. von STREERUWITZ, *Springflut*, S. 284, 287; W. BARIL, *Streeruwitz*, S. 113, 145.

Als Neunkirchner Fabrikdirektor und Mitglied des Hauptverbandes war Streeruwitz auch an der Förderung der Heimwehren beteiligt, der paramilitärischen Verbände der österreichischen Rechten, die als Gegengewicht zu den Arbeiterwehren und dem Republikanischen Schutzbund der Sozialdemokraten dienten. Gerade Neunkirchen und Ternitz waren mitunter Schauplatz von tätlichen Übergriffen des radikalen Flügels der Arbeiterschaft. Berüchtigt war z.B. ein Vorfall im Jahre 1920, als einem Fabrikdirektor in Neunkirchen mit dem Aufhängen gedroht wurde. Die Heimwehren wurden vor allem nach den Wiener Unruhen vom Juli 1927 („Justizpalastbrand“) im Einvernehmen mit Bundeskanzler Seipel vom Hauptverband subventioniert. Die Heimwehren waren jedoch bestrebt, sich von der Rolle als bloße „Wach- und Schließgesellschaft“ oder „Kettenhund“ der Parteien zu emanzipieren. Sie wollten auf eigene Faust Politik betreiben und kokettierten nicht bloß mit einer österreichischen Variante von Mussolinis „Marsch auf Rom“, sondern bekamen ab August 1928 – über Ungarn – auch Geld aus Italien.^{27]}

Die bürgerliche Koalition, die seit 1922 regierte, verfügte zwar über eine klare parlamentarische Mehrheit. Doch die Sozialdemokraten errangen – ohne kommunistische Konkurrenz auf der Linken – 1927 immerhin 42 % der Stimmen. Die Sozialdemokraten hatten 1920 zwar bewusst den Gang in die Opposition angetreten, machten der Regierung aber mit ihrer Obstruktionstaktik das Leben schwer. Man konnte die Obstruktion als Erbstück der Nationalitätenkämpfe der Monarchie ansehen. Sie kam in der Ersten Republik jetzt auch in Alltagsfragen immer wieder zur Anwendung. Die Sozialdemokraten verlangten Zugeständnisse im Sinne ihrer Anhängerschaft, wenn sie eine Regierungsvorlage ordnungsgemäß passieren ließen. Manche Themen, wie z.B. eine Reform des Mieterschutzes, wurden von vornherein blockiert.

Bundeskanzler Seipel als Verfechter eines harten „antimarxistischen“ Kurses entschied sich in dieser Situation im April 1929 zu einem taktischen Rückzug. Er wolle den Weg freigeben für die Anhänger eines Verständigungskurses: Vielleicht würde es ihnen gelingen, einen modus vivendi mit den Sozialdemokraten herbeizuführen. Sollte auch dieser Versuch scheitern, so ließ er durchblicken, werde man zu schärferen Methoden greifen müssen. Wer sollte dieses Verständigungskabinettt führen? In erster Linie dachte man dabei an Politiker aus den Bundesländern, die als Besonderheiten der österreichischen Verfassung fast alle von Allparteienregierungen („Proporz“) verwaltet wurden. Auf dieser Ebene zählte die Zusammenarbeit mit den Sozialdemokraten zur Routine. Der eifrigste dieser Bewerber, der steirische Landeshauptmann Anton Rintelen, war seinen Kollegen suspekt; großes Ansehen genöß dafür der Vorarlberger Landeshauptmann Otto Ender, der wegen einer Erkrankung seiner Frau absagte; gegen Enders Mitarbeiter Johann Mittelberger legten die freisinnigen Agrarier (der Landbund als Schwesterpartei des Bundes der Landwirte in der Tschechoslowakei) ihr Veto ein, weil sie ihn für „zu klerikal“ hielten. Streeruwitz war von Mittelberger der Posten des Finanzministers angeboten worden. In letzter Minute tauchte jetzt der Plan auf, vielleicht auf Anregung des niederösterreichischen Landeshauptmannes Karl Buresch, die beiden Politiker sollten einfach tauschen, Streeruwitz Bundeskanzler werden, Mittelberger Finanzminister.^{28]}

27] Lothar HÖBELT, *Die Heimwehren und die österreichische Politik 1927–1936. Vom politischen „Kettenhund“ zum „Austro-Fascismus“?*, Wien 2016, S. 42 ff.; Lajos KERÉKES, *Abenddämmerung einer Demokratie. Mussolini, Gömbös und die Heimwehr*, Wien 1966.

28] Werner DALLAMABL, *Seipels Rücktritt und die Regierung Streeruwitz*, unveröffentlichte Diss., Wien 1964; W. BARIL, *Streeruwitz*, S. 162.

IV. Das „Verständigungskabinett“ Streeruwitz

Die Wahl Streeruwitz am 4. Mai 1929 – nach einer Regierungskrise, die länger als ein Monat gedauert hatte – kam für die Öffentlichkeit überraschend. Mit ihm hatte bis vor kurzem niemand gerechnet. Er schien auf den ersten Blick eine Ideallösung gleichzukommen, weil er so viele Vorzüge in seiner Person vereinte, als politisches Pendant zur „ *Eierlegenden Wollmilchsau*“: Er war Christlichsozialer, aber kein Klerikaler; er war für die kleineren Koalitionspartner aus dem nationalen Lager, Großdeutsche und Landbund, auch deshalb akzeptabel, weil er – zu recht – als Befürworter des Anschlusses galt. Er hatte bewiesen, daß ihm die Interessen von Industrie und Landwirtschaft gleichermaßen ein Anliegen waren. Er war sprachkundig und ein gewandter Stilist, der mehr als alle seine Kollegen immer wieder Artikel im Organ des Hauptverbandes verfaßte. Ein Kollege attestierte ihm später einmal einen „*geradezu französischen Espri*“.^{29]}

Streeruwitz erledigte die ihm gestellte Aufgabe als effizienter Manager. Mit den Sozialdemokraten kam der angepeilte Kompromiß in wenigen Wochen zustande. Die Sozialdemokraten bewilligten Streeruwitz, was sie Seipel nicht hatten bewilligen wollen. Die Bestimmungen des Mieterschutzes wurden einvernehmlich gelockert. Die Mieten durften erhöht werden, allerdings nur bis auf ungefähr ein Viertel des Niveaus der Vorkriegszeit; dafür verlangte die Partei im Gegenzug freilich auch Mittel für ein Wohnbauprogramm.^{30]} Dazu kam ein weiteres Zugeständnis: Die Altersversicherung für Arbeiter war schon 1927 im Prinzip beschlossen worden. Sie sollte ursprünglich jedoch erst in Kraft treten, wenn ein gewisser Wohlstandsindex erreicht war. Diese Klausel, die nach Auffassung der Sozialdemokraten die Verwirklichung „gänzlich und für alle Zeiten“ verhinderte, hielt auch Streeruwitz für „höchst unglücklich“. Er schlug deshalb eine „geänderte Fassung“ vor, die es in das Belieben der Regierung stellte, das Gesetz jederzeit in Kraft treten zu lassen – ein Zugeständnis, das ihm die Industrie übelnahm.^{31]}

Dennoch war Streeruwitz schon im Juli überzeugt, er werde nur mehr zwei bis drei Monate Kanzler sein.^{32]} Die Heimwehren hatte die Aussicht auf ein Verständigungskabinett von vornherein misstrauisch gemacht. Ein von der Regierung erlassenes allgemeines Aufmarschverbot verstärkte diese Abneigung noch. Doch auch der rechte Flügel, ja die Mehrheit aller drei Regierungsparteien wollte die Dynamik der Heimwehrebewegung ausnützen, um die Sozialdemokraten zu einem Rückzug auf breiter Front zu bewegen. Die Sozialdemokratie hatte in der Gründungsphase der Republik 1918/1919 mit dem „Druck der Straße“ operiert, um die bürgerlichen Parteien zu Konzessionen zu zwingen, von der Verfassung bis zur Sozialgesetzgebung. Seipel wollte den Spieß jetzt umdrehen: Der außerparlamentarische Druck der Heimwehren sollte die Sozialdemokraten zwingen, einer Verfassungsreform zuzustimmen.

Das österreichische Modell von 1920 kam einer Konventsverfassung nach französischem Vorbild sehr nahe. Das Prinzip der Gewaltenteilung war extrem unterentwickelt.

29] Institut für Zeitgeschichte Wien (IfZ), Tagebuch Emmerich Czermak, 12. 1. 1937. Der Tagebuchschreiber war der letzte Obmann der Christlichsozialen Partei 1933/1934. Er stammte aus Mähren, war aber schon vor dem Krieg nach Niederösterreich gegangen, weil er als „Klerikaler“ in seiner Heimat keine Stelle als Lehrer finden konnte. Streeruwitz machte ihn in seinem Kabinett 1929 zum Unterrichtsminister.

30] Robert LUKAN, *Der Kampf um den Mieterschutz in der Ära Seipel 1922–1929*, unveröffentlichte Diss., Wien 2005, S. 306 ff.

31] Ministerratsprotokolle (MRP), Bd. VI/1, Wien 1988, S. 8 (21. 5. 1929); ÖStA, AVA, E/1791:7, Wildner-Tagebuch 29. 5. 1929; E. von STREERUWITZ, *Springflut*, S. 393; W. BARIL, *Streeruwitz*, S. 176 f.

32] AVA, E/1791:7, Wildner-Tagebuch, 17. 7. & 1. 8. 1929.

Seipels Idee war, die Kompetenzen des Staatspräsidenten und der zweiten Kammer aufzuwerten – in einem Maße, wie es der Position Masaryks und des Prager Senats entsprach. Die Heimwehren gingen in ihren Plänen vielfach noch weiter. Die bürgerlichen Parteien wollten 1929 genauso wenig einen rechtsradikalen Heimwehrputsch in Szene setzen wie die Sozialdemokraten 1919 einen linksradikalen „bolschewistischen“ Putsch tatsächlich willkommen geheißen hätten. Aber sie wollten eine Drohkulisse aufbauen, um ihre Forderungen durchzusetzen. Vizekanzler Vinzenz Schumy vom Landbund erläuterte diese Doppelstrategie im Kabinett ganz offen. Die Heimwehren müßten selbstverständlich nach einiger Zeit „in die normalen Schranken zurückgewiesen“ werden, denn in einem „demokratischen Staat können wir das auf die Dauer nicht brauchen.“ Vor der Hand aber seien sie eine Notwendigkeit, „um den Bürgerlichen überhaupt noch ein Ansehen zu geben.“^{33]}

Diese Doppelstrategie wollte Streeruwitz nicht mitmachen. Der Kanzler wollte nicht mißverstanden werden: Er gab im Kabinett zu Protokoll, er sei „ein sehr schwerer Pessimist der Demokratie und ein sehr schwerer Reaktionär“. Aber er wollte seine Politik nicht auf dem Bluff mit einem möglichen Putsch aufbauen. „Eine Erklärung über eine Zusammenarbeit mit den Heimwehren könne er nicht abgeben.“ Dem Tiroler Heimwehrboss Richard Steidle schrieb er, allein schon das Chaos und die Rivalität innerhalb ihrer Führungsgarnitur empfehle die Heimwehren keineswegs als Ordnungsfaktor.^{34]} Außerdem könne man die Entscheidung über eine so gewichtige Materie wie eine Verfassungsreform nicht übers so schnell durchpeitschen: „Geschwindigkeit und Ausdehnung“ der geforderten Verfassungsreform „gehen nicht zusammen.“ Der harte Kern seines Kabinetts, die Vertreter aller drei Parteien, war jedoch entschlossen, das Eisen zu schmieden, solange es heiß war und die Sozialdemokratie sich nicht sicher sein konnte, ob sich hinter all den Drohungen der Heimwehren nicht doch ein Zusammenspiel mit der Exekutive verbarg? Auch die Massenorganisation des niederösterreichischen Bauernbundes mit seinen 100.000 Mitgliedern – darunter formal auch Streeruwitz – trat korporativ den Heimwehren bei.^{35]}

Den Anlaß für das Kesseltreiben gegen Streeruwitz lieferte am 18. August 1929 ein bewaffneter Zusammenstoß zwischen Heimwehren und Sozialdemokraten in St. Lorenzen, im obersteirischen Industriegebiet, wo die Gegensätze besonders hart aufeinanderprallten. Die Heimwehren drohten daraufhin mit einem Marsch auf Wien. Für Ende September wurden Massenveranstaltungen in einem konzentrischen Kreis rund um Wien vorbereitet. In dieser kritischen Situation appellierten alle Seiten an den Wiener Polizeipräsidenten Johannes Schober, das Kanzleramt zu übernehmen. Schober war 1921/22 schon einmal Bundeskanzler gewesen, hatte seine Mehrheit aber verloren, als er mit der ČSR den Vertrag von Lana schloß. Diesmal erntete er Vorschußlorbeeren von allen Seiten: Als überparteilicher Kandidat schien er den bürgerlichen Parteien zur Verabschiedung der Verfassungsreform besonders geeignet; eine Zeitlang gelang ihm darüber hinaus auch das Kunststück, sowohl den Sozialdemokraten als auch den Heimwehren den Eindruck zu vermitteln, er werde in ihrem Sinne handeln.^{36]}

Für derlei politische Taschenspielertricks wollte sich Streeruwitz nicht hergeben. Das Kabinett gab – nach nur 145 Tagen – am 25. September seine Demission. Viel später hat er einmal darüber spekuliert, ob es nicht besser gewesen wäre, wenn er damals versucht hätte, eine eigene Partei zu gründen...^{37]}

33] MRP VI/1, S. 176 f. (20. 9. 1929).

34] Tiroler Landesarchiv, Bundesleitung Selbstschutzverbände XIII/17, Streeruwitz an Steidle, 5. 6. 1929.

35] MRP VI/1, S. 135 (22. 8. 1929), 185, 188 (20. 9. 1929); vgl. auch W. BARIL, *Streeruwitz*, S. 201.

36] Rainer HUBERT, *Schober. „Arbeitermörder“ und „Hort der Republik“*, Wien 1990, S. 251 ff.

37] W. BARIL, *Streeruwitz*, S. 203.

V. „Elder Statesman“

Streeruwitz kehrte nicht mehr in seine Firma zurück, die bald darauf der Weltwirtschaftskrise zum Opfer fiel. Er blieb Abgeordneter und Kurator der Hypothekenanstalt.^{38]} Er nutzte seine Bewegungsfreiheit und sein Renommee als Alt-Bundeskanzler zu einer Reihe von Auslandsreisen und Auslandsauftritten, insbesondere im Deutschen Reich, aber auch in seiner alten Heimat Böhmen. So hielt er z.B. im Jänner 1930 in Prag einen Vortrag und sprach sich für einen „mitteleuropäischen Block“ aus, der Österreich, die ČSR und das Deutsche Reich umfassen sollte.^{39]} Den Sommer verbrachte er, wann immer es seine Geschäfte erlaubten, im heimatlichen Mies. An dieser Gewohnheit hatte er auch als Bundeskanzler festgehalten und die Chance genutzt, unterwegs in Pilsen mit Edvard Beneš zusammen zu treffen. Vor der Abreise vertraute er dem Gesandten Wildner an: „*Der einzige Staat, dem es jetzt gut geht und der eine wirkliche Zukunft hat, ist die Tschechei.*“^{40]}

Schon 1930 wartete eine weitere Aufgabe auf den Alt-Kanzler. Streeruwitz wurde am 9. Dezember zum Präsidenten der Wiener Handelskammer gewählt (deren Einzugsbereich auch noch Niederösterreich umfasste, also fast die Hälfte Österreichs). Wiederum waren Streeruwitz Qualitäten als Kompromisskandidat gefragt. Denn die Debatten um den Plan einer Zollunion mit dem Deutschen Reich sorgten innerhalb der Wirtschaftskreise für erregte Debatten. Im Sinne der weltanschaulichen Positionen handelte es sich dabei nahezu um einen Kampf mit verkehrten Fronten. Denn die christlichsozialen Bauern versprachen sich von der Zollunion wegen der höheren Preise im Deutschen Reich große Vorteile. Die Industrie – politisch mehr den Großdeutschen nahe stehend – war hingegen gespalten, mehrheitlich vermutlich skeptisch.^{41]} Streeruwitz war ein Befürworter der Zollunion, aber bekanntlich auch ein überzeugter Verfechter des Schutzzolls. (Er sagte einmal selbstironisch, er sei als „Autarkist“ bekannt.^{42]}) Er war damit für beide Seiten akzeptabel. Sein Vorgänger Friedrich Tilgner war ein Anhänger der Großdeutschen Volkspartei gewesen; Streeruwitz war christlichsozialer Abgeordneter, galt aber nicht wirklich als „Schwarzer“.

Außerdem entwickelte Streeruwitz eine rege literarische und publizistische Tätigkeit. Er war nie hauptberuflicher Journalist, aber ein unermüdlicher Schreiber. Zu seinen Beiträgen in der „Industrie“ und der Tagespresse kam 1931 eine Monographie „*Ordnung und Aufbau der Weltwirtschaft*“, mit dem Untertitel „*Grundzüge der Rationalisierung vom Standpunkt künftiger Weltgemeinschaft*“. Kritiker erstaunte mitten in der Weltwirtschaftskrise der „kraftvolle Optimismus“ des Autors, der jedoch keineswegs mit blindem Fortschrittsglauben gepaart war. Der Rationalisierung nach amerikanischem Vorbild räumte er nur eine beschränkte Vorbildwirkung ein, vielleicht beeinflusst durch seinen ehemaligen Betrieb, der auf künstlerische Vorlagen setzte, um dem unterschiedlichen Geschmack der Kundschaft gerecht zu werden. 1937 erschienen von ihm zwei Büchlein über „*Diagnose*

38] Ein Abgeordneter zum Nationalrat erhielt damals 800 S im Monat, die Hypothekenanstalt zahlte 1000 S. Zum Vergleich: Das Durchschnittseinkommen eines Österreicherers betrug zu Beginn der dreißiger Jahre 266 S. Das Statistische Zentralamt berechnet einen Umrechnungsschlüssel von ca. 3 Euro für den Schilling; vgl. AVA, E/1791:7, Wildner-Tagebuch, 30. 9. 1929.

39] AVA, E/1791:7, Wildner-Tagebuch, 4. 2. 1930; W. BARIL, *Streeruwitz*, S. 210 f., 243.

40] AVA, E/1791:7, Wildner-Tagebuch, 6. 8. 1929; Rainer HUBERT, *Schober*, S. 22 (Tagesnotizen 2. & 14. 8. 1929); MRP VI/1, S. 169 (22. 8. 1929); E. von STREERUWITZ, *Springflut*, S. 407.

41] Jürgen NAUTZ, *Die österreichische Wirtschaft und die Anschlußfrage*, in: Thomas Albrich et alii (Hg.), *Tirol und der Anschluß*, Innsbruck 1988, S. 385–402; W. BARIL, *Streeruwitz*, S. 212 f.

42] Walter GOLDINGER (Hg.), *Protokolle des Klubvorstandes der Christlichsozialen Partei 1932–1934*, Wien 1980, S. 99 (9. 2. 1933).

und Therapie des Bolschewismus“ und „Die neuen Kraftlinien der Weltpolitik“. Schon im August 1933 vollendete er außerdem – im Alter von noch nicht sechzig Jahren – den ersten Band seiner Memoiren: „Wie es war“.

Inzwischen hatten sich die politischen Umstände dramatisch verändert, in Österreich wie im Deutschen Reich. Am 30. Jänner 1933 erfolgte die Machtergreifung Hitlers, wenige Wochen später erfolgte nach einer kuriosen Geschäftsordnungspanne im österreichischen Nationalrat, weil alle drei Präsidenten des Nationalrates aus relativ nichtigen Gründen ihr Amt niederlegten, die sogenannte „Selbstausschaltung des Parlaments“. Die Regierung Dollfuß – die im Parlament nur über 82 von 165 Stimmen verfügte – ergriff aufatmend die Gelegenheit, zumindest eine Zeitlang autoritär ohne Parlament zu regieren. Die Protokolle des Klubvorstandes der Christlichsozialen Partei für diese Jahre sind veröffentlicht worden. Sie lassen erkennen, daß Streeruwitz, seinem Ruf entsprechend, für Mäßigung plädierte, aber auch, daß er von Anfang an skeptisch war, ob die Krise sich ohne Bruch der bestehenden Verfassung noch einrenken ließe. Es sei „*schön und richtig, aber ein großer Irrtum zu glauben, eine Einhaltung der Verfassung wäre praktisch möglich.*“^{43]}

Die NSDAP stellte der Regierung ein Ultimatum. Sie war zu einer Koalition bereit, aber sie forderte Neuwahlen. Es ergab sich das Paradoxon, daß ausgerechnet die Nationalsozialisten für eine Rückkehr zur Demokratie plädierten, wenn auch nur als taktisches Manöver. Dollfuß hingegen war vor allem daran gelegen, Neuwahlen auszuweichen, die voraussichtlich eine deutliche Mehrheit von Sozialdemokraten und Nationalsozialisten zur Folge gehabt hätten. Die Christlichsozialen wären damit zwischen zwei Feuer geraten. Dollfuß' Nachfolger Schuschnigg argumentierte damals: „*Zusammengehen mit links halten wir nicht aus, wäre Verzicht auf weiteren Bestand der Partei.*“ Den siegesgewissen Nationalsozialisten einen Fuß in der Tür zur Macht einzuräumen, erschien ebenfalls zu gefährlich. Der Nationalsozialismus galt vielen im Regierungslager als die deutsche Variante nicht des Faschismus, sondern des Bolschewismus. Streeruwitz Polemik las sich im stenographischen Protokoll so: „*Ursprüngliches Aussehen der NS. Und jetzt. Der Vergleich, daß das System mit dem russischen übereinstimmt. Bis ins Kleinste.*“^{44]} Streeruwitz wurde von Dollfuß damals auch aufgefordert, sich um die Auslandsdeutschen zu kümmern, um den „*Nationalsozialisten nicht das Monopol zu lassen, als ob sie die einzigen Deutschen wären.*“^{45]}

So sehr Streeruwitz die Methoden der Nationalsozialisten ablehnte, trat er doch immer für eine Verständigung mit dem Deutschen Reich ein. Anfangs hofften die Österreicher noch, die Regierung Hitler werde sich nicht lange halten.^{46]} Doch diese Hoffnung erwies sich als trügerisch. Die Alternative lautete: einen modus vivendi mit dem Dritten Reich zu finden. Auch Beneš vertrat im Grunde diese Ansicht. Dem österreichischen Gesandten erklärte er im Frühjahr 1934: „*Haben wir nicht alle Grund, das Dritte Reich nicht zu reizen? Man wird sich ja doch einmal mit Deutschland verständigen müssen.*“^{47]} Streeruwitz hätte dieser Ansicht zweifellos zugestimmt. Er begrüßte 1936 auch das Juli-Abkommen mit dem Dritten Reich, das nach außen hin mit der Aufhebung der 1000 Mark Sperre den österreichischen Wünschen weitgehend entgegenkam, aber von beiden Seiten nur mit gewissen Hintergedanken akzeptiert wurde. Schuschnigg erhoffte sich davon auch keine

43] Ebenda, S. 152 (9. 3. 1933).

44] Ebenda, S. 146 (9. 3. 1933), 247 (3. 5. 1933).

45] Ebenda, S. 249 (3. 5. 1933).

46] Ebenda, S. 236 (20. 4. 1933), 247 (3. 5. 1933).

47] ÖStA, Archiv der Republik (AdR), Neues Politisches Archiv (NPA) 350, Nr. 51797/13 ex 34, Marek 4. 3. 1934.

endgültige Entspannung, aber immerhin eine Atempause von vielleicht fünf Jahren, die freilich kürzer ausfiel als erhofft.^{48]}

Streeruwitz war als Konservativer mit revolutionären Neuerungen auch dann nicht allzu glücklich, wenn sich dahinter konterrevolutionäre Intentionen verbargen. Mit den Allüren des „christlichen Ständestaates“ in Österreich ab 1933/1934 war er keineswegs zufrieden. Beneš kommentierte das Bemühen, die Bevölkerung fein säuberlich in Stände zu gliedern, einmal ironisch, „*man wolle den Klassenkampf abschaffen, indem man eine große Anzahl neuer Klassen schaffe*.“^{49]} Auch in dieser Beziehung war ein gewisser Gleichklang gegeben: Streeruwitz charakterisierte das österreichische System 1937 einmal als „*eine törichte Mode*“.^{50]} Beim Aufbau des korporatistischen Systems geriet er in Konflikt mit dem späteren Bundeskanzler Julius Raab. Streeruwitz wollte die überparteilichen Handelskammern als Ausgangsbasis für den „*berufsständischen Aufbau*“ nehmen; Raab seinen christlichsozialen Gewerbebund die tragende Rolle spielen lassen. Streeruwitz wurde deshalb zwar 1935 als Präsident der Handelskammer nicht mehr verlängert, doch die Handelskammern blieben erhalten, die Regierung Schuschnigg versprach sich von ihnen 1937 dann sogar Unterstützung „*gegen die zu stark gewordenen Bünde*“.^{51]}

Es wurde still um den Alt-Kanzler. Der Anschluß Österreichs an das Deutsche Reich brachte für ihn keine Veränderungen mit sich. Das NS-Regime beschäftigte sich nur deshalb mit ihm, weil er als Autor im August 1938 pflichtgemäß um die Aufnahme in die „Reichsschrifttumskammer“ ansuchte. Der Ortsgruppenleiter, der über seinen Leumund befragt wurde, antwortete mit skeptischer Objektivität: „*Ich kann keinerlei befürwortende Worte finden, doch eine staatsfeindliche Haltung kann ich nicht feststellen*.“ Allein die „Sippenhaftung“ sprach für ihn: „*Eines seiner Kinder ist seit Jahren mit seinem Wissen bei SA und SS*.“ Streeruwitz selbst habe sich „*in der verflossenen Systemzeit völlig indifferent verhalten*.“ Erst nach dem 20. Juli 1944 interessierte sich die Gestapo wieder für den Alt-Kanzler, der „*von verschiedenen Seiten monarchistischer Gesinnung bezichtigt*“ werde. Angeblich spielte seine flüchtige Bekanntschaft mit Carl Goeredeler dabei eine Rolle. Wiederum lautete das salomonische Urteil der Gauleitung: Streeruwitz verhalte sich „reserviert“: „Über seinen Charakter und seinen Leumund kann daher schwer ein Urteil gegeben werden.“^{52]}

Sein Curriculum Vitae verrät allerdings, daß er unter die „Seniorhörer“ ging und im Juli 1939 mit einem Doktorat in Staatswissenschaften das Studium abschloß, das er Jahrzehnte vorher abgebrochen hatte. Schon beim Erscheinen des zweiten Bandes seiner Memoiren 1937 hatte er davon gesprochen, den dritten und letzten werde er erst veröffentlichen, wenn seinen Kindern dadurch keine Nachteile mehr entstehen könnten.^{53]} Seine erste Frau war 1933 gestorben, Streeruwitz hat danach noch einmal geheiratet. Als 1944 die Bombenangriffe auf Wien begannen, zog er sich mit seiner Frau und seinem Sohn aus zweiter Ehe wieder in die alte Heimat zurück, nach Mies. Dort ereilte ihn nach 1945 das

48] ÖStA, AVA, E/1700:59, Interview mit Kurt v. Schuschnigg, fol. 340 f.; Gabriele VOLSANSKY, *Pakt auf Zeit. Das Deutsch-Österreichische Juli-Abkommen 1936*, Wien 2001; E. von STREERUWITZ, *Springflut*, S. 314.

49] ADÖ IX, S. 292 (17. 1. 1934); Othmar SPANN, *Der wahre Staat. Vorlesungen über Abbruch und Neubau der Gesellschaft*, Jena 1931 (3. Auflage)

50] IFZ, Czermak-Tagebuch, 12. 1. 1937.

51] IFZ, Czermak-Tagebuch, 29./30. 11. 1935; MRP IX/4, S. 159 (7. 12. 1935); MRP IX/7, S. 381 (26. 4. 1937); Stefan EMINGER, *Das Gewerbe in Österreich 1930–1938. Organisationsformen, Interessenspolitik und politische Mobilität*, Innsbruck 2005, S. 105, 134, 140 f.; W. BARIL, *Streeruwitz*, S. 269 ff.

52] ÖStA, AdR, Zivilakten der NS-Zeit, Gaupersonalamt des Reichsgaues Wien, Streeruwitz.

53] IFZ, Czermak-Tagebuch, 12. 1. 1937.

Schicksal der Vertreibung. Er schrieb, die Tschechen hätten seine „*völlig schuldlose Familie ausgeplündert und verjagt*“, ihn selbst erst 1947 ausreisen lassen.^{54]}

In der Wiener Nachkriegsgesellschaft fand sich der Alt-Kanzler nur mehr schwer zurecht. Er sagte von sich, er sei „*ein völlig vergessener, einsam gewordener Mann*“. Zwar wollte er weiterhin seiner alten Liebe, dem Schreiben, nachgehen, doch verbot er sich bei seinen Artikeln jegliche Namensnennung: „*Ein Gladiator mit gebrochenen Beinen geht nicht mehr in die Arena.*“ Von der Politik hielt er sich völlig fern. Der ÖVP als Nachfolgerin der alten Christlichsozialen Partei trat er nicht bei. „*Ich bin und bleibe parteilos*“, mit dem trotzigem Nachsatz: „*Streeruwitz geht nicht nach Canossa.*“^{55]} In seinem Gauakt findet sich auch noch eine abfällige Beurteilung durch die amerikanischen Besatzungsbehörden: Streeruwitz sei „*unverlässlich und eitel, gesellig, aber nicht sehr intelligent*“. 1950 erlitt er einen Schlaganfall; er starb am 19. Oktober 1952. Es war sein alter Rivale Raab, der ihm im Parlamentsklub der ÖVP einen Nachruf hielt, in dem er Streeruwitz Verdienste hervorhob, aber auch erwähnte, er sei „*einsam und in Sorge*“ gestorben.^{56]}

Ernst von Streeruwitz (1874–1952). A Chancellor of Austria from (West-)Bohemia

Summary

Ernst v. Streeruwitz was the only Chancellor of the Austrian Republic who hailed from Bohemia. After a few years as a cavalry officer, he moved to Lower Austria as manager of a textile company. He first entered politics as an industrial lobbyist in 1923, when he ran for parliament as a candidate of Ignaz Seipel's Christian Social Party even though his family had always sided with the Liberals and German nationalists. As a compromise solution, he was elected Chancellor in 1929. He managed to find common ground with the Social Democratic opposition on several crucial issues like rent control and old age insurance for workers, but lost the support of the center-right parties who wanted to use the paramilitary Heimwehr movement for a general roll back of the Left. Even though a self-proclaimed "reactionary" he refused to flirt with putschist tactics. That is why he resigned after only five months in office but was elected President of the Vienna Chamber of Commerce in 1930. He disagreed with the corporatist policies of the authoritarian regime after 1933 and completely withdrew from politics in 1935. Streeruwitz did not cherish the hope that the Habsburg monarchy could be resurrected, but was a nostalgic admirer of the old Emperor Francis Joseph whom he often defended in public.

54] ÖStA, AVA, E/1781:170, Streeruwitz an Funder, 26. 1. 1948, 15. 1. 1950. Die Frau seines Sohnes aus zweiter Ehe, Marlene Streeruwitz, machte sich als avantgardistische Literatin einen Namen.

55] Ebenda.

56] W. BARIL, *Streeruwitz*, S. 274 f.; Kleines Volksblatt, 22. 10. 1952.

Znak Streerů von Streeruwitz. Foto archiv redakce

vlevo: Ernst Streeruwitz. Foto archiv redakce

MATERIÁLY

Nejstarší kašperskohorská matrika

Jan KILIÁN

Studium matrik má v českých zemích již velmi dlouhou tradici, a to i díky jejich širokým možnostem využití.¹⁾ Zpočátku se o ně zajímali především genealogové, kteří v nich pátrali po životních datech a rodopisných souvislostech známých osobností, stejně jako na jejich základě sepisovali rodokmeny šlechtických, měšťanských, ale i selských a pochopitelně také vlastních rodin. Za tímto účelem jsou ostatně matriky s oblibou vyhledávány dodnes. Od doby proměny historiografického paradigmatu se nicméně staly rovněž předmětem studia historiků sociálních dějin, historických demografů, statistiků a řady dalších specialistů. Dnes již takové práce čítají desítky, ba stovky položek.²⁾ Některé matriky byly také formou edice zpřístupněny širší veřejnosti.³⁾ Podobný cíl jsem si stanovil u nejstarší dochované kašperskohorské matriky,⁴⁾ ačkoli nepůjde o vědeckou edici tohoto pramene, ale pouze o jeho registry.

S velkou pravděpodobností se jedná současně i o vůbec nejstarší církevní matriku, která kdy byla ve zlatonosném městě na Šumavě vedena. Zachycuje pouze narozené v období válečných let 1627–1634. Resp. měla zachycovat pouze narozené, ale posléze, snad neplánovaně, zahrнула i několik zápisů o sňatcích. Rok 1627, kdy zápisy počínají, byl i v Kašperských Horách důležitým mezníkem, když se v královských městech otočilo v souvislosti s vydáním Obnoveného zřízení zemského kolo dějin o sto osmdesát stupňů. Od nynějška v nich neměl zůstat žádný měšťan, který by odmítal přijmout katolickou víru. Pro Kašperské Hory, dosud dominantně nekatolické, nastalo období rekatolizace, jehož hlavním představitelem byli vedle světské moci (představované nejvyšším českým mincmistrem a jeho úředníky) nově ustavení katoličtí faráři.⁵⁾

Jako první je doložen Theodoricus Herman (v úřadu asi 1624 – ca duben 1626).⁶⁾ V dubnu 1626 se již o uprázdněnou kašperskohorskou faru ucházel vimperský farář Elias Frismutt,⁷⁾ ale neuspěl, přednost dostal Iodocus Rebstein. Můžeme s vysokou dávkou

1) Srovnej Miroslava MELKESOVÁ, *Církevní matriky českých zemí v pozornosti badatelů*, Historická demografie 32, 2008, s. 5–56.

2) Např. Václav BARTŮNĚK, *Oddací matrika farního úřadu ve Slapech z roku 1644*, Časopis Rodopisné společnosti československé, 1943, s. 17–23; Eva ROZSÍVALOVÁ, *Epidemie z roku 1713 ve statistických záznamech a pražských úmrtních matrikách*, Historická demografie 3, 1969, s. 77–80; Valburga WOWKOVÁ, *Liberecká oddací matrika 1799–1821 (matriky jako pramen k dějinám hospodářství a migraci obyvatel)*, Vědecká pojednání II-2, Liberec 1996, s. 136–139; Ludmila FIALOVÁ, *Epidemie zaznamenané v matrikách u sv. Jindřicha na Novém Městě pražském v první polovině 17. století*, Documenta Pragensia 16, 1998, s. 227–234; Anna KUBÍKOVÁ, *Nejstarší českokrumlovská matrika. Možnosti jejího využití*, in: Alena Pazderová (ed.), *Poceta Elišce Čáňové. Sborník k životnímu jubileu*, Praha 2003, s. 81–90; Michal PELEŠKA, *Vývoj matričního zápisu s konkrétními příklady na matrikách farního obvodu Budčice*, Ročenka Státního oblastního archivu v Plzni 2008, s. 71–77; Tomáš VALEŠ, *Umělci a umělečtí řemeslníci ve valtických matrikách 17. a 18. století*, Opuscula historiae artium 60, č. 1, 2011, s. 50–73; Marie JÍCHOVÁ, *Matrika Mýto 2. Přirozená měna obyvatelstva ve farnosti Mýto v letech 1706–1741*, Sborník Muzea dr. Bohuslava Horáka, Rokycany 2013, s. 3–17; Vladislava ŘÍHOVÁ, *Odráz budování barokních kostelů v matrikách farností na Broumovsku*, Monumenta vivent 3, 2013, s. 59–69; aj.

3) Viz zvláště edici Jaroslava MENDELOVÁ (ed.), *Matrika narozených kostela sv. Jindřicha na Novém Městě pražském (1584–1600)*. Edice, Praha 1992.

4) SOA Plzeň, Matriky, Kašperské Hory 01 (Narození 1627–1634).

5) Podrobněji k dějinám města v tomto období Jan KILIÁN, *Kašperské Hory za třicetileté války*, Plzeň 2015.

6) SOKa Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 3829, karton N 39 – Rejstejnší na přelomu listopadu a prosince 1626 Kašperskohorským.

7) SOKa Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 4056, karton N 40 – 26. dubna 1626 Elias Frismutt Kašperskohorským.

pravděpodobnosti předpokládat, že to byl právě tento Rebstein, kdo v roce 1627 založil onu nejstarší kašperskohorskou matriku, do níž také sám začal zapisovat. Je-li tomu opravdu tak, vidíme, že už během tohoto roku se mu velmi zhoršoval rukopis a že i špatně počítal, čísla pletl, snad v důsledku nám blíže neznámé nemoci. Od počátku ledna 1628 pak zápisy v matrice chybějí, a to až do 21. května, kdy se objevuje odlišný rukopis. Jde o autograf Adama Sustia, příslušníka řádu křižovníků s červenou hvězdou.^{8]} Rebstein tedy patrně zemřel nebo rezignoval ze zdravotních důvodů. Ovšem ani křižovníckému řeholníkovi tu nebylo dopřáno dlouhého času, již v polovině října 1629 se horní město se svým farářem rozloučilo.^{9]} Na faru do Kašperských Hor se vydal Paul Jung, který pocházel z Pruska a do Čech se uchýlil před Švédy, kteří jeho zemi zaplavili už před tím,^{10]} než se v roce 1630 pod velením svého krále Gustava I. Adolfa vylodili na severu Německa. Jung kašperskohorskou faru administroval minimálně do podzimu 1633, do kdy se v matrice objevuje jeho rukopis. Následně situaci na zdejší faře neznáme. Ke změně však prokazatelně došlo v průběhu roku 1635. Už minimálně od začátku června tohoto léta arcibiskup Arnošt Vojtěch Harrach jednal se sušickými děkanem,^{11]} načež pak pražský metropolita na období od 24. června do sv. Havla (16. října 1635) jako kašperskohorského faráře konfirmoval Ondřeje Františka Wintera. Po sérii patrně výlučně německy hovořících kněží šlo o muže znalého českého jazyka, dle všeho zcela bilingvního. Do jeho úředního období nejstarší kašperskohorská matrika již nicméně nesahá.

Matrika je bohužel značně mezerovitá, jako úplně se jeví jen záznamy z let 1631 a 1632. Během prvního z nich se v Kašperských Horách narodilo nejméně 98^{12]} a během druhého 114 dětí. Při použití paradigmaticky přijímaného indexu „40 narozených/rok = 1000 obyvatel“ bychom tak pro šumavské město dospěli k součtu obyvatelstva přesahujícímu dva a půl tisíce obyvatel. Ačkoli se tehdy patrně nejednalo o období po populační katastrofě (např. morové epidemii), kdy se natalita přirozeně zvětšovala, je nutná maximální obezřetnost. Taková čísla jsou na první pohled příliš vysoká. Ovšem při zohlednění i dalších, byť neúplných údajů z matriky, zůstane zcela nepochybné, že v šumavském městě na sklonku dvacátých a počátku třicátých let 17. století žilo více než patnáct set obyvatel.^{13]}

Natalitu můžeme sledovat jen na přelomu dvacátých a třicátých let 17. století, mortalitu až po skončení třicetileté války. Chlapců se ve sledovaném časovém úseku rodilo více, v roce 1631 dokonce výrazně, když oproti 59 novorozencům mužského pohlaví přišlo na svět jen 39 dívek. Na druhou stranu, o dva roky později mělo od začátku roku do počátku listopadu 1633 (poté údaje chybí) převahu v poměru 31:26 něžnější pohlaví. Zda i v šumavském městě byla u chlapců vyšší úmrtnost, nelze kvůli absenci příslušných zápisů rozhodnout. Novorozenci ale jistě umírali ve velkém, což dosvědčuje jak matrika ze druhé poloviny 17. století,^{14]} tak příležitostně poznámky přímo u záznamů o pokřtěných – že dítě vzápětí, zanedlouho či za pár dní zemřelo. Rozložení porodů do jednotlivých měsíců v roce je poměrně vyrovnané. Výjimečné nebyly ani případy narození dvojčat, doklady, že by se dožila dospělého věku, však chybějí, většinou umírala velmi záhy.

V jednom případě dostala dvojčata tradiční jména Adam a Eva, v případech ostatních šlo o nejrozličnější křestní jména. Škála křestních jmen byla v Kašperských Horách vůbec velmi rozmanitá, což neplatilo jen pro chlapce, ale částečně i pro dívky. Obě pohlaví

8] SOA Plzeň, Matriky, Kašperské Hory 01 – Narození 1627–1634. Sustiiův rukopis je výrazně čitelnější a úprava zápisů úhlednější.

9] SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 1860, karton N 18 – Stvrzenka Adama Sustia z 15. října 1629 na přijetí čtyř zlatých od Kašperskohorských.

10] SOA Plzeň, Matriky, Kašperské Hory 01 – Narození 1627–1634. Zápis k počátku roku 1630.

11] SOkA Klatovy, AM Kašperské Hory, Listy, inv. č. 3609, karton N 37 – Sušický děkan Jan Struthius (?) 15. června 1635 Kašperskohorským ohledně korespondence s Harrachem.

12] Devět dětí mělo být pokřtěno ve farářově nepřítomnosti a není zřejmé, kolik z nich pocházelo z Kašperských Hor.

13] Pod 60 narozených za rok údaje neklesají.

14] SOA Plzeň, Matriky, Kašperské Hory 17 (Narození, oddání, zemřelí 1659–1724).

dostávala snad ještě častěji než po kmotrech a kmotrách jména po světcích, na jejichž datum svátku narození dítěte připadalo nebo se mu blížilo. Např. všichni tři chlápce narození během prvních šesti dní roku 1631 dostali jméno Kašpar, na počátku června téhož roku se tu objevili tři Vítové. Některá jména byla poměrně neobvyklá: Severin, Viktorie, Cyprián, ale třeba i Anežka nebo Theodora, jejíž vyšší výskyt mezi křesťanskými jmény je ovšem způsoben tím, že jejich kmotrou byla přední kašperskohorská měšťanka Theodora Weißenregnerová. O výrazné oblibě některého jména v Kašperských Horách se příliš hovořit nedá, ve větší míře jsou snad zastoupeni jen Janové, Jiří, Jakubové a Matyášové (Matějové), u dívek pak přeci jen dominují Kateřiny, Anny, Marie a Evy. Přibýlo už také dvou křesťanských jmen, u dívek nejčastěji Anna Marie, Marie Magdalena či Marie Alžběta, u chlapců jsou kombinace jmen vzácnější a pestřejší (Kryštof Melichar, Jan Albert, aj.).^{15]} Pokud jde o příjmení, je nutno poznamenat, že stejná jména jako v Kašperských Horách se vyskytují i mezi poddanými v okolí (Prinz, Šváb aj. – dokonce i Weissenregnerové; Castaliové v Kvildě, Raušerové v Hartmanicích, Geigerové v Rejštejně).

Kmotři bývali nejčastěji dva (muž a žena, nezřídka manželé), počet tři je zcela výjimečný, někdy se naopak vystačilo s jen jedním kmotrem (u chlapce) nebo kmotrou (u dívky). Rovněž v Kašperských Horách existovali jedinci, kteří byli u křtů velmi žádaní, především představitelé lokálních elit, jako Jan a Eva Weißenregnerovi či paní primasová Alžběta Sipplová. Ondřej Šperl se stal během jediného dne kmotrem dokonce hned dvakrát. Instituce kmotrovství nebyla pochopitelně odepřena ani nemanželským dětem a nalezcům, naopak, jejich kmotry a kmotrami se stávali přední obyvatelé města, aby jim v budoucnu pomohli usnadnit jejich existenci. Přední obyvatelé Kašperských Hor se stávali běžné kmotry dětí z okolních vsí a dvorů.^{16]} Ve městě se křtily děti z celé farnosti, ale třeba i z Rejštejna, kde byl sice farní kostel, ale v dané době chyběl farář. Nemanželských dětí sice není zaznamenáno mnoho, ale tento poklesek se zdaleka netýkal jen nižších vrstev, bez církevního požehnání zplodil potomka jak místní jirchář, tak představitel absolutní kašperskohorské elity Jiří Weißenregner z Weissenfeldu.^{17]}

Kašperskohorská matrika z let 1627–1634 je vázána v kožené vazbě, na níž se dochovaly zbytky ornamentálních motivů, bez nápisů. Obsahuje 30 listů, resp. 60 stran, které byly vodoodbě očíslvány archiváři ve Státním oblastním archivu v Plzni. Papír má uprostřed vodoznak svého výrobce, identifikovat se mi jej však nepodařilo. Na výšku mají listy cca 31 cm, na šířku cca 21 cm. Kniha byla zrestaurována v letech 1999–2000, kožená vazba obnovena i s fragmenty původního vázání (tj. přední a zadní strana, hřbet se totiž nedochoval).

Pro registry matriky byla zvolena tabelární forma o pěti sloupcích – v prvním je uvedeno pořadí v daném roce při křtu a jméno dítěte, ve druhém datum křtu, ve třetím jména rodičů, ve čtvrtém jména kmotrů a pátý je vyhrazen pro eventuální poznámku (mj. pro upřesnění původu novorozence). Ne všechny údaje, včetně několika lokalit, se podařilo jednoznačně určit – takové případy jsou označeny otazníkem. Některá krkolomná jména mohou být zkomoleniny jmen českých, která německý farář neuměl napsat (např. Křižan = Christian, Christen apod.). Jména byla při přepisu počesťována.

15] Srovnej Jaroslav LIPOWSKI, *Příjmi a příjmení na Těšínsku od sklonku 17. do konce 19. století na základě jejich zápisů v matrikách*, Acta onomastica 54, 2013, s. 178–193.

16] K instituci kmotrovství zvláště Markéta SKOŘEPOVÁ, *Kmotrovství jako badatelský problém. K sociálním dějinám raného novověku a 19. století*, Český časopis historický 114, č. 1, 2016, s. 64–88 a Miroslava MELKESOVÁ, *Adhiberi solent, qui compadres vocantur. Kmotrovství ve venkovském prostředí raného novověku na základě výzkumu chýnovské farnosti*, Historická demografie 27, 2003, s. 63–122.

17] Srovnej Radek LIPOWSKI, *Nemanželské děti ve městě Frydku na prahu moderní společnosti*, Těšínsko – vlastivědný časopis 48, č. 1, 2005, s. 12–16 či Alice VELKOVÁ, *Nemanželské děti ve venkovské společnosti na přelomu 18. a 19. století*, in: Tomáš Jiránek – Jiří Kubeš (ed.), *Dítě a dětství napříč staletími*, Pardubice 2003, s. 205–227.

Regesty kašperskohorské matriky z let 1624–1634:

Dítě	Datum	Rodiče	Kmotři	Poznámka
		1627		
1. Matyáš	8. ledna	Jiří Paur (patrně z Bavorska) a Dorota	Matyáš Mattier (?)	Pag. 1
2. Valpurga	8. ledna	Wolfgang Kormmayr a Kristýna	Valpurga Philippová	Patrně mimo Kašperské Hory
3. Pavel	10. ledna	Augustin Wainoda a Markéta	Rychtář Jan Weissenregner a Jakub Řezník	
4. Marie	12. ledna	Bartoloměj Greiner a Markéta	Markéta Meindlová	Z Rejštejna
5. Pavel	14. ledna	Jiří Klaus a Kateřina	Šebestián Sippl, primas	
6. Pavel	16. ledna	Matyáš Pauknecht a Markéta	Šimon Glaser ze Svojší	Ze Stodůlek
7. Alžběta	17. ledna	Mikuláš Řezník a Mariana	Regina de Masalinová	
8. Dívka	17. ledna	Petr N., zřejmě voják, od Řezna, matka neuvedena	Eva, manželka Jana Weissenregnera	Nemanželské dítě
9. Šebestián	18. ledna	Lukáš Schlosner (?), švec, a Anna	Ondřej Prinz, radní	Pag. 2
10. Anna	18. ledna	Jan Prinz a Barbora	Dorota, žena Wolfa Millera	
11. Marie	27. ledna	Vilém Zmut a Anna	Eva, manželka Jana Weißenregnera	
12. Dorota	28. ledna	Jan Ende a Kateřina	Kristýna Kratzová	Mimo kašperskohorskou farnost
13. Václav	29. ledna	Ondřej Zmut a Anna	Šebestián Sippl, primas	
14. Regina	30. ledna	Pavel Glaser a Kateřina	Regina Glaserová (z Kašperských Hor)	Z Opolence; dítě zemřelo 4. května

15. Kristýna	30. ledna	Adam Knefer a Markéta	Kateřina Holzová, žena Jana Holze	Snad od bavorského Regenu, t. č. v Rejštejně; dítě zemřelo téhož dne
16. Jan	31. ledna	Šimon Pimmer a Anna	Jan Raidt z Rejštejna	Ze Svojší
17. Jiří	7. února	Jiří Leutel a Marie	Ondřej de Masalin	Dítě se narodilo jako pohrobek svého otce a zemřelo 8. března, jeho matka asi již 25. února
18. Zuzana	8. února	Vít Wagner a Eva	Eva, manželka Jana Weissenregnera	Pag. 3
19. Zuzana	8. února	Šimon Körger a Uršula	Regina Schwollová z Kašperských Hor	Z Kvildy
20. Zikmund	18. února	Volf Weissenregner a Alžběta	Primas Šebestián Sippl	
21. Matyáš	18. února	Kašpar Lämpel a Kateřina	Jakub Řezník za Kašperských Hor	Ze Ždánova
22. Apolonie	19. února	Mario Betiem (?) Marie	Marie Mesnerová	Ze Ždánova
23. Jan	19. února	Jakub Fylz a Barbora	Jan Weissenregner, rychtář	Dítě 26. února zemřelo
24. Marie	20. února	Vít Glaser a Kristýna	Ludmila Foltanová a Regina Schwollová	
25. Regina	21. února	Matěj Wolf a Anna	Regina Schwollová z Kašperských Hor	Z Rejštejna
26. Sebald	25. února	Šimon Glaser a Marie	Jan Klaus z Kašperských Hor	Ze Svojší
27. Matyáš	25. února	Jan Sober a Eva	Ondřej de Masalin	
28. Bedřich	26. února	Lukáš Miller, rychtář, a Markéta	Pavel Hamisch (?)	Pag. 4 Z Rejštejna
29. Eva	28. února	Adam Körger a Magdalena	Eva, manželka Jana Weissenregnera z Kašperských Hor	Z Kvildy

30. Jiří	28. února	Adam Miller a Ludmila	Jiří Klaus	
31. Helena	1. března	Václav Nitglaher a Marie	Helena Klostermannová	
32. Cyril	1. března	Volf Dörner (Dorn) a Marie	Cyril Lunč	
33. Rozina	4. března	Václav a Mariana	Eva Weißenregnerová z Kašperských Hor	Z Dolních Dvorců
34. Pavel	5. března	Michael Schneidel a Kateřina	Faktor (?) z „Abschl“ (?)	Rodiče původem z Regenu, t. č. v „Abschl“ (?) s neobsazenou farou
35. Michael	9. března	Jan Schmidt a Kristýna	Michael Weindl	Z Rejštejna
36. Sabina	9. března	Kryštof Klostermann a Marie	Sabina Bártová	Z Rejštejna
37. Marie	12. března	Matěj Bláha a Barbora	Dorota Frýdová	Z Opolence
38. Kateřina	13. března	Matouš Rotparth a Anna	Anna Prinzová	Pag. 5
39. Marie	16. března	František Schwarz a Marie	Marie Šperlová	
40. Jiří	17. března	Jiří Lidlpaur a Marie	Ondřej de Masalin z Kašperských Hor	Z Červené
41. a 42. Dvojčata Apolonie a Kristýna	24. března	Jiří Dahsner a Eva	Apolonii Eva Weißenregnerová a Kristýně Kateřina Klausová, oba z Kašperských Hor	Patrně mimo Kašperské Hory; Apolonie zemřela zřejmě 1. dubna
43. Barbora	24. března	Otec neveden; Barbora Eggerspergerová	Barbora Meuslová z Rejštejna	Z Rájaska; nemanželské dítě
44. Marie	24. března	Matěj Klaus a Anna	Regina Schwollová	
45. Kristýna	27. března	Matěj Golle a Eva	Eva Weißenregnerová z Kašperských Hor	Z Opolence

46. Jiří	28. března	Martin Fuchs a Barbora	Šimon Kugler	Z Horské Kvildy
47. Dorota	2. dubna	Ondřej Mertl a Kristýna	Dorota Glaserová z Kašperských Hor	Z Opolence
48. Barbora	9. dubna	Ambrož Demel a Dorota	Barbora Golová z Rejštejna	Ze Svojší
49. Daniel	5. dubna	Matouš Bueber, matka neuvedena, zřejmě zemřela	Filip Šejnost	Pag. 6
50. Regina	10. dubna	Adam Schoss a Anna	Regina Wolföggová z Kašperských Hor	Z Prostředního mlýna
51. Jan	16. dubna	Šimon Bothe (posel) a Kateřina	Jan Weißenregner, rychtář	
52. Daniel	18. dubna	Jakub Řezník, radní, a Marie	Ondřej de Masalin	
53. Adam	22. dubna	Jiří Bachmaier a Marie	Cyril Lunč	Dítě zemřelo 20. května
54. a 55. Dvojčata Václav a Ludmila	6. května	Šimon Hašků a Anna	Václavovi Jiří Raušer, Ludmile Alžběta Šperlová	Václav zemřel téhož dne a Ludmila 17. května
56. Vít	9. května	Jan Namenperger a Anežka	Štefan Strobl z Kašperských Hor	Z „Rätschin“ (?); dítě zemřelo patrně 23. srpna
57. Magdalena	21. května	Tomáš Suskamändl a Marie	Magdalena Wartová (Bártová)	Dítě zemřelo 4. června
58. Neuvedeno (patrně dívka)	21. května	Lukáš Kornmiller a Mariana	Sibyla Kundtová	
59. Vít	27. května	Michael Matner a Barbora	Václav Tuček, radní z Kašperských Hor	Z Plzence
60. Markéta	31. května	Jiří Glaser a Anna	Markéta Zoglauerová	Pag. 7 Z Podlesí; dítě zemřelo 3. června
61. Alžběta	9. června	Šebestián Behm (Behem)	Eva Weißenregnerová	

		a Markéta		
62. Vavřinec	13. června	Jan Lebel a Marie	Vavřinec Backleutner z Rejštejna	Ze Stodůlek
63. Markéta	15. června	Lukáš Luchten a Kateřina	Anna Prinzová	
64. Jan	18. června	Matyáš Wolf a Eva	Jiří Raušer	
65. Jan	24. června	Jiří Zmut a Dorota	Kliment Foltan	
66. Jan	24. června	Mates Matěj a Anna	Mikuláš Řezník z Kašperských Hor	Z Nicova; dítě patrně záhy zemřelo a matka snad 12. srpna
67. Markéta	9. července	Matouš Scheitterer a Veronika	Anna Prinzová z Kašperských Hor	Z Červené; matka zemřela 20. července
68. Markéta	10. července	Vít Kenidl a Magdalena	Ester Stingellová z Nicova	Z Nicova, původem však z bavorského Regenu
69. Markéta	12. července	Michael Lindeperger a Marie	Dorota Nusslerová z Kašperských Hor	Z Rejštejna
70. Jakub	13. července	Štěpán a Barbora	Jakub Jiřík	Z Velkého Radkova
71. Jakub	14. července	Tomáš Zettl a Anna	Jan Weißenregner, rychtář z Kašperských Hor	Pag. 8 Z Prostředních Dvorců
72. Jakub	16. července	Vavřinec Löderer a Anna	Ondřej Zigeiner (Cikán)	Z Rejštejna
73. Marie Magdalena	20. července	Jiří Šváb a Kateřina	Markéta	Z Prostředních Dvorců
74. Eva	22. července	Jan Herplick a Kristýna	Eva Weißenregnerová z Kašperských Hor	Z Prostředních Dvorců
75. Magdalena	22. července	Jakub Kurz a Anna	Anna Schossová z Prostředního mlýna	Z Kvildy
76. Jakub	24. července	Martin Urban a Mariana	Šebestián Sippl, primas	

77. Sibyla	25. července	Kašpar Heysler a Barbora	Marie Wanderová z Hartmanic	Ze Stodůlek
78. Regina	1. srpna	Jiří Šváb a Barbora	Kristýna Schenkenastová	Ze Stodůlek
79. Jakub	1. srpna	Jiří Kolář a Eva	Martin Mayr (Meier) z Kašperských Hor	Z jiné farnosti
80. Zachariáš	6. srpna	Ondřej Dott a Magdalena	Zachariáš Unger	
81. Ondřej	8. srpna	Michal Pauman a Kateřina	Jan Weißenregner, rychtář z Kašperských Hor	Z Milova
82. Bartoloměj	10. srpna	Pavel Ambrož a Anna	Mates Zoglauer, mlynář	Pag. 9 Z Podlesí
83. Adam	13. srpna	Michal Pfaffl a Anna	Václav Zmut	Dítě zemřelo téhož dne
84. Regina	13. srpna	Mario Miller a Ludmila	Regina Schwollová z Kašperských Hor	Z Rejštejna
85. Marie	24. srpna	Václav Schenkenast a Gertruda	Marie Lunčová z Kašperských Hor	Z Palvínova
86. Eva	9. září	Jan Holzprugger a Kateřina	Eva Weißenregnerová	
87. Matěj	13. září	Volf Krazer a Kristýna	Jakub Řezník z Kašperských Hor	Z Nezdic
88. Matěj	19. září	Jindřich Nachlöhner a Anna	Jan Spätl	Z Rejštejna
89. Michal	29. září	Matyáš Glaser (?) a Zuzana	Filip Šejnost	
90. Kateřina	29. září	Jan Sippl a Veronika	Alžběta Matoušová	
91. Regina	29. září	Adam Auersperger a Regina	Regina Schwollová	
92. Regina	29. září	Jiří Lyt (?) a Kateřina	Regina Schwollová	
93. Šimon	29. září	Jiří Glaser a Kristýna	Šimon	Z Dolních Dvorců

94. Kateřina	7. října	Jan Zeller a Markéta	Kateřina Klausová	Pag. 10
95. Kristýna	7. října	Volf Brämändl a Eva	Kateřina Bämbllová (?)	Ze Ždánova
96. Kateřina	10. října	Matěj Pumer a Kristýna	Eva Weißenregnerová z Kašperských Hor	Z Lidlových Dvorů
97. Regina	10. října	Vít Reberstofer a Dorota	Markéta Řezníková	
98. Ondřej	18. října	Jiří Weingartner a Barbora	Ondřej Miller	
99. Šimon	Datum neudáno, snad též 18. října	Vít Starck a Marie	Matěj Baseku (?; Paseků?)	Z Rejštejna
100. Kateřina	26. října	Jan Jakub a Kateřina	Eva Weißenregnerová z Kašperských Hor	Z Milova
101. Uršula	2. listopadu	Achác Sedmiller (?) a Kateřina	Uršula Zigeinerová (Cikánová) z Rejštejna	Z Velkého Kozího Hřbetu
102. Eva	12. listopadu	Zikmund a Anna	Eva Weißenregnerová z Kašperských Hor	Z Dolních Dvorců
103. Neuvedeno, patrně chlapec	13. listopadu	Jiří Staindt, matka neuvedena	Jonáš Nar, Jakub Řezník a Martin Jakub	Z Kvildy
104. Kateřina	30. listopadu	Albert Franck a Mariana	Kateřina Millnerová	
105. Barbora	4. prosince	Vít Beck a Valpurga	Dorota Millerová	Pag. 11
106. Marie	5. prosince	Volf Paugner a Kristýna	Marie Pünetová (?) z Rejštejna	Z Trnových Dvorů
107. Jan	10. prosince	Volf Göttinger a Dorota	Vavřinec Paplentner	Z Rejštejna; dítě zemřelo patrně 3. ledna
108. Marie	8. prosince (svátek Početí Panny)	Šebestián Wagner a vdova Alžběta	Marie Lunčová z Kašperských Hor	Z Řetic; nemanželské dítě

	Marie)	Nahüterová		
109. (?) Neuvedeno	20. prosince	Adam; matka neuvedena	Neuvedeno	Zcela chaotický záznam
		1628		
1. Adam Kryštof	3. ledna	Šebestián Sippl, primas, choť neuvedena	Jan Weißenregner	Chaotický záznam
2. (patrně) Zikmund	3. ledna	Nejasné	Nejasné	Chaotický, zcela nejasný záznam
3. Nejasné	4. ledna	Patrně Kristián Prinz, matka neuvedena	Jan Weißenregner	Chaotický, zcela nejasný záznam
4. Marie	9. ledna	Vít Schnaw (?) a Kristýna	Neuvedeno	Z Podlesí; chaotický záznam
5. Neuvedeno	10. ledna	Adam Gaspärk (?) a Eva	Jiří Weißenregner z Weissenfeldu	
6. Marie	10. ledna	Jiří Giger a Marie	Marie Stingellová	Z Nicova
				Pag. 12 Prázdná strana
7. Vít	22. května	Adam Vít a Valpurga	Jan Weißenregner, rychtář z Kašperských Hor	Pag. 13 Z Dvorců Před zápisem o křtu uvedeno, že jej provedl nový kašperskohorský farář Adam Sustius, jehož zápisy jsou výrazně čitelnější
8. Anna	22. května	Matyáš Zoglauer (Zholhauer), mlynář, a Markéta	Kmotra neuvedena	
9. Marie	15. června	Jiří Grimm (Grüm) a Regina	Regina Schwollová, žena Jiřího Schwolla, a Michal Přáffel (Přáffel)	Přáffel uveden jako spolusvědka a spolukmotr
10. Regina	19. června	Jan Klostermann	Kateřina, žena Jiřího Klausa, svědky Jiří	

		a Kateřina	Klaus a Regina Klostermannová	
11. Adam	16. června	Martin Behem a Anna	Jindra Hošnell, svědky Matyáš Petraska a Dorota, žena Jindry Hošnella	Pag. 14 Z Horního Krušce, z petrovické farnosti
12. Václav	4. července	Klement Prinz, soused, a Uršula	Šebestián Sippl, primas, Kliment Foltan, radní, a jeho žena Ludmila (Lída)	
13. Magdalena	4. července	Klement Král (König) a Markéta	Magdalena, žena Jiřího Warthy (Bárty)	
14. Oldřich	4. července	Michael Aue a Kristýna	Kryštof Zizell	
15. Jakub	6. července	Kryštof Schüssler, měšťan a krejčí, a Anna	Jakub Khon (Khun) a Mariana Lunčová, žena Cyrila Lunče	
16. Jan Jakub	7. července	František Heidecker a Anežka	Šebestián Sippl, primas, a Markéta, žena radního Pavla Křížana	Pag. 15
17. Eva	4. srpna	Volf Paumgartner a Magdalena	Markéta, žena Matěje Pauknera	Ze Stodůlek
18. Marie	4. srpna	Tomáš Uskomendell a Marie	Magdalena, žena Jiřího Warthy (Bárty)	
19. Marie	13. srpna	Lukáš Schlosser, měšťan a švec, a Anna	Anna, žena Ondřeje Prinze, radního	
20. Marie	19. srpna	Ondřej Prenner, měšťan a krejčí, a Mariana	Mariana Zierlová a Michal Pfäffel (Pfäffel)	
21. Regina	19. srpna	Michal Pfäffel, měšťan, a Anna	Anna Prinzová a Tomáš Zmut, měšťan	Pag. 16
22.	19. srpna	Vít Filger a	Jakub Khun, měšťan	

Bartoloměj		Mariana		
23. Matyáš	26. srpna	Jiří Pomayr (Baumeier), měšťan, a Marie	Cyril Lunč, syndik, a jeho žena Mariana	
24. Regina	27. srpna	Jakub Muchsel a Mariana	Anna Prinzová a Ondřej Prinz, kašperskohorský radní	Z Tuškova
25. Matyáš	31. srpna	Jakub Bernhauser a Eva	Adam Schoß a Matyáš Zoglauer, mlynář	
26. Václav	2. září	Václav Kašpar a Uršula	Cyril Lunč z Kašperských Hor a vdova Markéta Lontová	Ze Žlíbku
27. Volf	3. září	Mikuláš Šváb a Marie	Volf Zilker a jeho žena Kristýna	Pag. 17 Z Nuzerova
28. Volf	5. září	Tomáš Zuber a Dorota	Volf Zilker a jeho žena Kristýna	Z Krušce
29. Jiří	10. září	Jan Duzkanel a Barbora	Jiří Kramer, svědkem Volf Beutler	Z Horního Krušce
30. Jakub	11. září	Pavel Wenzel a Marie	Jakub Lozhom a jeho žena Dorota	Z Hartmanic
31. Adam	14. září	Jan Ambrož a Kateřina	Jakub Řezník, radní z Kašperských Hor, a jeho žena Marie	Z Tuškova
32. Šebestián	16. září	Jan Zmut, obecní starší, a Dorota	Šebestián Sippl, primas, a Jan Weißenregner, rychtář	Pag. 18
33. Matouš	21. září	Bartoloměj Šperl a Markéta	Ondřej Prinz, radní, a Marek Glaser	
34. Matouš	21. září	Václav Vít a Mariana	Ondřej Prinz, kašperskohorský radní	Z Opolence
35. Jiří	23. září	Adam Stingell a Anna	Jiří Kramer, Volf Beutler a Eva Kramerová	Z Horního Krušce
36. Barbora	27. září	Matyáš Sippl a	Eva Schwollová	

		Dorota		
37. Kristýna	2. října	Šimon Bernhart a Uršula	Kristýna, žena Jana Kolbingera	Ze „Stuken“ (?)
38. Martin	2. října	Matěj Paukner a Markéta	Mates Stauber a Matyáš z „Zögdecken“ (?)	Ze Stodůlek
39. Martin	2. listopadu	Jiří Glaser a Anna	Mates Zoglauer, mlynář, a jeho žena Markéta	Pag. 19 Z Podlesí
40. Ondřej	3. listopadu	Jiří Bárta a Magdalena	Šebestián Sippl, primas, a Jan Weißenregner, rychtář	
41. Jakub	8. listopadu	Jan Vít a Alžběta	Jakub Řezník z Kašperských Hor a Marek Stingell z Nicova	Z Kašperských Hor nebo z Nicova
42. Kateřina	9. listopadu	Jan Reiff a Anna	Jiří Ligelpaur (Lidlpaur) a jeho žena Markéta	Z Podlesí
43. Dorota	10. listopadu	Mates Heide a Apolonie	Kristýna, žena Ondřeja Rüemera	Z Velkého Kozího Hřbetu
44. Ondřej	13. listopadu	Vít Grosser a Brigita	Albert Schinko (snad z Janovic u Dlouhé Vsi) a Mariana Suplová (Sipplová?)	Pag. 20 Z Vatětic
45. Matyáš	14. listopadu	Jan Schinko a Markéta	Matyáš Tois	Snad ze Štěpanic u Heřmanic
46. Ondřej	14. listopadu	Jiří Koller a Mariana	Jan Zmut z Kašperských Hor	Z Nicova
47. Ondřej	15. listopadu	Matyáš Scheiterer a Barbora	Michal Klaus a Anna Prinzová a z Kašperských Hor	Z Červené
48. Kateřina	16. listopadu	Václav Tuček, radní, a Anna	Alžběta Sipplová, primaska, a Jan Weißenregner, rychtář	
49. Jan	22. listopadu	Jindřich Nachlöhner a Anna	Jan Spetel	Z Rejštejna

50. Regina	23. listopadu	Ondřej Zigaýner (Cikán) a Uršula	Regina Schwollová z Kašperských Hor	Pag. 21 Z Rejštejna
51. Ondřej	23. listopadu	Matouš Seller a Eva	František Heidecker a jeho žena Anežka z Kašperských Hor	Z Řetenic
52. Kateřina	25. listopadu	Jan Kirger a Eva	Uršula Michelová	Z Kvildy
53. Ondřej	1. prosince	Šimon Hüeter a Markéta	Cyril Lunč	
54. Tomáš	3. prosince	Vít Waldhauser a Markéta	Tomáš Simon	Z Krušce
55. Šimon	12. prosince	Šimon Schmitt a Magdalena	Jiří Salzmandel	Pag. 22 Snad ze Štěpanic u Hartmanic
56. Linhart	12. prosince	Vavřinec Bayr a Anna	Linhart Müller	Snad ze Štěpanic u Hartmanic
57. Matyáš	17. prosince	Adam Fuchs a Barbora	Matyáš Huemer a Šimon Glaser	Z Hartmanic
58. Tomáš	17. prosince	Jan Staněk a Kateřina	Mates Giero z „Trähekin“ (?) a Anna Müllnerová	Asi z „Trähekin“ (?)
59. Regina	17. prosince	Martin Reinisch a Barbora	Regina Wudekerová, žena Pavla Wudekera, lazebníka	
60. Eva	20. prosince	Vavřinec Frei, pastýř, a Kristýna	Cyril Lunč a jeho žena Mariana	
61. Tomáš	20. prosince	Matyáš Mauser a Eva	Jiří Schindler, mlynář, a jeho žena Rosina	Pag. 23 Všichni z „Wodersitz“ (?)
62. Barbora	21. prosince	Pavel a Uršula	Eva Šejnostová a Tomáš Hoffner z Malého Radkova	Z Velkého Radkova
63. Marie	22. prosince	Jan Weißenregner a Magdalena	Mariana, žena Matyáše Hojse, a Mariana Landová	Z „Andecku“ (?)
64. Kryštof	27. prosince	Klement Prinz a Magdalena	Jakub Peck a jeho žena Sibyla	Z Velkého Kozího Hřbetu

				Pag. 24 Prázdná
		1629		Pag. 25
1. a 2. Dvojčata Jan a Kryštof	2. ledna	Baltazar a Dorota	Jan Kaltencker a jeho žena Magdalena a Barbora, žena rejštejnského syndika Jana Roita	Z Rejštejna
3. Tomáš	2. ledna	Vavřinec Kronpaur a Barbora	Tomáš Hoffner z Malého Radkova a Kateřina z „Kronhofu“ (?)	Z Mírkova u Hartmanic
4. Mariana	11. ledna	Tomáš Herman a Dorota	Mariana, žena Lukáše Kornmillera z Kašperských Hor	Z Plzence
5. Pavel	25. ledna	Adam Kovář a Marie	Ondřej de Masalin, Jonáš Malý a Markéta Křižanová	
6. Pavel	25. ledna	Jakub Pavel a Kateřina	Lukáš Müller, rejštejnský rychtář	Z Rejštejna
7. Eva	27. ledna	Adam Halle a Markéta	Dorota Lezamová a Jan Roßman	Z Hartmanic
8. Kateřina	29. ledna	Jiří Stadler a Magdalena	Kateřina z „Kronhofu“ (?) a Mertel (Martin) Lorenz	Snad ze Štěpanic u Hartmanic
9. Marta	2. února	Matka Markéta, otec neznámý	Jan Schmidt z Hartmanic, Marta, žena Jakuba Reischela, a Kristýna Märová (Mohrová)	Snad z Hartmanic; nemanželské dítě
10. Regina	7. února	Ludvík Knobloch a Marie	Regina, žena hartmanického jircháře Ondřeje Luchtenpergera, svědky Ondřej Mohr a Marta Stadlerová	Jistě z Hartmanic
11. Daniel	16. února	Zikmund Nikel	Daniel Sporn, radní, a Markéta	Z Dvorců

		a Anna	Křižanová, oba z Kašperských Hor	
12. Regina	16. února	Lukáš Peter a Dorota	Regina Schwollová	
				Velká časová proluka (!)
13. Anna Marie	18. června	Tomáš Zmut a Anna	Marek Glaser a jeho žena Regina	Pag. 27
14. Anna Marie	10. července	Kryštof Weisshäupl (Weiheipl) a Kunigunda	Marie, žena Jonáše Malého, Jakub Khun a jeho žena Sibyla	
15. Jan Jakub	12. července	Kristián Prinz a Zuzana	Jan Weißenregner, rychtář, a Markéta Křižanová, vdova	
16. Marie	31. července	Štěpán Schwabel (Schwobel) a Barbora	Markéta Šejnostová	
17. Kateřina	3. srpna	Jakub Winkelpauer a Marie	Zuzana, žena Ondřeje Šperla z Kašperských Hor	Z Prostředních Dvorců
18. Vavřínek	5. srpna	Volf Dornier (Dorn) a Mariana	Filip Šejnost a Mariana, žena Cyrila Lunče	Pag. 28
19. a 20. Dvojčata Alžběta a Zuzana	26. září	Martin Mühlbauer (Mülpaur) a Uršula	Alžbětě Alžběta Kuglerová a pekař Jakob Kuhn a Zuzaně Zuzana Šperlová a Ondřej Šperl	Zápis mimo chronologii; jiným inkoustem
21. Adam	1. září	Martin Slávek a Mariana	Adam Kašpar a Pavel Ambrož	Pag. 29
22. Alžběta	1. září	Kašpar Zuisblat a Kateřina	Jiří Kugler a jeho žena Alžběta	Ze Ždánova
23. Alžběta	14. září	Šimon Pavel (Paul) a Kateřina	Sabina Baderová a Matouš Wolf	
24. Mariana	24. září	Jakub Schener a Barbora	Mariana Glaserová a Lukáš Kornmiller	Ze Svojší

25. Michal	24. září	Vít Wiligum a Dorota	Jakub Řezník z Kašperských Hor	Z Radešova
26. Alžběta	25. září	Jan Schopff a Anna	Markéta Mulnerová (?), Adam Weißenregner a Alžběta Kuglerová	
27. Ludmila	16. září	Šebestián Sippl, primas, a Alžběta	Ludmila, žena Klimenta Foltana, Jan Weißenregner a Anna Prinzová	Pag. 30
28. Michal	30. září	Baltazar Schwäller a Barbora	Cyrl Lunč, syndik a radní, a Michal Pfäffel	
29. Adam	20. října	František (jméno neuvedeno, Heidecker?) a Mariana	Cyrl Lunč	Asi první zápis faráře Junga, kombinujícího němčinu s latinou
30. Kateřina	21. října	Martin a Alžběta	Cyrl Lunč a Dorota Weißenregnerová	
31. Kateřina	8. listopadu	Ambrož Glaser a Dorota	Barbora Goltzová	Z Rejštejna
32. Martin	10. listopadu	Mikuláš (Řezník?) a Magdalena	Ondřej Spitzhart	
33. Anna	12. listopadu	Jan a Marie	Alžběta Sipplová, primaska	
34. Ondřej	13. listopadu	Eustach Teitz a Eva	Michael Appelt	
35. Ondřej	15. listopadu	Jiří Miller a Uršula	Ondřej Maser (Moser) a Kateřina Marxová	
36. Ondřej	15. listopadu	Jan Drechsler a Anna Balncová	Jan Weißenregner a Alžběta Kolerová	Pag. 31 Patrně nemanželské dítě
37. Marie	21. listopadu	Volf Hauer, matka neuvedena	Bartoloměj Šperl a Anna Weisapfelová	
38. Neuvedeno	21. listopadu	Rodiče neuvedeni	Anna, žena Kryštofa Betnera	Nemanželské dítě

39. Ondřej	29. listopadu	Matyáš Beer a Eva	Ondřej Gentz	
40. Lucie	11. prosince	Adam Madel a Eva	Ondřej Prinz a Marie Maxová z Pekla (samota u Kašperských Hor)	
41. Tomáš	11. prosince	Matěj Miller a Marie	Pavel Pramel a Uršula	Z Rejštejna
42. Martin	15. prosince	Bartoloměj Lerchinger a Kristýna	Martin Gimpell	
43. Jan	18. prosince	Volf Brantell a Kristýna	Michal Klaus a Markéta	
		1630		Pag. 32
1. Eva	2. ledna	Jiří Walther a Marie	Václav Hasler	Z Hartmanic
2. Kašpar	4. ledna	Šimon Kugler a Barbora	Cyril Lunč	Z Královského hvozdu
3. Rozina	6. ledna	Baltazar Gottinger a Dorota	Jan Hottenecker a Magdalena	Z Rejštejna
4. Dorota	7. ledna	Tomáš Vít a Eva	Michal Klaus z Kašperských Hor	Snad ze Zamyslic (samota) nebo ze Zámýšle u Hlavňovic
5. Pavel	11. ledna	Michal Hatt a Kateřina	Matouš Wolzeg a Jan Tausch	Z „Hore/Hose“ (Hůrky?)
6. Pavel	12. ledna	Matouš Nováček a Anna	Jakub Řezník z Kašperských Hor a Anna Hadroška	Ze Zdíkovce
7. Anna	14. ledna	Pavel Nováček a Eva	Jakub Řezník a Anna (Hadroška?)	Ze Zdíkovce
8. Pavel	18. ledna	Kryštof Vaaß a Alžběta	Ondřej Šperl	
9. Pavel	19. ledna	Ondřej Šperl a Zuzana	Jiří Weißenregner a Mariana Meierová	Pag. 33
10. Barbora	19. ledna	Šimon Kott a Marie Villová	Barbora Humbergerová	Z Rejštejna
11. Anna	19. ledna	Vavřinec Zoglauer a Anna	Uršula Frikelová	Z Paště u Rejštejna

12. a 13. Dvojčata Adam a Eva	20. ledna	Matěj Bláha a Barbora	Adamovi Šebestián Sippl, primas, Evě Dorota Brýdová, vdova po Martinu Frýdovi	
14. Barbora	23. ledna	Heisel Glaser a Dorota	Šebestián Sippl a Barbora Zmutová	
15. Marie	27. ledna	Marek Glaser a Kateřina	Jiří Raušer a Ludmila, žena Klementa Foltana	
16. Adam	29. ledna	Jiří Jure a Dorota	Adam Kfielger a jeho žena Magdalena	Z Milova
17. Pohlaví neuvedeno	1. února	Rodiče neuvedeni	Kmotři neuvedeni	Nalezenec?
18. Matouš	2. února	Mořic Glaser a Kristýna Glaserová	Filip Šejnost z Kašperských Hor a Dorota (žena Pavla Zichermetze?)	Z Nicova
19. Neuvedeno	2. února	Matouš Kom a Anna	Jiří Chalupa a Anna Vávrová	Z Hodonína u Stachů
20. Dorota	4. února	Jakub Lang a Mariana	Jiří Klaus a Sibyla Kuglerová	
21. Jiří	14. února	Matouš Rychtář a Dorota	Matěj Vávru	Z Přečina
22. Matyáš	16. února	Matyáš Schmaltzel a Magdalena	Filip Šejnost a Magdalena, žena Jiřího Zmuta	
23. Matyáš	18. února	Šimon Cesirs a Anna	Jakub Řezník, Štěpán Trittav a Anna Bicková (Bejčková?)	
24. Matyáš	20. února	Matyáš Rotbart a Anna	Ondřej Prinz a Dorota Mosová	Pag. 34
25. Kristýna	24. února	Jan Schuster a Kristýna	Jiří Schopf a Kristýna Hudlerová	
26. Juliana	25. února	Matyáš Rauscher a Markéta	Marek Glaser a Dorota, žena Jana Weißenregnera	

27. Dorota	26. února	Dcera místního jircháře (?)	Tomáš Zmut, varhaník, a Julie	Nemanželské dítě
28. Neuvedeno	26. února	Jan Zmut ml. a Judita Schweißová	Cyrl Lunč a Dorota Wolfmillerová	
29. Matyáš	26. února	Martin (Mirtel) Gefilger, matka neuvedena	Tobiáš Kastalio	Z Kvildy
30. Bartoloměj	28. února	Barbora Maderová, otec neuveden	Bartoloměj Schwanel a Markéta, vdova po Michalovi Kridelovi	Nemanželské dítě
31. Samuel	28. února	Šebestián Gabriel a Markéta Dollerová	Jan Zmut a Alžběta Kuglerová	
32. Jan	2. března	Jiří Uhlíř, matka neuvedena	Jan Zmut z Kašperských Hor a Scheierniserová	Z Nicova
33. Marek	3. března	Adam Sippl a Marie Albrechtová	Marek Glaser a Sibyla Králová (Königová)	
34. Jindřich	10. března	Zikmund Preis a Dorota Scheiterová	Václav Hasler (patrně z Hartmanic) a Regina Wolfecková	
35. Jiří	10. března	Jiří Záhořík a Eva	Pavel Kašák (Kaschack) a Eva Dušková	Z Přečína
36. Jan Jiří	10. března	Jan Anbanter (Abanter) a Ludmila Prinzová	Jiří Weißenregner a Ludmila Sipplová, žena primase	
37. Kateřina	12. března	Jiří Geiger a Eva	Bartoloměj Schwanel a Kateřina Lambová (?)	
38. Marek	17. března	Matouš Wolf a Eva	Marek Miller	Z Rejštejna
39. Jiří	5. dubna	Melchior Sadler a Kateřina, dcera Augustina	Martin Tuček a žena Pavla Becka	Pag. 35 Nemanželské dítě

		Spanela		
40. Anna	6. dubna	Martin Kristel a Eva	Jiří Raušer a Anna, žena Ondřeje Prinze, oba z Kašperských Hor	Ze Žlíbku
41. Pavel	7. dubna	Linhart Leitell a Magdalena	Pavel Wolfeck, městský chirurg	
42. Marie Magdalena	16. dubna	Michal Lindenberger a Mariana	Filip Šejnost a Dorota Wolfmillerová	
43. Jiří	20. dubna	Kryštof Bauherr a Anna	Marek Aufleger a Anna Prinzová	
44. Jiří	13. května	Volf Weißenregner (Weisinger) a jeho žena	Primas Šebestián Sippl a žena Cyrila Lunče	
45. Petr	20. května	Daniel Kořenský (Chorsensky) a Anna	Tomáš Miller a Markéta Křižanová	
46. Anna	23. května	Volf Miller a Dorota	Primas Šebestián Sippl a žena Ondřeje Prinze	
47. Daniel	27. května	Daniel Sporn a Dorota	Volf Weißenregner st. a žena primase Šebestiána Sippa	
48. Lukáš	28. května	Tomáš Herman (Heřman) a Dorota	Lukáš ze Žitného mlýna a jeho žena Mariana	Z Plzence
49. Tomáš	3. června	Jiří Winkelmeier a Alžběta	Tomáš Ofner a Kateřina Vacků	
50. Vít	13. června	Michal Sines (?) a Kristýna	Krytof Zitzell a Ludmila Blabekinderová	
51. Marie Magdalena	14. června	Vavřinec Lidelpauer a Mariana	Ondřej de Masalin a Markéta Šperlová	Pag. 36
52. Markéta	18. června	Adam Vít a Valpurga (Burgell)	Jan Weißenregner a Markéta Křižanová	

53. Jan	24. června	Ondřej Kašpar a Kateřina	Jakub Řezník a Ludmila Spitzbartová	
54. Ondřej	26. června	Neuvedeni	Ondřej de Masalin a Mariana, žena Cyrila Lunče	Nemanželské dítě, snad nalezenec
55. Jakub	26. června	Venusch a jeho žena Mariana	Bartoloměj Miller a Jiří Feitz	
56. Petr	27. června	Kryštof Král (König) a Apolonie	Jiří Bárta (Wartho) a Markéta Křižanová	
57. Jan	28. června	Jan Goldenecker a Magdalena	Marek Miller a Markéta	
58. Jakub	29. června	Mikuláš Řezník a Mariana	Ondřej de Masalin a Markéta Křižanová	
59. Tomáš	4. července	Jan Sulka a Kristýna	Tomáš Osner a Kateřina Vacková	Z „Konsernitz“ (?)
60. Šimon	13. července	Vavřinec Lederer a Anna	Šimon Kromauer a Eva Zmutován	
61. Eva	18. července	Vavřinec Hertell a Kristýna	Regina Steigerová	
62. a 63. Dvojčata (?) Theodora a Barbora	17. července	neuvedeni	Theodoře žena Jana Weißenregnera (též Theodora) a Barboře snad žena milovského rychtáře	Nemanželské děti
64. Jakub	19. července	Michal Bauman a Kateřina	Jan Weißenregner	
65. Jakub	20. července	Filip Lang a Barbora	Jan Weißenregner	
66. Lukáš	21. července	Jan Stahell a Marta	Lukáš Miller a Martin Meier	
67. Marie	7. srpna	Jiří Wenger a Kateřina	Lukáš Miller a jeho žena Mariana	Pag. 37
68. Marie	7. srpna	Linhart Frei a Eva	Jan Goldenecker a Barbora Stropauerová	
69. Sibyla	20. srpna	Jan Fibell a Magdalena	Jan Weißenregner a Sibyla Khunová	

70. Lukáš	22. srpna	Jiří Fibell a Mariana	Lukáš Kornmiller a jeho žena Mariana	
71. Anna	27. srpna	Jiří Šváb a Barbora	Václav Scheiernest a jeho žena Kristýna	
72. Alžběta	29. srpna	Bartoloměj Nusko a Mariana	Jan Sippl a Alžběta, žena Jiřího Kuglera	
73. Havel	21. srpna	Tomáš Zmut, matka nevedena	Marek Glaser	
74. Viktorín	5. září	Kristián Prinz a Zuzana	Ondřej Miller a Markéta Křižanová	
75. Matyáš	12. září	Jan Henne (?) a Markéta	Lukáš Kornmiller	Z Kozího Hřbetu
76. Michal	16. září	Matěj Sippl a Dorota Zmutová	Michal Pfäffel a Kateřina Geigerová	
77. Neuvedeno	21. září	Ondřej Behm (Behemb) a Mariana	Linhart Heiß a jeho žena Barbora	
78. Judita	22. září	Jan Hausner a Marie	Jakub Řezník a Sibyla Becková	
79. Neuvedeno	28. září	Štěpán Weise a Anna	Jan Weißenregner	Pag. 38
80. Václav	29. září	Vít (Feitz) Storch a Marie	Jiří Kentzell	
81. Anna	29. září	Adam Buxkandel a Kateřina	Zikmund Glaser a Anna Hojsová (Hoisová) snad ze Štěpanic u Hartmanic	Z Kundratic u Hartmanic
82. Jakub	9. října	Matěj Raušer a Rozina	Jakub Grill a jeho žena Kristýna	Z Hartmanic
83. Kristýna	14. října	Ondřej Pauer (Bauer) a Lída	Jan ze vsi Rájska a Marta	
84. Uršula	24. října	Eustach Feitz a Eva	Marek Stengel a Uršula Appelová	
85. Jan	25. října	Jiří Grim a Regina	Michal Pfäffel a Regina Heierová	
86. Eva	7.	Jiří Amer a	Eva, žena Adama z	Patně z Kvildy

	listopadu	Marie	Kvildy	
87. Kateřina	7. listopadu	Bartoloměj Wimmer a Barbora	Eva, žena Jana Schustera	Z Kvildy
88. Alžběta	13. listopadu	Adam Prinz a Kateřina	Tomáš Zmut a Anna Prinzová	
89. Ondřej	21. listopadu	Šimon Glaser a Mariana	Jan Klaus a Jiří Baumheger	
90. Tomáš	19. prosince	Jan Drechsler a Anna	Jan Weißenregner a Alžběta Kuglerová	
		1631		Pag. 39
1. Kašpar	1. ledna	Ondřej Mirtel a Kristýna	Marek Glaser a jeho žena Kateřina	
2. Kašpar	6. ledna	Václav Vít a Mariana	Ondřej Prinz a Weißenregnerova dcera	
3. Kašpar	6. ledna	Martin Pleskač a Alžběta	Cyril Lunč a Dorota, žena Jana Weißenregnera	
4. Markéta	8. ledna	Jan Haß a Mariana	Vilém Zmut a Markéta Waßkererová	
5. Šebestián	10. ledna	Ondřej Zmut, matka nevedena	Václav Tuček a ovdovělá primaska Sipplová	Jméno dítě dostalo po právě zemřelém primasovi
6. Matěj	22. ledna	Madel Gole a Eva	Jakub Řezník	
7. Markéta	25. ledna	Konrád Albell a Uršula	Markéta Paucknerová	
8. Marie	25. ledna	Martin Widell a Apolonie	Zuzana, žena Ondřeje Šperla	
9. Magdalena	26. ledna	Martin (Mirtel) Fuchs a Barbora	Magdalena Kollerová	
10. Cyril	7. února	Tomáš Suskenmandell a Marie	Cyril Lunč a Sibyla Khunová	
11. Matyáš	11. února	Vavřinec Hanselbeier a Anna	Matyáš Grim a Kateřina Václavů	Snad ze Štěpanic u Hartmanic

12. Ondřej	11. února	Jakub Winkelpauer a Marie	Ondřej Šperl	
13. Jindřich	17. února	Zikmund Preis a Dorota	Pavel Ambrož	Pag. 40
14. Vít	17. února	Jakub Hay a Kristýna	Scheiernest z Radešova a Andula Kryštofa Bannera z Radešova	Patrně z Radešova
15. Matyáš	17. února	Šebestián Lerchinger a Kristýna	Martin Gimpell	Ze stodůlecké rychty
16. Marie	19. února	Martin Schandro a Uršula	Barbora Roittová	
17. Matyáš	20. února	Vít (Feitz) Bathomser a Markéta	Tomáš Šimell a Dorota Nazinová (Nazaninová)	
18. Matyáš	20. února	Jiří Rosendorffer a Kateřina	Jakub Nazin a Dorota Simellová	
19. Dorota	20. února	Ondřej (Wandro) Schreiner a Kateřina	Brigita, žena Jakuba Fukerirera (Fukeredela)	
20. Regina	1. března	Šimon Tuter a Markéta	Jakub Beck a Regina Steigerová	
21. Uršula	4. března	Jiří Klaus, matka nevedena	Jan Weißenregner a vdova primaska Sipplová	
22. Mariana	4. března	Vavřinec Pfeiffer a Eva	Tomáš Ofner a Mariana Ofnerová	
23. Jan	4. března	Jan (Heisel) Wentzell a Markéta	Jan Weißenregner	
24. Anna Marie	26. března	Adam Weißenregner a Kristýna	Daniel Sporn	
25. Zuzana	26. března	Jiří Glaser a Anna	Jakub Řezník a jeho žena	
26. Jiří	10. dubna	Mořic Glaser a	Filip Šejnost (Scheiernest) a jeho	

		Kristýna	žena Dorota	
27. Vavřinec	10. dubna	Volf Zilker a Kristýna	Vavřinec Schreiner	Z Nuzerova
28. Anna	13. dubna	Klement Král a Markéta	Jiří Wartha (=Bárta) a jeho žena Magdalena	Pag. 41
29. Adam	13. dubna	Peitz Blahe a Kristýna	Kašpar Judex (rychtář) a jeho žena Marta	Všichni z Nového Městečka z farnosti sv. Mořice
30. Regina	20. dubna	Vilém Zmut a Anna	Jan Weissenregner a jeho žena Theodora (Dorota?)	
31. Jiří	20. dubna	Jiří Jäger a Anna	Kašpar Lammell	
32. Vít	22. dubna	Jan Knoigell a Uršula	Ondřej de Mazalin a Alžběta Kuglerová	
33. Zuzana	24. dubna	Marek Glaser a Kateřina	Jiří Raušer a Ludmila Foltanová	
34. Magdalena	Květen	Madel Beck a Eva	Mořic Jiřík a jeho žena Kristýna	
35. Eva	Květen	Jan Schuester a Eva	Žena Michaela Appela ze špitálu	
36. Bernard	Květen	Jonáš Erhard a Marie	Tomáš Miller a Anna Prinzová	
37. Jan	24. května	Michael Schreter a Veronika	Jan Roit a jeho žena	
38. Anna	25. května	Jan Löbell a Sabina	Apolonie Gerhartelová ze Stodůlek	
39. a 40. dvojčata Adam a Eva	26. května	Mentel Prinz a Magdalena	Adamovi Jakub Khun, Evě jeho žena Sybila	
41. Kryštof	1. června	Jakub Kurz a Anna	Bartoloměj Winter a jeho žena Regina	Pag. 42
42. Jan	1. června	Tomáš Zedel a Anna	Jan Weissenregner a jeho žena	
43. Ludmila	3. června	Šebestián Wildeck a Marie	Mikuláš Minch a jeho žena Ludmila	
44. Vít	3. června	Matyáš Bláha a	Ondřej Prinz a Eva,	

		Kateřina	řena Vřta Jiřřka	
45. Vřt	4. řervna	Jan Reiff a Anna	Jiřř Lidlbauer a jeho řena Markřta	
46. Vřt	6. řervna	Kařpar Lammel a Kateřina	Jiřř Kugler a (zřejmř jeho řena) Alřbřta	
47. Marta	11. řervna	Bastel a Kateřina	Jakub Rasch a jeho řena Marta	Z Kundratic u Hartmanic
48. Jan	11. řervna	Kryřtof Bauher a Anna	Bartolomř Milner a Pavel z Velkřho Radkova	
49. Dorota	11. řervna	Jan Will a Alřbřta	Jakub Fleischer a jeho řena	
50. Jakub	15. řervna	Jan Vorzeiger a Magdalena	Jakub Rausch (?) a Marta	Z Hartmanic
51. Markřta	19. řervna	Vladislav Kotall a Urřula	Harant a Třmovř	Z Ostruřna
52. Wolfgang	21. řervna	Bartolomř Pohasko a Manda	Wolf Zilker a jeho řena Kristřna	
53. Pavel	26. řervna	Tomřř a Marie	Vavřinec Liller a Markřta Lillerovř	Z řervenř; nemanřelskř dřtř
54. Pavel	26. řervna	Tobiřř Castali a Marie	Jiřř Schvoll a panř Cyrilovř (tj. Lunčovř)	
55. Arnořt	31. řervna	Vřclav Zmut a Anna	Jan Weissenregner a panř Spitzbartovř	
Potř farář nepřřtomen a mřsto nřj křtř farář z Albrechtic: 56. – 64.	Neuvedeno	Neuvedeno	Neuvedeno	Pag. 43 = 9 dřtř neuvedenřho přvodu
65. Jakub	20. řervence	Jan Schwartz a Marie	Asi Cyril Lunč a jeho řena	
66. Anna	22. řervence	Michal Paffel (Pfaffel?) a Anna	Tomřř Zmut a jeho řena	
67. Jakub	22. řervence	Matř Strobell a Anna	Michael Appel, jeho řena Urřula a Marie	Ze Stach

			Stengelová	
68. Jakub	24. července	Mirtel Šváb a Dorota	Jiřík Scheiernest (Šejnost) a jeho žena Eva	
69. Jiří	26. července	Matyáš Kölbell a Marie	Jiří Schopf a Marie Storchová	
70. Eliáš	30. července	Vít Šinko (Šunka?, Šimek?) a Dorota	p. Jakub Řezník a jeho žena	
71. Theodora	31. července	Jiří Geiger a Anna	Jiří Raušer a Theodora Weissenregnerová	
72. Marie Alžběta	8. srpna	Pavel Spatell a Anna	Jan Spatell a (jeho žena?) Markéta	
73. Dorota	9. srpna	Matka Kateřina z Kunderatic u Hartmanic, otec neveden	Eva Haslerová a Linhart z Hartmanic	
74. Bartoloměj	10. srpna	Mikuláš Geritzer a Markéta	Michael Weindel a jeho žena Markéta	
75. Ondřej	14. srpna	Petr Schus a Markéta	p. Ondřej Demazalin a Markéta Landová	
76. Jiří	18. srpna	Rubsamen a jeho žena Dorota	Jiří Schwoll (Schwal) a jeho žena	
77. a 78. Bartoloměj a Matyáš	20. srpna	Šimon Pavel a Kateřina	Matyáš Wolf a Šimon Kromauer a jeho žena Uršula	Pag. 44
79. Ludvík	26. srpna	Jiří Orenský a Anna	Jakub Řezník a Markéta Křižanová	
80. Zikmund	26. srpna	Jiří Rasch a Kateřina	Jiří Raušer a Mariana Luchová	
81. Pavel	3. září	Jakub Lorenc a Eva	Matyáš Metzger z Hartmanic a Jakub Futteredel	
82. Marie	5. září	Ondřej Šperl a Zuzana	p. Jiří Weissenregner a	

			Mariana Meierová	
83. Michael	7. září	Jiří Simandel, švec, a Uršula	Jiří Kugler a jeho žena Alžběta	
84. Matyáš	12. září	Michal Bauman a Kateřina	p. Jan Weissenregner a jeho žena Theodora	
85. Martin	12. září	Madel Ginn a Apolonie	Kristián Prinz a Kristýna kramářka	
86. Michal	13. září	Madel Geiger a Barbora	Jakub Meisell	Z Rejštejna
87. Kateřina	13. září	Zikmund Starovský a Anna	p. Sippl a Anna, jeho dcera	
88. Eva	16. září	Mirtel Mentzel a Eva	Cyril Lunč a jeho žena Eva	
89. Michal	17. září	Ondřej Brenner a Mariana	Michal Pfäffel a jeho žena	
90. Eva	22. září	Kryštof Winter a Alžběta	p. Jiří Klaus a Markéta, žena Bartoloměje Šperla	Pag. 45
91. Matyáš	23. září	Michal Madel a Barbora	p. Václav Tuček a Regina Schwollová	Pag. 45
92. Anna	27. září	Wenckel Scheiernest a Kristýna	Jiří Šváb a jeho žena Barbora	
93. Kateřina	28. září	Mikuláš Binder a Barbora	Jiří Schmit (Zmut?) a Kateřina, žena Pavla Becka	
94. Jiří	12. října	Jan Sulka a Kristýna	Tomáš Ofner a Kateřina Vacková	
95. Kristýna	14. října	Matyáš Ketzer a Anna	p. Cyril Lunč a Dorota Frýdová	
96. Matěj	16. října	Bartoloměj Schmeltz a Markéta	Jan Zelner a Regina Feierová	
97. Barbora	21. října	Wolf Weissenregner a Eva	Barbora Fuchsová	
98. Šimon	21. října	Matyáš a	Josef Katzka	Z „Drahin“ (?)

		Alžběta		
99. Uršula	22. října	Wolf Dorner a Mariana	p. Cyril Lunč a jeho žena	
100. Anna	23. října	Mikuláš Techentzer a Anna	Jakub Kaiser a jeho žena Anna	
101. Zikmund	25. října	Jan Klostermann a Kateřina	Jiří Klaus a jeho žena	
102. Jakub	25. října	Themel (Tomáš) Schmitpauer a Magdalena	Jakub Raschell	
103. Zuzana	27. října	Adam Kugler a Barbora	Ondřej Šperl a jeho žena	
104. Wolfgang	27. října	Michal Klaus a Anna	Ondřej Šperl a Zuzana, žena Matěje Fischera	Šperl za jeden den dvakrát kmotrem!
105. Adam	29. října	Matyáš Glaser a Anna	Kateřina Buxkendelová	
106. Kateřina	2. listopadu	Jiří Langer a Dorota	Kašpar Dobell (?) a jeho žena Anna	Pag. 46
107. Eva	4. listopadu	Jan Abanter a Ludmila	p. Jiří Weissenregner a Alžběta, vdova po primasovi	
108. Martin	4. listopadu	Zacharias Zachel a Kateřina	Bernard Beck a jeho žena Marie	
109. Štěpán	8. listopadu	Matyáš Ofner a Kateřina	Kryštof Schneider a jeho žena Markéta	
110. Kateřina	8. listopadu	Mospantr Winkelmeier a Eva	Štěpán Klostermann a jeho žena Mariana	
111. Kateřina	9. listopadu	Ondřej Behm a Mariana	Jakub Puchseredel a (jeho žena?) Dorota	
112. Kateřina	12. listopadu	Vavřinec Frei a Kristýna	Cyriel Lunč a jeho žena	
113. Adam	17. listopadu	Ondřej Mor a Kristýna	Heisel (?) snad ze Štěpanic u Hartmanic a jeho žena	

114. Markéta	20. listopadu	Jiří Wenger a Kateřina	Lukáš Kormmiller a jeho žena	
115. Tomáš	24. listopadu	Matyáš Hiller a Eva	František Heidecker a Ester Steigelová	
116. Kateřina	25. listopadu	Jakub Lang a Mariana	Jiří Klaus a Alžběta Kuglerová	
117. Ondřej	26. listopadu	Kryštof Gisell a Marie	Vít Fischer a jeho žena Marie	
118. Jan	6. prosince	Jakub Schmit a Dorota	Jan Kubička a Mořic Jiřík	
119. Matyáš	6. prosince	Kašpar Santner a Markéta	Matyáš (?) a jeho žena	
120. Mikuláš	6. prosince	Michal Zimmermann a Kateřina	Matyáš Grebell	Pag. 47
121. Tomáš	8. prosince	Wolfgang Gehartell a Magdalena	Kašpar Schreiner	
122. Marie	10. prosince	Adam Pisko a Markéta	Hochell Madell a jeho žena Mariana	
123. Tomáš	11. prosince	Lukáš Schlosser a Anna	p. Ondřej Prinz a jeho žena Anna	
124. Kristián	24. prosince	Vít Beck a Dorota	Václav Tuček a Dorota, žena Wolfá Milnera	

		1632		Pag. 48
1. Barbora	6. ledna	Jan Glaser a Mariana	Michael Stropauer a jeho žena	
2. Pavel	18. ledna	Adam Sippl a Marie Albrechtová	Marek Glaser a Sybila Králová (Königová)	Asi nemanželské dítě
3. Pavel	20. ledna	Kryštof Langer a Markéta	Ondřej Meier a jeho žena	
4. Marie	22. ledna	Heisel a jeho žena Mariana	Filip Šejnost a jeho žena	
5. Jakub	23. ledna	Jiří Koler a jeho žena Mariana	Jakub Řezník	

6. Kateřina	24. ledna	Konrád a Barbora Mentzerovi	Wowerle Baumgarten a jeho žena Magdalena	
7. Regina	26. ledna	Syn Víta Fischera z Rájska a Kateřina	Jiří Schwall a jeho žena	Mohlo jít o migranty z Rájska
8. Anna	28. ledna	Jan Pinter (Binder) a Marie	Eva, žena Jana Schustera z Kvildy	
9. Matyáš	Únor, den neueden	Lukáš Binder a Dorota	Lukáš Miller a Regina Heyerová	
10. Konrád	7. února	Václav Tuček a Zuzana	Wolf Miller a jeho žena	
11. Martin	11. února	Vít Graummandle a Anna	Mirtel Großer a jeho žena Kateřina	
12. Matyáš	18. února	Mirtel a Alžběta	Jan Weissenregner a Regina Heyerová z Velkého Kozího Hřbetu	
13. Kateřina	18. února	Simon Klidel a Uršula	Michael Stockmyer a jeho žena	
14. Matyáš	19. února	Wandro a Kateřina	Jakub Řezník a Lida Feitzová (Vítová)	Pag. 49
15. Eva	23. února	Jiří Pautner a Eva	Madel Beck a jeho žena Eva	
16. Matyáš	25. února	Jakub Mirtell a Uršula	Kašpar Bibel a jeho žena Anna	
17. Anna Marie	27. února	Jiří Zmut a Dorota	Jan Weißenregner a Markéta Landová	
18. Marie Alžběta	1. března	Feitz Girsik (Vít Jiřík) a Eva	Matyáš Bláha (Blaho) a jeho žena Kateřina	
19. Cyril	2. března	Wolf Hauber a Anna	Bartoloměj Šperl a Mariana	

			Meierová	
20. Fridrich	3. března	Michael Hacker a Kateřina	Jakub Řezník a Markéta Chinková ze Stach	
21. Zdeněk (?)	4. března	Jiří Roit a Markéta	Michael Schreter a jeho žena	
22. Pavel	4. března	Kryštof Wentzell a Uršula	Kryštof Schneider a jeho žena	
23. Anna	4. března	Jan Hopf a Anna	Adam Wetenger (?) a Anna Volckenbergerová	
24. Cyril	5. března	Bartoloměj Susko a Mariana	Jan Sippl a Alžběta Kuglerová	
25. Mariana	7. března	None Mattis a Eva	Jakub Fukeredel a jeho žena	
26. Anna Marie	7. března	Simon Preis a Dorota	Pavel Reimwirt a jeho žena	
27. Marie Alžběta	9. března	Jan Wenger a Dorota	Ondřej de Masalin a Marie Jonášová	
28. Řehoř	12. března	Urmandel a Eva	Ondřej Šperl a Regina Heyerová	
29. Jiří	13. března	Bartoloměj Casper a Markéta	Ondřej Šperl a jeho žena	Pag. 50
30. Adam	15. března	František Heidecker a Anežka	Marek Glaser a Markéta Křížanová	
31. Adam	18. března	Heisil Zagehauer a Markéta	Tomáš Ignác Zmut	
32. Kristýna	25. března	Matyáš a Anna	Wolf Zircher a jeho žena	Všichni z Prostředního Krušce
33. Tomáš	25. března	Šimon Bláha a Kateřina	Tomáš	Z Mílova
34. Anna Marie	29. března	Neuvedeni (=sirotek?)	Anna Maria Rennerová,	Jistě vojenské dítě

			Veronika, Kristián Kreiß, vše vojáci důstojníka Alberta Freibergera	
35. Pavel	29. března	Ondřej Thuesinicht a Kateřina	Pavel Feicht	
36. Jakub	29. března	Pavel a Eva	Jakub Has	Všichni z Vatětic
37. a 38. dvojčata Kryštof Melichar a Jan Albert	3. dubna	Šebestián a Marta	Albert Freiberg a jeho žena Anna Marie Kryštofu Melicharovi; Kryštof Reindel a jeho žena Anna Sabina	Vojenské dítě, kmotři byli důstojníky císařského vojska
39. Jan	4. dubna	Kristián Prinz a Zuzana	Ondřej Miller a Markéta Křižanová	
40. Anna	7. dubna	Albert Weiter a Barbora	Pavel Miller a jeho žena	
41. Markéta	11. dubna	Jakub Paulus a Kateřina	Žena Lukáše Sutnera z Rejštejna	
42. Regina	11. dubna	Wolf Brexlo a Mariana	Jiří Zmut a Regina Heyerová	
43. Kristýna	14. dubna	Michal Midle a Apolónie	Ondřej Šperl a jeho žena	
44. Eva	18. dubna	Jiří Eibell a Mariana	Tomáš Miller a Mariana Kormmillerová	
45. a 46. dvojčata Matyáš a Jiří	18. dubna	Adam Gehertell a Klára	Matyášovi Matyáš Geiger a jeho žena Anna, Jiřímu Jiří Fuchs	Pag. 51
47. Kristýna	20. dubna	Jiří Pfeffer a Anna	Lorenz Fischer a jeho žena	
48. Eva	24. dubna	Jakub Tischer a Sybila	Heisel Bartell a jeho žena Anna	
49. Ludmila	24. dubna	Benedikt Florian a Markéta	Ludmila Niclová	

50. Filip	28. dubna	Jiří Casperle a Magdalena	Václav Tuček a jeho žena	
		Následují zápisy údajně z dubna, snad dodatečné.		Může se však jednat i o květen. Ten je sice nadepsán zvlášť, ale začíná až zápisy od 22. 5.
51. Regina	4. dubna	Mikuláš a Magdalena	Pavel Reimwirt a Regina Heyerová	
52. Jméno neuvedeno	6. dubna	Jakub Janda a Eva	Vilém Zmut a Kristýna Adama Weißenregnera (snad dcera)	
53. Eva	8. dubna	Jakub Scheinger a Barbora	Lukáš Kornmiller a jeho žena Mariana	
54. Tomáš	9. dubna	Jiří Thome a Dorota	Tomáš Ofner a Anna Casperová	
55. a 56. dvojčata Vít a Urban	22. května	Tomáš Bernhard a Uršula	Vítovi Kryštof Král (König) a Urbanovi Kryštof Langer	
57. Regina	23. května	Jiří Miltoma a Barbora	Ondřej Šperl a Regina Heyerová	
58. Markéta	24. května	Jan Sippl a Veronika	Daniel Šporn a Markéta Landová	
59. Jan Jakub	29. května	Daniel Šváb a Uršula	Simon Schwall a jeho žena	
60. Rosina	3. června	Ondřej Zmut a jeho žena N.	Václav Tuček a Sibyla, žena Jakuba Khuna	Pag. 52
61. Vít	4. června	Bartoloměj Miller a Klára	Vít Šejnost a Anna Bauerová	
62. Adam	7. června	Ondřej Schneider a Eva	Jan Rabitzka a Brigita, žena Jakuba Fukeredela	Z farnosti sv. Mořice; z Krušce
63. Dorota	7. června	Matěj Bláha a Barbora	Daniel Šporn a Dorota Frýdová	

64. Theodora	9. června	Stephan Weiß a Anna	Jan Weißenregner a jeho žena Theodora	
65. Zikmund	9. června	Kryštof Loibell a Markéta	Zikmund Lokopauer a jeho žena Marie	
66. Cyril	15. června	Vilém Zmut a Anna	Jan Weißenregner a jeho žena	
67. Kateřina	23. června	Jiří Weißenregner a Eva Thomandelová	Tomáš Zmut a jeho žena Zuzana a jako svědek Mates Glaser	Nemanželské dítě
68. Kristýna	25. června	Hois Weber a Anna	Thelonarius z Hartmanic a manželka rychtáře	
69. Dorota	3. července	Jiří Walther a Marie	Václav Haslang a jeho žena Eva, svědkyní Dorota	
70. Markéta	4. července	Václav Nickeser a Mariana	Filip Šejnost a jeho žena	
71. Markéta	6. července	Jodel Schinko a Anna	Tomáš Ofner a Eva Šejnostová, svědkyní Anna Bauerová	
72. Jiří	6. července	Vavřinec Zagolauer (=Zoglauer) a Anna	Jiří Frickel a jeho žena Sibyla	
73. Markéta	6. července	Jiří Stadler a jeho žena Manda	Martin z Mírkova u Hartmanic a Kateřina Vacková snad ze Štěpanic u Hartmanic	Rodiče patrně nepocházeli z Kašperských Hor
74. Magdalena	6. července	Jindřich Nachrenner a Anna	Anna Sporbelová	
75. Vavřinec	24. července	Jakub Lorentz a Anna	Kašpar Koler a jeho žena Anna, svědkem Heisel Madel	Pag. 53

76. Vavřinec	28. července	Vít Bláha a Kristýna	Kašpar, rychtář z Nového Městečka a jeho žena, svědkem Morentz Piscator	
77. Anna Marie	29. července	Daniel Šporn a Eva	Ondřej de Masalin a žena Ondřeje Engelharta	
78. Daniel	30. července	Zikmund Polák a Manda	Ondřej Miller a Regina Heyerová	
79. Marie	5. srpna	Kryštof Calpa a Eva	Václav Tuček a Alžběta de Masalinová	
80. Vavřinec	9. srpna	Jan Lang a Uršula	Jakub Hain a Barbora Tomerlová	
81. Martin	15. srpna	Ondřej Meier a Alžběta	Jan Weißenregner a Anna Prinzová	
82. Marie	15. srpna	Václav Witte a Mariana	Jiří Schwall a jeho žena	
83. Severin	20. srpna	Jiří Grim a Regina	Michael Pfeffel a Regina Švábová	
84. Severin	20. srpna	Jiří Bomheyer a Marie	Cyril Lunč a Markéta Landová	
85. Bartoloměj	24. srpna	Adam Pfefferle a Eva	Kašpar Biber (Bibel) a Mariana Gillerová z Vatětic	
86. Kateřina	25. srpna	Jan Kugel a Uršula	Ondřej de Masalin a Alžběta	
87. Lukáš	26. srpna	Osvald Keyser a Eva	Lukáš Kornmiller a jeho žena	
88. Matyáš	1. září	Daniel Mazancl a Zuzana	Ondřej Šperl a Zuzana Zmutová	
89. Kateřina	5. září	Melichar Seidler a Kateřina	Mirtel Tuček a Kateřina, žena Pavla Millera	
90. Jan	5. září	Matyáš Miller a Marie	Pavel Bramel a jeho žena Sabina	Pag. 54

91. Ondřej	6. září	Jiří Himer a Dorota	Simon Schmidt, svědkyní jeho žena Magdalena	
92. Cyprián	7. září	Jan Zmut a Judita	Cyril Lunč a Dorota Millerová	
93. Theodora	26. září	Matyáš Jindra a Anna	Mikuláš Řezník a Theodora Weißenregnerová	
94. Linhart	29. září	Jiří Glaser a Kristýna	Jiří Klaus a jeho žena	
95. Kateřina	1. října	Tomáš Bernhard a Uršula	Jan Kollinger a jeho žena Kristýna	
96. Justýna	3. října	Jiří Gromilner a Anna	Tomáš Ignác Zmut a Magdalena Khunová	
97. Martin	4. října	Michael Blabekinder a Magdalena	Martin Meier a Kateřina, chirurgova žena	
98. Theodora	5. října	Matyáš Heyer a Apolonie	Cyril Lunč a Theodora Weißenregnerová	
99. Dorota	6. října	Šebestián Terschinger a jeho žena	Barbora Gimpelová z Královského hvozdu	
100. Kateřina	7. října	Petr Froschauer a Kateřina	Jiří Mospauer a Kateřina Girgghonová, svědkyní Magdalena Mospauerová	
101. Kateřina	7. října	Filip Lang a Barbora	Jan Weißenregner a jeho manželka	
102. Uršula	12. října	Štefan Strobl a Barbora	Filip Šejnost a jeho žena	
103. Michael	13. října	Ondřej Gabriel a Magdalena	Michael Stockinger a jeho žena	
104. Martin	15. října	Ondřej Gure a	Jiří Klaus a jeho	

		Anna	žena	
105. Uršula	18. října	Mirtel Fuchs a Barbora	Magdalena Kolerová	
106. Jan	1. listopadu	Pavel Printz a Barbora	Jan Spatell a jeho žena	Pag. 55
107. Kateřina	5. listopadu	Řehoř Reckenziegel a Alžběta	Jan Glaser a jeho žena	
108. Jiří	14. listopadu	Vít Dobrich a Kateřina	Jiří Bidmer a jeho žena Regina	
109. Martin	14. listopadu	Vít Storch a Marie	Madel Pesko a jeho žena Anna	
110. Marek	15. listopadu	Vít Stachel a Eva	Marek Stiegell a Uršula Anbanterová	
111. Kateřina	18. listopadu	Jan Thude a Markéta	Petr ze Žlíbku a jeho žena Eva	
112. Kateřina	20. listopadu	Matěj Kanß a Anna	Jan Weißenregner a Markéta Zoglauerová	
113. Kateřina	Asi 20. listopadu	Klement Král a Markéta	Jiří Bárta a jeho žena	
114. Adam	Prosinec, přesněji neudáno	Michael Philip a jeho žena Burgul	Jiří, jirchář z Hartmanic, a jeho žena Regina	
115. Jan Jiří	10. prosince	Jiří Miller a Anna	Jiří Hueter a Theodora Weißenregnerová	
116. Zuzana	12. prosince	Jan Prinz a Barbora	Zuzana, žena strážmistra z pluku Montecuccoli	
117. Tomáš	17. prosince	Vít Šváb a Kateřina	Jan Luchs a jeho žena	
118. Anežka	26. prosince	Mirtel Wentzell a Eva	Cyril Lunč a jeho žena	
119. Kašpar	28. prosince	Jiří Juri a Dorota	Adam Gefilger a jeho žena	

120. Zikmund	29. prosince	Šimon Schneider a Kateřina	Zikmund Sewaldt a jeho žena Anna	
		1633		Pag. 56
1. Kašpar	Leden, přesněji nevedeno	Jan Fibell a Magdalena	Jan Weißenregner a Sibyla Khunová	
2. Anna	Leden, přesněji nevedeno	Jan Ambrož a Kateřina	Cyril Lunč a jeho žena	
3. Pavel	17. ledna	Mirtel Sager a Uršula	Cyril Lunč a jeho žena	
4. Anna	17. ledna	Jan Beiner snad z Kříženic u Hartmanic a Kateřina	Hofell snad ze Štěpanic u Hartmanic a jeho žena	
5. a 6. dvojčata Marie a Ludmila	18. ledna	Matyáš Wolf a Eva	Marii Jonáš Řezník a jeho žena, Ludmile Marek Miller z Rejštejna a jeho žena	
7. Pavel	19. ledna	Jiří a Uršula	Ondřej de Masalin	
8. Veronika	19. ledna	Šebestián Benders	Václav Tuček a jeho žena	
9. Anna	3. února	Ondřej Klaus a Marta	Nevedeno	
10. Matyáš	4. února	Adam Vít a jeho žena Burgel	Jan Weißenregner a paní Landová	
11. Tobiáš	Únor, blíže nevedeno	Matěj Sippl a Dorota	p. Colent Brunenlich a Regina Heyerová	
12. Marie	19. března	Jan Solchinger a Sibyla	Marek Glaser a žena Cyrila Lunče	
13. Jan Adam	21. března	Jiří Klaus a Kateřina	Jan Weißenregner	
14. Marie	23. března	Jakub Hachin a Kristýna	Vít Šejnost a Anna Bauherová z Vatětic	
15. a 16. Adam	25. března	Volf Kratzek a	Adamovi Jakub	Pag. 57

a Vít		Kristýna	Řezník a jeho žena, Vítovi Jakub Beck a jeho žena	
17. Lukáš	28. března	Jiří Wenger a Kateřina	Lukáš Kormmiller a jeho žena Mariana	
18. Bernard	12. května	Adam Sippl a Marie	Marek Glaser a Sybila Kuhnová	
19. Kateřina	13. května	Jan Sippl a Veronika	Kvartýrmistr císařského vojska s lajtnantovou ženou, jména neuvedena	
20. Jan	Květen, blíže neuvedeno	Adam Jensch a Eva	Sewaldt a Wolf Weiskircher(ové?) z Hartmanic	
21. Eva	Květen, blíže neuvedeno	Jakub Schmitt a Magdalena	Barbora, dcera Michala Appela	
22. Marie	Květen, blíže neuvedeno	Achác Amtmiller a Kateřina	Marie Bernhardová	
23. Neuvedeno	28. května	Kristián Nikelsperger a Walpurga	Marta Reischelová	
24. Kristýna	Květen, blíže neuvedeno	Daniel Zmut a Marie Maierová	Kašpar, císařský furýr, a jeho žena	Patrně nemanželské dítě
25. Anna Marie	Červen, blíže neuvedeno	Vít Binter (Binder) a Eva	Lukáš Kormmiller a jeho žena	
26. Zuzana	Červen, blíže neuvedeno	Michal Klaus a Anna	Ondřej Šperl a jeho žena	
27. Eva	Červen, blíže neuvedeno	Kryštof Huneder (?) a Marie	Matyáš Weber a Ludmila Fertzová	
28. Pavel	Červen, blíže neuvedeno	Michal Stropauer a Barbora	Václav Tuček a Regina Heyerová	
29. Jan Jakub	Červenec, blíže neuvedeno	Jiří Zmut a Dorota	Jan Weißenregner a jeho žena	Pag. 58

30. Jakub	Červenec, blíže nevedeno	Jiří Ratemstorfer a Kateřina	Jakub Latzkom a jeho žena	
31. Alžběta	Červenec, blíže nevedeno	Ambrož Glaser a Dorota	Lukáš Kornmiller a jeho žena	
32. Eva	3. srpna	Jiří Giger (patrně Geiger) a Anna	Jiří Raušer a Dorota Frýdová	
33. Vavřinec	Srpen, blíže nevedeno	Mirtel ze vsi „Jeckelsdorf“ (?) a Anna	Jan Kubička a jeho žena	
33. Dorota	Srpen, blíže nevedeno	Václav a Markéta	Matyáš a Bětka ze Stach	
34. Vavřinec	Srpen, blíže nevedeno	Uršula	Kristián Prinz	Nemanželské dítě
35. Marie	Srpen, blíže nevedeno	Jakub Luchs a Mariana	Ondřej Prinz a Dorota Frýdová	
36. Kryštof	Srpen, blíže nevedeno	Mospauer Winkelmeier a Eva	Kryštof Schneider a jeho žena	
37. Judita	Srpen, blíže nevedeno	Martin Tuček a Magdalena	Filip Schreiber a jeho žena	
38. Václav	Srpen, blíže nevedeno	Madell Raucher a Markéta	Jakub Lang a Marie Jonášová	
39. Kateřina	Srpen, blíže nevedeno	Jiří Fibell a Mariana	Lukáš Kornmiller	Dívce byl kmotrem nestandardně muž
40. Matěj	Září, blíže nevedeno	Matěj Haufellbeier a Manda	Bartoloměj Miller a Kryštof Bauher	
41. Anna	Září, blíže nevedeno	Jiří Korsman a Dorota	Kašpar Biber a jeho žena Anna	
42. Eva	Září, blíže nevedeno	Matěj Ritter a Marie	Pavel Bramel a Uršula Cikánová	
43. Dorota	Říjen, blíže nevedeno	Daniel Graff a Dorota	Jan Zmut a jeho žena	Pag. 59
44. Alžběta	Říjen, blíže	Jan Granier a	Cyrl Lunč a jeho žena Mariana a	

	neuveдено	Barbora	Alžběta Kuglerová	
45. Jakub	Říjen, blíže neuvedeno	Adam Gefeliger a Magdalena	Jakub Khun a jeho žena	
46. Adam	Říjen, blíže neuvedeno	Jiří Pauer a Mariana	Mates Weber a jeho žena Anna; svědkem Jakub Keyser	
47. Alžběta	Říjen, blíže neuvedeno	Jan Glaser a Dorota	Bartoloměj Šperl a jeho žena Markéta	
48. Kateřina	Říjen, blíže neuvedeno	Mikuláš Luchs a Alžběta	Kašpar Hansell, švec, a jeho žena	
49. Šimon	Říjen, blíže neuvedeno	Wolf Gehertell a Magdalena	Jakub Raušer a jeho žena	
50. Kateřina	Listopad, blíže neuvedeno	Jan Zmut st. a Dorota	Václav Tuček a Alžběta Meierová	
51. Kateřina	Listopad, blíže neuvedeno	Adam a Eva	Jiří Siera a paní Stroblová	
52. Kateřina	Listopad, blíže neuvedeno	Kryštof Lang (Langer) a Markéta	Martin Tuček a jeho žena Magdalena	
53. Ondřej	Listopad, blíže neuvedeno	Bernard Tomerle a Uršula	Martin Tuček a jeho žena	
54. Adam	Listopad, blíže neuvedeno	Jan Sulka a Kristýna	Tomáš Ofner a Kateřina Vacková snad ze Štěpanic u Hartmanic	
55. Ludmila	Listopad, blíže neuvedeno	Jan Holm a Eva	Michael Rueß a Ludmila Winterová, žena Kryštofa Wintera	
56. Ondřej	Listopad, blíže neuvedeno	Kristián Prinz, matka neuvedena	Ondřej Miller a Markéta Křižanová	
57. Ondřej	Listopad, blíže neuvedeno	Vavřinec a Dorota	Kristián Prinz a Valpurga Vítová	
58. Anna	Listopad, blíže	Ondřej Wandro (z	Jakub Fukeredel a	

	neuveдено	Nuzerova) a Mariana	jeho žena	
!!! Sňatek	Asi listopad, blíže neuvedeno			Šimon Šultis, lesnický úředník z „Brambergu“ (?), a Magdalena
!!! Sňatek	Asi listopad, blíže neuvedeno			Jiří Gresell (snad z Kvildy) a Dorota Scheibelová z Hartmanic
!!! Sňatek	Asi listopad, blíže neuvedeno			Johann Matthes z „Holke“ (?) z Frank a Marie, vdova po Tobiášovi Kastaliovi
				Mezera až do dubna 1634
		1634		
1. Jiří	Duben, blíže neuvedeno	[Křestní jméno poškozeno] Pauer z Paště u Rejštejna a Barbora	Vavřinec Zoglauer a jeho žena Anna	Pag. 60
2. Alžběta	Duben, blíže neuvedeno	Jan Knagell (patrně ze Žlíbku) a Uršula	Ondřej de Masalin a Alžběta Kuglerová	
3. Jiří	Duben, blíže neuvedeno	Simandel Reischbeck a Anna	Janusko Meltzner a jeho žena Kateřina	Zaplatili 29 krejcarů
4. Marie	Duben, blíže neuvedeno	Vít Ruprecht a Rosina	Mikuláš Minich a jeho žena Marie	Zaplatili 20 krejcarů
5. Lukáš	Duben, blíže neuvedeno	Hois Schmitt z Rejštejna a Mariana	Lukáš Miller a Lukáš st. Eliáš se svou ženou	Zdarma
6. Kristýna	Duben, blíže neuvedeno	Martin Bantzell a Eva	Cyrl Lunč a jeho žena Mariana	Zaplatili 24 krejcarů
7. Matyáš	Duben, blíže neuvedeno	Mirtell (Martin) a Magdalena	Mates Beier a jeho žena Anna	Zaplatili 20 krejcarů
8. Jan	Duben, blíže	Wolf Dorn a	Cyrl Lunč a jeho	

	neuvedeno	Mariana	žena	
!!! Sňatek	Duben, blíže neuvedeno			Jan Janks ze Stachů a Markéta, dcera Melichara Löbela
!!! Sňatek	Duben, blíže neuvedeno			Baltazar Geschwilger a Barbora Neumeierová
!!! Sňatek	Duben, blíže neuvedeno			Matěj Bláha z Prinzova dvora a Mariana, dcera Simandela, patrně ze Ždánova
9. Magdalena	Duben, blíže neuvedeno	Šimon Koll a Mariana	Samuel Schneider a jeho žena	
10. Jan	Duben, blíže neuvedeno	Jíra [příjmení poškozeno] z „Odon/riga“ (snad Hodonín u Stodůlek) a Anna	Vítek Malý (?) a Anna Václavová	
11. Neuvedeno	Duben, blíže neuvedeno	Vít Zimmermann a Eva	Mates Weber a jeho žena Anna	
12. Kristýna	Duben, blíže neuvedeno	Jiří Schmitt z Nového Městečka a Dorota	Jakub Schuster a Kristýna Fischerová	
!!! Sňatek	Duben, blíže neuvedeno			Syn Oldřicha Sommerbauera a Marie, pozůstalá dcera [jméno nečitelné]
13. Marie	Duben, blíže neuvedeno	Michael Philip, mlynář z Radešova, a Dorota	Jiří Bauer a Regina	
14. Martin	Duben, blíže neuvedeno	Simandel (Šimon) Pankrác a Marie	[Jméno i příjmení nečitelné] a Dorota [příjmení nečitelné]	
15. Dorota	Duben, blíže neuvedeno	Bartel Oswald z Zwieselu a Barbora	Jakub Weringer (Geringer?) a Dorota Latschová	

Ženy v plzeňské politice v letech 1918–1939

Karel ŘEHÁČEK

Abstract: The study focuses on the active involvement of Pilsen women in municipal and national politics in 1918–1939. It deals with their activities in the municipal council as well as in the narrowest management of the city, in the National Assembly and at important positions in the political parties.

Keywords: women in politics, Pilsen, 1918–1939, municipal council, National Assembly

I. Úvod

Problematika postavení ženy v modernizující se společnosti, tj. koncem 19. století a v první polovině 20. století, je v české historiografii přitažlivá zejména v posledním čtvrtstoletí.¹⁾ Badatelky a badatelé si všímají především společenských změn, k nimž ve výše vymezeném časovém období docházelo, a sledují dopady těchto změn na postavení žen ve společnosti.

Zachytit je však mnohdy jednoduché: ženy nebyly po dlouhá staletí rovnoprávnými účastnicemi veřejného života, byly diskriminovány legislativou, zvyklostmi a předsudky.²⁾ Neznamená to ale, že by do veřejného života nijak nezasahovaly, mnohdy však pouze skrytě a zprostředkovaně, třeba prostřednictvím svých mužských příznivců a příbuzných. Samostatně se ženy mohly veřejně činnosti účastnit jen v souvislosti s náboženským, resp. církevním životem. Není proto náhodou, že první ženské spolky vznikaly jako spolky církevní, jejichž náplň činnosti tvořila dobročinnost. Podpora chudých, zejména dětí, nemocných či raněných byla nejen tolerována, ale velmi pozitivně ve společnosti oceňována.

Teprve v 19. století se poměry pozvolna zlepšují. Proměňuje se hospodářská situace a v důsledku toho i sociální obraz společnosti. Osvicenské ideály svobody oslovily nejen jednotlivce, ale i státy, národy a nejrůznější sociální skupiny a ženy podnikají první nesmělé kroky k ženské emancipaci. Klíčovou roli v nich hrálo především vzdělání. K němu patřila ve šlechtických a měšťanských vrstvách především kulturní vzdělanost, tedy zejména četba, hra na hudební nástroj, v měšťanských kruzích také hospodyňské dovednosti. Ve druhé polovině 19. století se však rozvíjí i snaha o institucionalizaci ženského vzdělání, což se prakticky projevilo vznikem a rozvojem škol vzdělávajících dívky. V souvislosti s tím se objevila nová sociální skupina českých progresivních učitelek. Ty měly značnou zásluhu na kultivaci původního ideálu vlastenecké hospodyňky v ženu schopnou zbavit se hospodářské závislosti, samostatně se uživit a konečně dospět k požadavku plné rovnoprávnosti a účasti na veřejné činnosti ve všech sférách společenského života.

Vzdělání se stalo nejen právem žen, ale rovněž společenskou nutností. Díky tomu se na přelomu 19. a 20. století objevují ženy mimořádně vzdělané, významně ovlivňující

1) Není bez zajímavosti, že se významným ženám věnují nejčastěji opět ženy, především Milena Lenderová, Jana Burešová, Dana Musilová, Pavla Horská, Marie Neudorfllová, Jana Malínská, Marie Bahenská, Hana Prymusová a další.

2) Srov. např. Jiří KLABOUCH, *Manželství a rodina v minulosti*, Praha 1962, kde se na s. 134 a dalších autor věnuje v souvislosti se zrovnoprávněním žen spíše neúspěšným pokusům o reformu občanského, manželského a rodinného práva.

život společnosti a s menšími či většími komplikacemi vstupující čím dál více do „světa mužů“, především práva, medicíny či vědeckého života. A také do politiky, byť jejich uplatnění v této oblasti umožnily až demokratizační změny po roce 1918, byť některé ženy (např. Božena Viková-Kunětická či Fráňa Zeminová) byly politicky aktivní již před válkou.^{3]} Důvodů ke vstupu žen do politiky, komunální či celostátní, byla celá řada: od problémů či konfliktů v profesním či společenském životě až po skutečně uvědomělé aktivity směřující k plné emancipaci žen.

Tak tomu bylo nejen na celostátní úrovni, ale také na Plzeňsku. V západočeské regionální historiografii začíná „ženské“ téma rezonovat po roce 1990, kdy se objevují studie a publikace, které se ženám na západě Čech věnují. Na stránkách tohoto sborníku již k tomuto tématu vyšly dva články: jeden se věnuje národně orientovanému ženskému hnutí v Plzni,^{4]} druhý ženským osobnostem plzeňské lékařské fakulty.^{5]} Již dříve se jejich autor věnoval ženské problematice i v případě plzeňské německé menšiny^{6]} či osudům jednotlivých žen.^{7]} Nejnovějším a zároveň i nejvýznamnějším publikačním počinem je však biografický slovník, který sestavili Dagmar Hudecová a Karel Řeháček a který se věnuje 50 významným, zasloužilým a zajímavým plzeňským ženám od poloviny 19. do poloviny 20. století.^{8]}

Ženy byly v Plzni aktivní v mnoha oblastech společenského života, zejména v kultuře či menšinovém životě. Po vzniku Československa začínají pronikat i do politického života města a státu. To, co bylo před rokem 1918 nemyslitelné, se stalo v demokratickém systému První republiky realitou. Ženské stopě v plzeňské politice v letech 1918–1939 se na základě studia dochovaných archivních pramenů věnuje i tento příspěvek. Především s využitím biografické metody se zabývá významnými ženami působícími po roce 1918 v obecním zastupitelstvu a v městské radě a věnuje se plzeňským političkám, které pronikly i do významných pozic na celostátní úrovni. Jeho cílem je analyzovat angažovanost plzeňských žen v obecní i celostátní politice a přispět tak k dalšímu obohacení dosavadního regionálního historického výzkumu v této oblasti.

II. Ženy v plzeňské obecní politice

Hned v prvních svobodných obecních volbách v červnu 1919 byly do městského zastupitelstva zvoleny tři ženy, sociální demokratka Barbora Cíglerová, československá socialistka Marie Šmejkalová a národní demokratka Marie Doubková. První z nich, B. Cíglerová,^{9]}

3] Pavla VOŠAHLÍKOVÁ – Jiří MARTÍNEK a kol., *Cesty k samostatnosti. Portréty žen v éře modernizace*, Praha 2010, s. 11.

4] Karel ŘEHÁČEK, *Berta Baslerová a národně orientované české ženské hnutí v Plzni*, Bohemiae Occidentalis Historica (dále jen BOH) 1, 2015, s. 33–43.

5] Karel ŘEHÁČEK, *Nelehké pronikání do „mužského“ světa. Ženy na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy v Plzni*, BOH 3, 2016, s. 65–73.

6] Karel ŘEHÁČEK, *Deutscher Kulturverband v meziválečné Plzni*, in Marie Malivánková-Wasková (ed.), *Sborník k počtě Evy a Karla Waskových, západočeských archivářů*, Plzeň 2011, s. 211–218.

7] Karel ŘEHÁČEK, *Spálenopoříčská rodačka PhDr. Marie Nesnídalová (1891–1970)*, Jižní Plzeňsko XIII, 2015, s. 3–14.

8] Dagmar HUDECOVÁ – Karel ŘEHÁČEK, *Plzeňské ženy významné, zasloužilé i zajímavé 1840–1939*, Plzeň 2017, 88 s.

9] Barbora Cíglerová (roz. Havránková) se narodila 23. 7. 1884 v Dolní Lukavici, zemřela 13. 11. 1947 v Plzni. Byla manželkou dílovedoucího Škodových závodů v Plzni Viléma Cíglera (1881–1945). Působila mj. jako před-

pak byla pravidelně členkou městského zastupitelstva až do jeho rozpuštění v roce 1939 a stala se tak v dobrém smyslu slova veteránkou plzeňské obecní politiky. Rovněž další dvě zvolené zastupitelky působily v plzeňské politice déle než jedno volební období. Odborná učitelka M. Šmejkalová byla znovu zvolena i v roce 1925, poté však odešla do Prahy, takže se její úspěšná kariéra komunální političky přerušila.^{10]} Třetí žena, M. Doubková, působila v komunální politice až do voleb v roce 1935.^{11]}

Ve stejném složení byla trojice žen kooptována i do širší správní komise, která nahradila dosavadní zastupitelstva obcí, které se koncem roku 1924 rozhodly sloučit a vytvořit tzv. Velkou Plzeň (Plzeň, Doubravka, Doudlevec, Lobzy, Skvrňany). A stejná trojice žen prošla i do obecního zastupitelstva po volbách v září 1925. Ve volbách v roce 1929 se početní zastoupení žen v obecním zastupitelstvu zvýšilo na pět: kromě B. Cíglerové a M. Doubkové se do zastupitelstva dostaly sociální demokratky Kateřina Pýchová z Doubravky (manželka železničního zřízence) a Ludmila Dudová ze Skvrňan (vdova po koláři) a národní socialistka Božena Rykovská z Plzně. První dvě nově zvolené ženy působily v obecním zastupitelstvu pouze jedno volební období, B. Rykovská zůstala zastupitelkou i po volbách v roce 1935.^{12]}

Obecní volby v roce 1935 přinesly další posílení vlivu žen na plzeňskou politiku, když bylo zvoleno sedm zastupitelek. Kromě B. Cíglerové a B. Rykovské, které svůj mandát obhájily, se jednalo o manželku ředitele plzeňské obchodní akademie, sociální demokratku Boženu Marešovou, komunistku Elišku Ulrichovou (úřednice), Zdeňku Chudáčkovou (manželka disponenta) zvolenou na kandidátce Národního sjednocení a dvě národní socialistky, správkyňi Obecné kuchyně Kláru Bartošovou a manželku bednáře Kateřinu Pojarovou. Místo zastupitele Josefa Hřібala, který v průběhu volebního období rezignoval, se do obecního zastupitelstva 29. listopadu 1937 dostala jako náhradnice další žena, sociální demokratka Anna Tvarohová.

Obecní volby přinášely nejen postupně se zvyšující počty žen na kandidátních listinách i zastoupení žen v obecním zastupitelstvu, ale rok 1935 znamenal i kvalitativní proměnu: ženy se poprvé dostaly i do městské rady. Historicky první radní se stala B. Cíglerová, která byla členkou rady zvolena na schůzi městského zastupitelstva 27. května 1935 na zbytek funkčního období místo zesnulého Ing. Jaroslava Polenika, který zemřel 10. května a po kterém Cíglerová „zdědila“ referát městské vodárny, lázní a plovárny. V dopise z 29. května jí starosta města Luděk Pik napsal: „*Zpravuji Vás o volbě, blahopřeji Vám srdečně k zaslouženému vyznamenání a žádám zdvořile, abyste tyto čestné funkce (pozn. navíc se stala ještě členkou pohřební komise) laskavě přijala a je ku prospěchu*

sedkyně kuratoria rodinné školy. Srov. Státní oblastní archiv (dále jen SOA) v Plzni, Policejní ředitelství (dále jen PŘ) Plzeň, domovské archy, č. 122 (Kollárova 15); SOA v Plzni, PŘ Plzeň, všeobecná registratura, sign. C 115; Archiv města Plzně (dále jen AMP), Městský úřad (dále jen MÚ) Plzeň, Domovská příslušnost, domovské archy, sign. C 158.

10] Marie Šmejkalová se narodila 9. 9. 1887 v Plzni. V Praze působila jako ředitelka měšťanské školy v Praze II, po svém penzionování se 1. 9. 1940 vrátila zpět do Plzně. Srov. SOA v Plzni, PŘ Plzeň, domovské archy, č. 29 (Dělová 12); SOA v Plzni, PŘ Plzeň, všeobecná registratura, sign. Š 1576; AMP, MÚ Plzeň, Domovská příslušnost, domovské archy, sign. Šm 120.

11] Marie Doubková (roz. Kučerová) se narodila 17. 3. 1872 v Plzni. Byla manželkou lékárníka PhMr. Emanuela Doubka. Srov. SOA v Plzni, PŘ Plzeň, domovské archy, č. 216 (Nádražní 38); SOA v Plzni, PŘ Plzeň, všeobecná registratura, sign. D 72; AMP, MÚ Plzeň, Domovská příslušnost, domovské archy, sign. D 259.

12] Božena Rykovská (roz. Roubíková) se narodila 7. 9. 1882 v Plzni. Byla manželkou úředníka Josefa Rykovského. Srov. SOA v Plzni, PŘ Plzeň, domovské archy, č. 425 (Vrchlického 22); SOA v Plzni, PŘ Plzeň, všeobecná registratura, sign. R 742; AMP, MÚ Plzeň, Domovská příslušnost, domovské archy, sign. R 149.

našeho města vykonávala.^{13]} Plzeňská sociálně demokratická Nová doba vstup Cíglerové do městské rady komentovala slovy: „Nastupuje do vlády obecní, aby vytvořila tradici ženské spolupráce v této důležité a vrcholné výkonné městské korporaci. Vítáme ten dějinný fakt, neboť zajisté zůstane v platnosti i po příštích volbách, co ženským zastoupením v radě dnešním rozhodnutím bylo započato.“^{14]} Po volbách v roce 1935 se zastoupení žen v radě města zvýšilo zvolením B. Rykovské, která dostala na starost obory zdravotnictví, pojišťovnictví a nadace.

Politicky aktivní ženy však nezasedaly jen v zastupitelských sborech. Mnohé z nich žádné volené veřejné funkce nezastávaly a působily na různých pozicích ve stranické hierarchii. To však neznamená, že měly na plzeňské veřejné dění menší vliv, mnohdy tomu bylo právě naopak. Můžeme jen spekulovat třeba o roli manželky prvorepublikového starosty Plzně Arnošky Pikové. Ta sice nezastávala žádné volené funkce, ovšem politicky pasivní nebyla, zejména v prvním volebním období, kdy se věnovala především sociální problematice.^{15]}

III. Ženy v celostátní politice

Ve „velké“ politice bylo prosazení ženského pohledu mnohem komplikovanější. V celém období První republiky zastupovala Plzeň v obou komorách Národního shromáždění pouze jedna žena, a to víceméně ještě nepřímou, jelikož Augusta Rozsypalová,^{16]} dlouholetá učitelka působící v Blovicích a v Plzni, která pracovala jako poslankyně v prvním poválečném volebním období v letech 1920–1925, se v roce 1920 natrvalo přestěhovala do Prahy, kde žila až do své smrti. Přesto by vzhledem ke svému propojení s Plzní a Plzeňskem, kam se během své vrcholné politické kariéry často a ráda vracela, neměla v tomto výčtu chybět.

Narodila se 19. února 1857 v Jirkově v Čechách v rodině advokáta. Po ukončení obecné a měšťanské školy v Lounech a Ervenicích absolvovala učitelský ústav v Praze a soukromě studovala rovněž u Ctihodných Voršilek v Kutné Hoře. Vysvědčení dospělosti získala 30. června 1875, vysvědčení učitelské způsobilosti 8. května 1878.

V letech 1875–1880 působila jako učitelka obecné školy u Ctihodných Voršilek v Kutné Hoře a od 1. ledna 1881 do června 1912 jako učitelka na obecné škole v Blovicích na Plzeňsku. Dekretem Zemské školní rady (ZŠR) v Praze z 3. května 1912 byla přeložena jako definitivní učitelka na II. obecnou školu pro dívky v Plzni ve východním obvodu, kam nastoupila od 1. června 1912. Od září 1906 do března 1915 však na domovských školách nevyučovala, neboť byla pomocnou cvičnou učitelkou na soukromém učitelském ústavu v Kladně, takže jí byla udělena trvalá dovolená. Do Plzně se vrátila až v březnu 1915, kdy byla jmenována zatímní řídicí učitelkou na své domovské škole a po jmenování definitivního řídicího učitele zde působila od května 1917 do dubna 1920 jako řadová učitelka. K 30. dubnu 1920 byla na vlastní žádost penzionována.

13] AMP, Purkmistrovský úřad města Plzně, kart. 66, dopis MÚ v Plzni B. Cíglerové z 29. 5. 1935.

14] Soudružka B. Cíglerová členem městské rady v Plzni, Nová doba, roč. XLI, č. 148, 28. 5. 1935, s. 6; Rozdělení referátů mezi členy městské rady, Úřední list města Plzně, roč. XIII, č. 23, 2. 12. 1935, s. 329.

15] Karel ŘEHÁČEK, *Majetkové a rodinné poměry plzeňského starosty Ludka Pika*, Minulosti Západočeského kraje (v tisku).

16] Blíže k A. Rozsypalové viz Karel ŘEHÁČEK, *Plzeň v Národním shromáždění v letech 1918–1939. Portréty plzeňských poslanců a senátorů*, Plzeň 2012, s. 82–83.

Byla významnou osobností katolického ženského hnutí. Zastávala funkce předsedkyně Svazu katolických ženských spolků, byla členkou výboru Svazu křesťanského učitelstva a Jednoty katolických učitelek. V době svého pobytu v Blovicích založila Křesťansko-sociální spolek žen a dívek, v letech 1918–1920 byla starostkou dámského spolku Ludmila v Plzni. Přispívala do celé řady časopisů (např. Časopis učitelek, Žena, Ludmila), kde publikovala mj. i své vlastní povídky.

Její společenské aktivity ji přivedly i do politiky. Stala se členkou Československé strany lidové a za svoji stranu působila v letech 1920–1925 jako poslankyně Národního shromáždění (zvolena však byla již za pražskou volební župu). V poslanecké sněmovně zastávala funkci místopředsedkyně zdravotnického výboru. V parlamentních volbách v roce 1925 byla zvolena senátorkou, ale přímo v den její volby ve II. skrutiniu, 23. listopadu 1925, zemřela. Byla svobodná a bezdětná. Po odchodu z Plzně žila v Praze, od 4. června 1923 v klášteře u sv. Markéty v Praze-Břevnově, kde byla po své smrti i pohřbena.

Do kategorie žen-političek s nadregionální působností je možno zařadit i PhDr. Marii Nesnídalovou.^{17]} Narodila se 26. ledna 1891 ve Spáleném Poříčí na Blovicu jako dcera tamního obuvníka Franze Nesnídala a Anny roz. Slavíkové. V místě svého rodiště absolvovala obecnou školu, v Plzni pak měšťanskou školu a učitelský ústav, kde v červenci 1911 složila zkoušky učitelské dospělosti pro obecné školy. Regulérní maturitní zkoušku vykonala jako externistka na Vyšším dívčím reálném gymnáziu na Královských Vinohradech v Praze v roce 1916. Po maturitě zahájila v zimním semestru akademického roku 1916/1917 studia matematiky, fyziky a filozofické propedeutiky pro střední školy na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (UK) v Praze, která dokončila v roce 1921 již na nově zřízené Přírodovědecké fakultě UK v Praze a završila je 27. června 1922 doktorátem filozofie.

Souběžně s tím však již pracovala: od března 1915 do října 1919 působila jako výpomocná učitelka pomocné třídy při II. obecné chlapecké škole v Plzni, od října 1919 jako zatímní učitelka obecné smíšené školy v Bolevci. Snad i kvůli svému zdravotnímu handicapu (kvůli vadě kyčle od dětství napadala na nohu) měla plné pochopení pro postižené děti a věnovala se především výchově a vzdělávání „mládeže opožděné“, zejména té s mentálními poruchami. Od 27. listopadu 1925 působila jako ředitelka I. pomocné školy v Plzni a současně (již od února 1920) také jako vedlejší učitelka na plzeňském ženském učitelském ústavu.

V dubnu 1936 byla přidělena jako referentka ZŠR v Praze. V roce 1938 byla povolána do tiskového odboru Ministerstva národní obrany (MNO), kde jako vášnivá radioamatérka vedla brannou výchovu žen, a spolupracovala s vojenskými novináři. Po zrušení MNO působila od března 1939 v oddělení korespondenční služby tiskového odboru předsednictva ministerské rady. Po jeho reorganizaci byla přemístěna na nechvalně proslulé Ministerstvo školství a lidové osvěty, kde až do konce války působila v redakci České korespondence. Zde se zabývala převážně záležitostmi ženského hnutí a vědou a technikou. Po válce působila jako redaktorka Československých informací na Ministerstvu informací a osvěty a jednatelka Syndikátu českých spisovatelů, v lednu 1949 odešla do výslužby.

Krátce po vzniku Československa se veřejně angažovala v Československé sociálně demokratické straně dělnické, po několika letech však přestoupila do Československé národní demokracie, kde zastávala významné politické funkce. Byla krajskou důvěrníci

17] Blíže k M. Nesnídalové viz Karel ŘEHÁČEK, *Spálenopoříčská rodačka PhDr. Marie Nesnídalová (1891–1970)*, Jižní Plzeňsko XIII, 2015, s. 3–14.

ženského hnutí strany a blízkou spolupracovnicí dlouholetého plzeňského poslance Národního shromáždění PhDr. Františka Lukavského.^{18]} V roce 1933 byla po sporech ve vedení západočeské a plzeňské národní demokracie odvolána ze všech stranických funkcí a v lednu 1934 ze strany vyloučena. Po rozchodu s národní demokracií vstoupila do Národní ligy a dál se aktivně profilovala v nově vzniklém Národním sjednocení, v lednu 1939 se stala členkou ústředního výboru žen a vedoucí tiskového a propagačního pracovního odboru Strany národní jednoty.

Byla aktivní zejména v novinářské a publicistické sféře. V letech 1922–1925 působila jako redaktorka sociálně demokratické plzeňské *Nové doby*, v níž vedla ženskou hlídku. V letech 1926–1936 se stala členkou redakce plzeňského *Českého deníku*, který podporoval plzeňskou národní demokracii a kde vedla radioamatérskou, fotoamatérskou a ženskou hlídku, populární byly zejména její pravidelné nedělní sloupky. Po odchodu do Prahy vedla v letech 1937–1945 ženské stránky v *Lidovém deníku*. Její články vycházely nejen v Československu, ale také např. v Jugoslávii, Rakousku či USA. Od dubna 1927 byla členkou Syndikátu českých novinářů (od listopadu 1939 Svazu českých novinářů).

Kromě publicistické tvorby se rovněž zabývala poezií a prózou. Z básnického díla je třeba zmínit sbírku poezie pro děti *Svět ze všech nejkrásnější* (1930). Také druhá sbírka lyriky *Cestou* (1930) je inspirována dětstvím, je však věnována dospělým. Další sbírka veršů s názvem *Zpíváme o lásce* (1942) obsahuje zejména milostnou lyriku. Poslední dvě sbírky básní vydala Nesnídalová po skončení války. Ve sbírce *Naše kronika. Krutá léta 1938–1945* (1946) se inspirovala válečnými událostmi. Poslední básnická sbírka *Slétla na zemi hvězdička* (1946) byla opět věnována dětem, zejména těm, které se narodily během války. Její básnické sbírky ilustrovali např. František Michl, Josef Hodek či Jiří Peške.

Z prozaické tvorby lze uvést sbírku cestopisných fejetonů s názvem *Do světa za radiem. Myšlenky a obrázky z cesty do Holandska* (1932), v níž vylíčila zážitky z cesty radioamatérů do Holandska v roce 1931 (navštívili mj. Eindhoven a tamní radiotechnickou továrnu). Psala též pedagogické a didaktické publikace, na základě jejích populárních přednášek vznikla kniha s názvem *Co by měli vědět rodičové* (1925), která byla určená všem, kteří vychovávají děti či se na tento úkol připravují. Byla provdaná za svého celoživotního spolupracovníka prof. PhDr. Jaroslava Šafránka (1890–1957). Zemřela 26. září 1970 v Praze.

IV. Závěr

Zastoupení žen v plzeňské politice nebylo v letech 1918–1939 nijak zvláště významné. Jejich relativní podíl činil řádově procenta z celkového počtu volených zastupitelů (plzeňské obecní zastupitelstvo mělo v tomto období převážně 60 zastupitelů), od roku 1935 zasedaly ženy i v městské radě. Angažování plzeňských žen v celostátní politice bylo rovněž zanedbatelné a totéž platilo i o postavení žen v oficiálních stranických strukturách. Na rozdíl od předchozího období však samotná možnost vstupu žen do „světa mužů“ byla velkým vítězstvím a završením dlouhodobého společenského směřování ženského hnutí.

Kromě v předchozím textu uvedených ženských osobností by se dala najít ještě celá řada dalších plzeňských žen, které se díky svému společenskému postavení nepřímo angažovaly v politickém životě, zejména svou aktivní prací v různých spolcích či publicistickou,

18] Blíže k F. Lukavskému viz K. ŘEHÁČEK, *Pět zapomenutých. Osobnosti plzeňského veřejného života přelomu 19. a 20. století*, Plzeň 2009, s. 33–51.

žurnalistickou nebo literární činností. Jen namátkou lze uvést třeba učitelku a spisovatelku Amálii Kožmínovou, manželku šéfredaktora Českého deníku Marii Kosnarovou, první plzeňskou ženu s knihkupeckou a nakladatelskou koncesí Marii Lábkovou či lékárnici PhMr. Martu Schieblovou. Svěbytnou skupinou angažovaných žen byly rovněž středoškolské profesorky plzeňských gymnázií, jejichž společenskému významu prozatím nebyla věnována patřičná pozornost.

Výše zmíněné plzeňské ženy sice žádné významnější oficiální politické funkce nezastávaly, jejich vliv na společenské a potažmo i politické poměry byl však znatelný: jako členky politických stran nezřídka ve volbách kandidovaly, díky svému působení přispívaly ke kultivaci veřejného prostoru, prostřednictvím svých profesí vzdělávaly budoucí občany a voliče. I proto není možné ve výčtu aktivních političek tyto angažované ženy pominout.

Women in the politics of Pilsen in 1918–1939

Summary

Since the mid-19th century, the Pilsen women have been actively involved in social life. Prior to the year 1918, they focused mainly on charitable, educational and club activities. It was only after the foundation of Czechoslovakia when they began to permeate the political life of the city and the state. In 1919, three Pilsen women were elected to the municipal board (Barbora Cíglerová, Marie Doubková, Marie Šmejkalová); and this phenomenon only quantitatively reinforced on a general party level until 1939. In 1935, the Pilsen women experienced a significant qualitative shift, when two of them were elected to the city council (Barbora Cíglerová, Božena Rykovská).

Only one of the Pilsen women, Augusta Rozsypalová, served as a member of the National Assembly from 1920 to 1925; she was elected a senator in 1925. It is not possible to forget positions held by Pilsen women in political parties, especially in their women's sections or in the journalistic sphere (Marie Nesnídalová).

Although the representation of Pilsen women in the political life of the city and the state was not particularly significant, we have to highly acknowledge the trend following the year 1918, when women were given the opportunity to enter the “world of men”. At the same time, their influence has grown throughout the social life: in societies, in education, and in the possibility to control and cultivate the public space. These activities must be perceived as a great victory for the emancipatory efforts of the 19th century and the completion of the long-term orientation of the European post-Enlightenment society.

Barbora Cíglerová a Božena Rykovská jako členky městské rady. Foto archiv autora

*Marie Nesnídalová.
Foto archiv autora*

*Plzeňská zastupitelka Božena Marešová.
Foto archiv autora*

*Poslankyně Augusta Rozsypalová.
Foto archiv autora*

RECENZE

Pavel FABINI (ed.). *Historik Josef Kalousek. Historiografie, politika, kultura a společnost druhé poloviny 19. století*, Jihočeská univerzita, České Budějovice 2016, 239 stran.

Monografie o významném a vlivném historikovi 19. století Josefu Kalouskovi (1838–1915) vychází z původních příspěvků, jež zazněly na interdisciplinární konferenci *Historik Josef Kalousek. Historiografie, politika, kultura a společnost druhé poloviny 19. století* uspořádané Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích a Masarykovým ústavem a Archivem Akademie věd České republiky. Jednotlivých témat se zhostili renomovaní odborníci, a publikace tak představuje zásadní text v soudobých dějinách moderního českého dějepiscectví.

Kapitola Jiřího Štaifa nazvaná *Josef Kalousek mezi seberealizací a oddaností Františku Palackému a Františku Ladislavu Riegrovi* je věnována mnohovrstevnatému tématu vztahů mezi těmito předními českými historiky. Štaif se snaží představit Kalouska jako následovníka Palackého a Riegrova souputníka v jejich společném úsilí o národní sebevědomí, opřené o národní historiografii. Ukazuje i na Kalouskův přínos metodologicko-teoretický a jeho roli na pražské univerzitě.

Luboš Velek se v kapitole *Staročeský deník Národ (1863–1866) a jeho redaktor Josef Kalousek* zabývá nelehkými počátky zmíněného deníku Národní strany, který se snažil po politickém odrození Grégrových *Národních listů* plnit roli stranické politické tribuny. Nejen kvůli finančním problémům však nakonec *Národ* i jeho pilný a obětavý redaktor Josef Kalousek neuspěli. Také Viktor Velek v následující kapitole *Josef Kalousek a česká Vídeň na přelomu let 1854 až 1865* představuje víceméně žurnalistické téma. Sleduje reflexe dobové české Vídně právě zmíněným periodikem *Národ*. Prostřednictvím článků lze velmi zdařile rekonstruovat politické ovzduší české Vídně tehdy stejně jako Kalouskovu roli v tomto směru.

Studie redaktora monografie Pavla Fabiniho nese název *Svět politiky a poslanecký mandát Josefa Kalouska*. Josef Kalousek se stal poslancem zemského sněmu za Národní stranu v doplňovacích volbách roku 1880. Fabini sleduje jak zákulisí jeho volby, tak jeho poslanecké úsilí. Marcel Černý se ve stati *Josef Kalousek a Balkán na přelomu 19. a 20. století* věnuje korespondenci Kalouska se Slaviborem Breüerem (známým pod jménem Sáva Chilandarec), jinak Kalouskovým švagrem. Chilandarec po sobě zanechal 204 dopisů, v nichž velmi zajímavě a barvitě líčí život a dobové problémy známého athoského klášterního státu. Kalouskovy dopisy, jež dosáhly počtu 44, jsou stručnější, pro jeho biografy jsou však velmi cenným zdrojem informací pro svou neskrytou intimitu.

Klíčovou roli v monografii hraje kapitola erudovaného historika moderního českého dějepiscectví Bohumila Jirouška. Nese název *Josef Kalousek a česká historická věda* a podrobně líčí hlavní oblast Kalouskova odkazu, tedy jeho roli v rámci národní historiografie a vývoj interpretace tohoto odkazu historiografií jako takovou. Kromě toho Jiroušek sleduje také impakt Kalouska jako učitele a školitele další generace historiků, ať už na univerzitě či v dobových vědeckých institucích, v nichž tento zastával významné posty. Jirouškova studie je, jak je u něj čtenář již zvyklý, opřena o akribický a široký archivní výzkum a značný záběh v relevantní odborné literatuře.

Marie Ryantová se v kapitole *Josef Kalousek jako redaktor Archivu českého* věnuje přední ediční práci Josefa Kalouska. Redaktorem této významné edice byl Kalousek téměř pětadvacet let a jeho péčí vyšlo 22 svazků. Dle Ryantové měla náročná ediční práce neblahý vliv na zaostávání Kalouskovy vlastní badatelské a publikační činnosti. Tou se pak zabývá v samostatné kapitole Zdeněk R. Nešpor. Jeho stať nese název *Kalouskova studie o předhusitském kalichu v kontextu dějin a apologie českých pravoslavných*. Autor se zde snaží zdůraznit, že Kalousek svou tvorbou vyvrátil tradované mýty o laickém kalichu v Čechách a jeho souvislosti s odkazem již Cyrila a Metoděje. Kalouskovy teze jsou v tomto směru, jak konstatuje Nešpor, nedoceněny dodnes.

Monografii uzavírá kapitola Jitky Rauchové *Josef Kalousek a revue Osvěta*. Autorka se zde věnuje Kalouskovi coby významnému autorovi Osvěty, jeho recenzím, jubilejním článkům, nekrologům, ale také polemickým statím v rámci dobových sporů, zejména sporu o Rukopisy. Shledává tyto texty velmi významnými pro posouzení Kalouskových názorů na dobovou českou historiografii i pro posouzení jeho vlivu na totéž.

Monografie vysoké odborné kvality vyplnila alespoň prozatím, do doby vzniku autorské syntézy o odkazu Josefa Kalouska, citelnou mezeru v dějinách moderního českého dějepiscectví a bude nutnou součástí odborné knihovničky každého badatele na tomto složitém poli.

Naděžda Morávková

Jaroslav PANÁČEK (ed.), *Kronika města České Lípy mistra Hanse Kriescheho*, Státní oblastní archiv v Litoměřicích a Scriptorium, Litoměřice – Praha 2016, 376 stran.

Jako třetí svazek Edic a studií Státního oblastního archivu v Litoměřicích byla širšímu publiku, v nákladu 450 výtisků, zpřístupněna pozoruhodná českolipská kronika ze sklonku doby předbělohorské a počátku třicetileté války. Dochovala se dokonce i v originále, nikoli však v českolipském okresním archivu, ale v Knihovně Národního muzea. Zcela dosud editována nebyla, ačkoli již obrozenec Václav Hanka pořídil její opis, či spíše faksimile, a znovu ji opsal rovněž archivář Karel Josef Bienert. Odborně se životem a dílem českolipského kronikáře zabýval ostatně např. už známý (česko-)německý historik 19. století Ludwig Schlesinger, stejně jako jeho kolega Wenzel Heimrich, zatímco v době nejnovější přitáhl Kriesche při psaní diplomové práce Veroniku Vosálovou a při syntéze českého měšťanského kronikářství doby předbělohorské Marii Tošnerovou.

Autor kroniky, Hans Kriesche, se narodil 12. května 1570 do českolipské německé protestantské rodiny jako syn stejnojmenného pekaře. Od sedmi let se učil na zdejší škole a v šestnácti se vydal na devítiletý tovaryšský vandr; po návratu z něj se oženil s dívkou z blízké Dubé. Za další tři roky si koupil vlastní dům na předměstí a zřídil v něm pekárnu – v českolipském pekařském cechu mimochodem zastával post písaře. Do roku 1612 se Hansi Krieschemu narodilo osm dětí, jejichž osudy neznáme. Navzdory svému pokročilému věku byl na počátku stavovského povstání povolán do zbraně a v roce 1620 již zastával hodnost kaprála a také v armádě působil jako písař. Česky podle všeho neuměl, byť s ohledem na silnou českou menšinu ve městě z tohoto jazyka přece jen něco pochytil mohl – podobně jako v případě latiny, kterou jistě pasivně ovládl a občas v kronice využil. Zemřel někdy po roce 1622, poté co asi konvertoval ke katolické víře.

Kriescheho kronika čítá 169 listů, na předním předešlém originálu se nachází Hanův nadpis: „Meister Hans Kriesche Kronik der Stadt Böhmisch Leippa bis zum jahre 1621“. Dílo má tři části, totiž kroniku jako takovou, krátkou kroniku rodinnou a rejstřík, resp. obsah; dva listy chybí. Navíc je tu několik novějších přípisků, které nepocházejí od Kriescheho. Pokud jde o autorovy zdroje, uvažuje editor primárně o německy vydaném díle Hartmanna Schedela (opírajícího se o latinskou kroniku A. S. Piccolominiho), jelikož v některých pasážích je mezi nimi doslovná shoda. Některé informace však Kriesche našel i v německém vydání Hájka, jiné v českolipském městském archivu, kam měl přístup, z autopsie pak začal vycházet zřejmě od roku 1598, kdy se usadil ve vlastním domě... a zahájil psaní kroniky. Obecné soudobé informace mohl načerpat z letáků a novin, ale např. v kronice zmíněného turnaje v Praze roku 1616 se zúčastnil osobně.

Kronika zahrnuje celkem přes 500 zpráv, z toho cca 70% o České Lípě a jejím okolí, zbytek připadá víceméně vyrovnaně na Čechy a střední Evropu. Svůj výklad Kriesche

che začíná příchodem Slovanů a počátky Českého království, tyto údaje jsou ale jen stručné. Dominují informace o hrdelních zločinech (mající stále nádech senzačnosti), o úmrtích českolipských měšťanů a o válkách. V době třicetileté války zápisky mj. vypovídají o soužití místního obyvatelstva s vojenským živlem. Rodinná kronika je velmi stručná, když zahrnuje pouhých sedmáct zápisů, přičemž začíná rokem 1570, tj. narozením kronikáře, a končí úmrtím jeho matky v roce 1616.

Jaroslav Panáček edici, v podobě německé transliterace s německým překladem, opatřil krátkým úvodem, v němž stručně pojednal o České Lípě Kriescheho doby a o autorovi jako takovém. Následně se věnuje již obsáhleji rozboru jeho díla po formální i jazykové stránce, jeho čerpání a zpracovávání získaných informací, obsahu kroniky a jejím osudům a využití po autorově úmrtí. Soupis vydaných pramenů a literatury je jen výběrový a některé zásadní práce v něm chybí (např. Bräuerova o starším saském kronikářství), což se projevuje také v problematickém (ne-)zasazení Kriescheho kroniky do kontextu tehdejšího kronikářství a dějepisectví. Součástí knihy je standardní odborný aparát a několik černobílých a barevných ilustrací. Edici považují za velmi vítaný počín, který poskytne důležitou základnu jak pro další regionální bádání, tak pro širší komparativní výzkum problematiky (nejen) českých narativních pramenů z období raného novověku.

Jan Kilián

Dagmar HUDECOVÁ – Karel ŘEHÁČEK, *Plzeňské ženy významné, zasloužilé i zajímavé. 1840-1939, Dimenze AZ, Plzeň 2017.*

Knihou dvou renomovaných plzeňských autorů přináší cenná fakta v rámci tématu, jež bylo doposud regionální historiografií opomíjeno. Ženské téma je v plzeňském dějepisectví novinkou, ale naštěstí přichází doba, kdy se má situace badatelsky změnit. Recenzovaná publikace je první vlašťovkou. Určitou výjimku v tomto tvrzení představuje několik absolventských prací, které ostatně autoři také vytěžili. Valná většina informací ovšem pochází z trpělivého archivního výzkumu a dobové literatury či tisku. V tom také spočívá hlavní přínos publikace. Autoři zvolili po stručném uvedení do problematiky a přehlednutí stavu bádání na zmíněném tematickém poli biografický přístup a výsledky výzkumu interpretovali slovníkovou formou. Jednotlivé biogramy významných plzeňských žen jsou faktograficky obsažné, přehledně a jednotně strukturované a zejména je cenné, že obsahují relevantní odkazy na literaturu a pramenné zdroje.

Autoři zvolili coby kritérium výběru zpracovávaných ženských osobností jednak vymezený časový rozsah, tedy dobu utváření novodobé plzeňské společnosti, dobu, kdy se žena začala vymaňovat ze soukromí a úkrytu rodiny a domácnosti a čím dále, tím více se začínala projevovat její společenská, kulturní, politická, ekonomická a intelektuální role na veřejnosti, jednak kritérium impaktu působení těchto osobností. Mezi vybranými ženami zpočátku převažují osvětové a charitativní pracovnice, později zejména hudebnice, folkloristky, spisovatelky, herečky a učitelky, tedy ženy, jež vynikly v oborech zpočátku jediné možných pro uplatnění ženského intelektu. Další obory, jakými bylo lékařství, přírodní či dokonce technické vědy, sport, vyšší politika, pouští do svého středu ženy regionu jen pozvolna.

Valná většina biogramů je doplněna také portréty žen. Tento prvek u posuzované publikace oceňují nejvíce, neboť podobné slovníkové projekty nezřídka ikonickou stránku textu zanedbávají. Zejména pochopitelně proto, že získání portrétů z nejrůznějších zdrojů je činností velmi náročnou na vytrvalost, trpělivost a heuristickou invenci. Mnohé ze zpracovaných životopisů jsou publikovány zcela poprvé, nepočítáme-li stručné nekrology či jubilejní články v tisku, a připomínají tak významné či pozoruhodné osobnosti regionu,

jímž hrozilo zapomenutí. Význam je zde nutné spatřovat zejména v potenciálu informací pro další badatele. Drobným nedostatek formálního rázu je absence číslování stránek, která poněkud komplikuje odbornou práci s textem. Naopak velmi cenný je pečlivý seznam zdrojů včetně archiválií i nepublikovaných textů.

Nezbývá než autorům pogratulovat a vyjádřit dík za první vlašťovku na poli výzkumu ženského fenoménu v rámci regionálních kulturních a společenských dějin a historie vědy a vzdělávání a doufat v brzké navázání na zdařilou publikaci *Plzeňské ženy významné, zasloužilé i zajímavé. 1840-1939*.

Naděžda Morávková

Milena HAJNÁ, *Šaty chodící. Každodennost a symbolika ve šlechtickém šatníku raného novověku*, Národní památkový ústav, České Budějovice 2016, 256 s.

Jistě stojí za pozornost, že během několika málo posledních let se k českému čtenáři dostává již třetí knižní publikace věnovaná raně novověkému odívání¹⁾ – tentokrát speciálně zaměřená na jeho všední a symbolickou stránku ve šlechtickém prostředí. M. Hajná, která nedávno obhájila disertační práci o vlivu španělské módy na české urozence a domácímu publiku je známá třeba rožmberským „průvodcem“,²⁾ je již ve svém oboru dávno erudovanou autorkou, přestože jde na tomto poli o její první monografii, završující dlouholetý výzkum.

V úvodu se autorka stručně věnuje přehledu dosavadního bádání a studovaných pramenů, z nichž na prvním místě stojí pochopitelně ty ikonografické, ale ani písemné archivní zdaleka nepřicházejí zkrátka – i s ohledem na autorčino pracoviště se jedná zvláště o zdroje jihočeské provenience. Následující text by bylo možné rozdělit na dvě části: první, zabývající se terminologií a rozbořem šlechtické módy, a druhou, věnující se oděvu v urozencově životním cyklu. V první části se čtenář doví o rozdílech mezi šaty vinutými a chodícími, o způsobech uchovávání šatstva, o skladbě šlechticova šatníku, stejně jako o oděvním stylu a jeho proměnách ve středoevropském prostoru. Pro šlechtičny byly jejich reprezentativní šaty tím vůbec nejcennějším, co měly, takže se různé části oděvů dostávaly i do jejich testamentů, zatímco muži na ně měli spíše pragmatický pohled; např. pro nejvyššího českého kancléře z počátku 17. století Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic šlo v podstatě jen o „hadry“. Na druhou stranu však mnohé urozené rodiny uchovávaly šaty nebo jejich části po předcích coby součást rodové tradice a paměti (boty po Albrechtovi z Valdštejna, zakrvácená košile Karla Bonaventury Buquoye, údajný prostřelený šat při lovu císařovou ranou nešťastně zahynuvšího Schwarzenberka...). Ve druhé části můžeme společně s autorkou sledovat specifika šlechtického odívání podle stupňů lidského života, tj. od kolébky do hrobu. Je známo, že chlapi v útlém věku často (nikoli bezvýhradně) nosili dívčí šaty, aby hned poté napodobili módu mužů dospělých. Autorka každopádně upozorňuje i na celou řadu dalších, méně akcentovaných záležitostí, mj. na význam estetiky u dětského oděvu v rámci celkového vzhledu šlechtického potomka, či na účel vyobrazení zesnulých malých dětí, jejichž portrét v pohřebním ošacení mnohdy představoval pro rodiče nejdůležitější památku na jejich krátkou existenci. Naopak, portréty mládenců a panen nejednou posloužily i budoucím svatebním účelům: pro představu o nápadníkovi/nápadnici. Na následnou svatbu se přirozeně nešetřilo, což pochopitelně platilo i pro oděv, především ten nevěstin. Bohatou róbu doplňovaly luxusní šperky... a nejednou též červe-

1] Alena NACHTMANNOVÁ, *Mezi tradicí a módou. Odívání v Čechách od renesance k baroku*, Praha 2012; Zuzana SAFRÁTLOVÁ, *Oděv, schránka lidského těla i duše. Renesanční odívání měšťanských elit v metropolích zemí Koruny české*, Ústí nad Labem 2011.

2] Milena HAJNÁ, *Rožmberkové. Cestovní průvodce*, České Budějovice 2010.

ný karafiát. V manželství býval šlechtický pár na vrcholu svého společenského postavení a ekonomických možností, čemuž odpovídal jeho šatník, zatímco ve vdovské módě posléze dominoval konzervativní střih a z barev černá a bílá. Na poslední cestu vyprovázel urozeného člověka pohřební oděv, jakým je třeba již proslulý zrestaurovaný šat Markéty Františky Lobkovické z Ditrichštejna, vystavený dnes v mikulovském muzeu. Autorka na tomto místě věnuje adekvátní pozornost i posmrtným portrétům a sepulkrálním památkám, na nichž byli ovšem muži tradičně oděni coby „křesťanští rytíři“ do zbroje. Poslední kapitola pojednává o šatech a špercích jako daru.

Co do faktografie, alespoň nakolik dokáže níže podepsaný recenzent posoudit, je kniha prosta závažných pochybení a po jazykové stránce je nutno vyslovit velkou pochvalu autorce (za vytríbenou stylistiku a čtivost textu) i redakci, gramatické ani ortografické chyby čtenářský zážitek neruší. Kniha je doslova „vycpána“ nádhernými barevnými a černobílými snímky od prvotřídních českých fotografů, nechybí seznam pramenů, takřka vyčerpávající soupis literatury, velmi solidní poznámkový aparát a anglické resumé – snad jen místní (a možná i věčný) rejstřík by také našly své uplatnění a rejstřík jmenný by nemusel mít jen základní holou podobu bez životních dat a stručné identifikace osob. Tato drobná výtka však nemění nic na tom, že M. Hajná vytvořila poutavou a přínosnou knihu, která jistě zaujme nejen odborníka na raný novověk, ale snad každého zájemce o dějiny odívání.

Jan Kilián

Naděžda MORÁVKOVÁ, *Václav Čepelák a katedra historie plzeňské Pedagogické fakulty*, viaCentrum, Praha 2016.

Práce historičky plzeňského dějepisectví Naděždy Morávkové se tentokrát tematicky zaměřila na historiografii akademickou. Věnuje se biografii a odbornému odkazu významného plzeňského pedagoga a historika, zakladatele plzeňské katedry historie Václava Čepeláka. Čepelák, ač rodem z podbrdských Hořovic a částí kariéry spjatý s Opavou, je právem řazen mezi přední dějepisce plzeňského regionu. Zanechal po sobě významné dílo na poli historie železářství a slévárnství a na poli moderních sociálních dějin. Ještě významnější je jeho impakt redakční, stal se zakladatelem, dlouholetým šéfredaktorem a duší katedrálního periodika *Sborník Pedagogické fakulty. Dějepis*, předchůdce dnešního katedrálního časopisu *Bohemiae occidentalis historica*. Autorka, jak jsme u ní zvyklí, užila opět kombinace klasické práce s archivním pramenem a kvalitativního výzkumu, práce s dobovými pamětníky. Mezi přední pamětnické zdroje rozhodně patřily vzpomínky Miroslava Zikmunda, známého cestovatele, jenž byl Čepelákovým gymnaziálním žákem. Zmíněné vzpomínky i korespondenci mezi Zikmundem a Čepelákem autorka publikovala samostatně v rámci edice *Historikem ve dvacátém století*.^{1]} Čepeláková ediční práce a dějiny katedrálního periodika dovedené až do současnosti tvoří celou samostatnou kapitolu publikace a jsou cenným bibliografickým textem.

Nedílnou součástí sledované publikace je zachycení vývoje katedry, opět až do současnosti, a biogramy a výběrové bibliografie všech kmenových členů tohoto pracoviště napříč jeho dějinami. Čepeláková bibliografie je pak uvedena podrobně a v úplnosti.

Zajímavou součástí knihy jsou dva exkurzy. První je vlastně edicí, která plní současně dvě role – jednak je ukázkou Čepelákovy odborného stylu a jednak je tematicky součástí celé monografie, neboť podává dějiny budovy, v níž se historicky nachází katedry

1] Naděžda MORÁVKOVÁ, *Václav Čepelák ve vzpomínkách a korespondenci Miroslava Zikmunda*, Praha 2016.

po celou dobu své existence. Čepelák tento text publikoval u příležitosti stého výročí položení základního kamene zmíněné školní budovy, která byla původně vyšší českou reálkou, a to právě v periodiku *Sborník Pedagogické fakulty*. Novou edicí textu dostává Čepelák i novou možnost znovu oslovit odborného i laického čtenáře se zajímavým tématem, neboť impakt někdejšího *Sborníku* je již minimální. Druhý exkurz na první navazuje, autorka v něm zpracovala dějiny další školní instituce, která v budově reálku vystřídala a přímo předcházela době, kdy sem byla umístěna Pedagogická fakulta. Jedná se o Dívčí reálné gymnázium dr. Františka Lukavského. Je zde opět použito klasického pramene, kroniky školy a výročních zpráv, v kombinaci s prameny ústními, vzpomínkami absolventek, které autorka měla možnost zpovídat.

Součástí publikace je bohatá a zajímavá příloha, ať už fotografická, vztažená k osobě a dílu Václava Čepeláka a jeho následovníků na katedře historie plzeňské Pedagogické fakulty, či k osobitému vztahu cestovatele Miroslava Zikmunda a jeho gymnaziálního učitele Václava Čepeláka. Bohatost v závěru uvedené literatury, jež vychází z povahy a rozsahu tématu, bude jistě cenná pro další badatele na poli dějin historiografie plzeňského regionu.

Autorce se i přes netradiční strukturu povedlo vytvořit zajímavé a přínosné dílo, které bude díky jejímu poutavému a zároveň erudovanému stylu přitažlivé nejen pro odbornou veřejnost, ale i pro zajímavějšího se plzeňského patriota.

Ladislav Voldřich

Věra SMOLOVÁ a kol., *Příbram*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2016, 686 s.

Téměř sedmisetstránkový opus o historii středočeské Příbrami vyšel v edici *Dějiny českých, moravských a slezských měst* při příležitosti osmi set let od první zmínky o ní v pramenech a je společným dílem třináctičlenného autorského kolektivu pod vedením příbramské archivářky Věry Smolové.

První kapitola, jak už se u této ediční řady stalo zvykem, se věnuje krajině a přírodě, ani ne tak ale s akcentem na zdejší rudné bohatství, jako spíš na flóru a faunu. Příbramská oblast byla osídlena od paleolitu, nicméně žádné mimořádné prehistorické nálezy tu učiněny nebyly, takže i výklad je v tomto směru spíš obecný – teprve v raném středověku v regionu vznikly dva knížecí dvorce. Ve třetí kapitole se čtenář doví o založení města a o jeho počátcích až do husitství, stejně jako o oné první zmínce roku 1216 v listině pražského biskupa Ondřeje. V roce 1289 se již jednalo o městečko, u něhož se prokazatelně do-lovalo a v němž podle všeho také stála biskupská, posléze arcibiskupská tvrz. Důležitými zdroji poznání jsou berní rejstřík a urbář, obojí z poslední čtvrtiny 14. století. Pozoruhodné jistě je, že ačkoli bylo za husitských válek město opakovaně vyplněno (nikoli zničeno), pár let po lipanské bitvě znovu prosperovalo. Uvedené války Příbrami přinesly konec arcibiskupské držby, v držení města se pak střídali různí zástavní majitelé.

Od roku 1579 se Příbram honosila díky císaři Rudolfovi II. titulem královského horního města, zcela svobodnou obcí a součástí třetího stavu se ovšem ani díky tomuto privilegii nestala. Od začátku 16. století lze soustavně sledovat důlní činnost v okolí, kolem poloviny téhož století pak bylo v těžbě stříbra dosaženo vrcholu – stranou ale nezůstávalo ani hornictví železných rud. Autoři také věnují patřičnou pozornost proslulým příbramským literátským kancionálům a úzkým kontaktům města s českou předbělouhorskou šlechtou. Již na konec 16. století se má datovat počátek poutí na Svatou horu, za třicetileté války byl tamní kult v plném proudu a roku 1646 se tu zastavil i císař Ferdinand III. – jen o rok později byl přítom poutní areál předán jezuitům. Za třicetileté války byla ovšem Příbram postižena mansfeldskými vojáky roku 1619, poté sužována vojsky domácími i nepřátelskými, ještě v roce 1648 Švédy.

O životě města v následné barokní epoše, kdy byla zdejší tvrz (zámek) znovu předsána pražskému arcibiskupství, i když bez přilehlého panství, se autorům podařilo přinést řadu podrobných informací. Díky poutím se příbramská obec velmi vzrůstala (rozvíjela se i řemesla, mj. nově rozárnictví), ačkoli i ji několikrát zasáhly fatální epidemie, jako mor 1680 či 1771–1772 hladomor, a znovu též války, když zvláště během těch o rakouské dědictví měla mimořádné výdaje, a to nejen proto, že tu pobyl sám bavorský kurfiřt Karel Albrecht. Autoři se obsáhle zabývají barokní Svatou horou, mj. její výstavbou a životem v poutním areálu, z něhož v roce 1773 museli jezuité po zrušení svého řádu odejít. Nahradila je světská správa. Speciální dvě kapitoly pojednávají jednak o stříbrném, jednak o železnorudném hornictví a hutnictví v pobělohorském období. První uvedené už bylo koncem 18. století velmi ztrátové: byť žily byly nadále bohaté, potřeba finančních investic převyšovala místní možnosti.

Od první poloviny 19. století jsou informace o životě ve městě barvitě a plastické, Příbram se rozrůstala a před polovinou století překročila hranici pěti tisíc obyvatel. Tehdy zde bylo, konkrétně roku 1848, velmi živo, na druhou stranu ale zůstal ve městě zachován klid – i díky tomu, že tu vznikla početná národní garda. Po oněch revolučních událostech se Příbram stala sídlem řady úřadů. A také se zde začali usazovat Židé, kteří sem dříve nesměli. V roce 1875, kdy do Příbrami ostatně také dorazil první vlak a nastartoval konjunkturu místního nádraží a výnosné trati, už se jim podařilo vybudovat si i vlastní synagogu. O dalších třicet let později (1905) ve městě žilo přes čtrnáct tisíc obyvatel a mezi poutníky stále mimořádně populární svatohorský kostel byl papežem povýšen na baziliku. I po vyličení dějin 19. a počátku 20. století následují v knize kapitoly speciální, první zacílená na tehdejší kulturu a druhá, jak jinak, na hornictví. V Příbrami se rozvíjelo ženské hnutí, sport, město žilo slavnostmi a uměním, včetně slavného fezbářství a stavění jesliček – a také se tu narodil a svůj první ateliér provozoval posléze světově známý fotograf František Drtikol. Současně se Příbramsko po polovině 19. století stalo jedním z hlavních evropských producentů stříbra a olova, jenže v roce 1892 se zde odehrála jedna z nejhorších důlních katastrof vůbec, která si vyžádala životy více než tři set horníků a stála na počátku krize trvající až do konce první světové války.

S tím, jak pečlivě a podrobně jsou zpracovány předchozí dějinné úseky, ostře kontrastují doslova odbyté události v Příbrami v prvorepublikovém období. Například o politickém dění ve městě se nedovíme zhora nic, jiné záležitosti (mj. hospodářství) jsou alespoň okrajově k nalezení v dalších kapitolách. Důraz je položen až na dění za druhé světové války, kdy se z Příbramska stala oblast s vysokou mírou odbojové činnosti a také regionem, v němž padly poslední válečné výstřely (Slivice). Po roce 1948 byla ve městě a jeho okolí protežována těžba uranu, mj. v oblasti Vojny, kde také vznikly nechvalně proslulé komunistické pracovní tábory pro (nejen) politické vězně a odpůrce režimu. Důležitá role připadla Příbramsku koneckonců i v roce 1968, když byla do Brd po srpnových událostech dislokována nemalá část sovětských vojsk. Ale opět – období normalizace je věnováno jen pár řádek! Následují kapitoly o hospodářství a kultuře ve 20. století, do níž je zahrnuto také školství a v níž vynikají stati o muzeích a o literatuře se slavným rodákem Janem Drdou a jeho dílem Městečko na dlani, vlastně obrazem Příbrami. Zvláštní kapitolu si vysloužil rovněž sport po roce 1914, na prvním místě fotbal.

Dalších sedmdesát stran je vyčleněno historii Březových Hor, součásti Příbrami teprve od roku 1953. Osídleny byly od 14. století, souvisejí ale až od poloviny 16. století, ačkoli teprve v roce 1724 tu vznikla alespoň kaple. V tu dobu už nastal hornický boom, který sem přivedl stovky nových obyvatel, díky čemuž byly Březové Hory před polovinou 19. století povýšeny na městečko, roku 1896 císařem Františkem Josefem I. pak dokonce na královské horní město, v němž kolem onoho roku žilo přes pět tisíc usedlíků. Z kaple se stal kostel sv. Prokopa, přibyl též nový kostel sv. Vojtěcha i se samostatnou farou. Zajímavá jsou především líčení životních podmínek tehdejších havířů. Poslední kapitola kniha se

zabývá příbramskými událostmi roku 1989 a velmi stručně nastiňuje také následný vývoj. Kniha o Příbrami je typickým produktem výše uvedené ediční řady, ačkoli v jejím případě platí, že méně bývá někdy více. Některé údaje jsou totiž až zbytečně podrobné, marginální a přitom popisné, takže místy monografie sklouzává k faktograficky přetížené regionální vlastivědě. Škoda také, že autoři rezignovali na poznámkový aparát, který se v posledních svazcích edice stal již běžným. Přes nutnost pospojovat texty třinácti autorů je však výsledná publikace čtivá a redakčně výtečně zvládnutá – gramatické chyby jsou jen občasné (např. Příbramští s malým začátečním písmenem, mj. na s. 59 či 64), podobně chyby ortografické, i překlepů je minimum. U plánu města v úvodu bohužel vypadly číslice lokalizující příbramské pamětihodnosti, některé v textu zmíněné postavy hledáme marně v rejstříku (mj. s. 132 – Passevi). Z dalších nepřesností upozorňuji, že Matyáš Gallas se nejmenoval Jan (s. 129); že v roce 1639 nešlo o plukovníka Jindřicha Šlika, ale asi o Fridricha Šlika, protože Jindřich byl již vytiženým prezidentem dvorské válečné rady; že Torstenson je psán chybně jako Torstenson (s. 131) a že žádný Mortálovský pluk (s. 132) za třicetileté války rozhodně neexistoval – patrně se jedná o pluk Mortaigneuův. Stejně tak mír u Lipska (míněn mír hubertusburský) nebyl sjednán roku 1753 (s. 187), ale roku 1763. Jde však spíše o drobnosti, které nijak nechtějí snižovat poctivě a na základě detailního studia pramenů a literatury sepsanou práci. Příbram díky ní získala jedinečné kompendium své bohaté historie, které jistě poslouží celým generacím dalších badatelů a zájemců.

Jan Kilián

Vladimír TREGL – Petr WEISS, *Zapomenuté zámky. Katalog k výstavě na státním zámku Zákupy*, Národní památkový ústav, územní památková správa na Sychrově, Sychrov 2014, 80 s.

Nevelká brožura vznikla v souvislosti s výstavou instalovanou v roce 2014 v dosud nepřístupných prostorách státního zámku v Zákupích. Vypadá velmi dobře po grafické stránce, jak je ostatně u publikací nakladatelství VEGA-L zvykem.

Úvodní kapitola informuje čtenáře o zestátnění hradů a zámků po druhé světové válce, výběru objektů určených ke zpřístupnění, manipulaci s mobiliářem a správě zpřístupněných hradů a zámků. Vychází z vhodně zvolené literatury i pramenů a uvádí i příslušné bibliografické citace. Tím však bohužel výčet kladů publikace končí.

Následují kapitoly o zámcích zastoupených na výstavě, totiž těch, které nebyly vybrány ke zpřístupnění veřejnosti: Kopidlno a Jičíněves (prezentovány dohromady), Nový zámek v Zahrádkách, Sloup v Čechách, Doksy, Mimoň, Hrubá Skála a Český Dub. Každá kapitola sestává ze tří částí. Nejprve obsahuje text o historii příslušného objektu, k němuž je na konci publikace resumé v angličtině. V katalogích, a to i těch velmi stručných, bývá zvykem zpracovat text obsahově odborně, byť většinou stylem přístupným širší veřejnosti, ale vždy tak, aby byl jak pro laiky, tak i pro odborníky přínosem. Obvykle přináší i zcela nová, dosud nepublikovaná fakta, nebo staví známá fakta do nového kontextu. Protože zmíněné texty o jednotlivých zámcích zaujímají většinou 2–3 stránky, je zjevné, že musí být jen stručným přehledem. Bohužel nedosti na tom. Kapitoly působí značně nevyváženě. Některým majitelům zámků se věnuje neúměrně velká pozornost v poměru k jiným, třeba i stejně důležitým. Mnohem podstatnější jsou však věcné chyby v textu. Podívejme se pro příklad detailněji na text o zámku ve Sloupu.

Již v roce 2011 vyšel ve Vlastivědném sborníku Bezděz článek Jana Bažanta *Ohlasy slavných antických soch ve Sloupu u České Lípy* (Bezděz 20/2011, s. 87-110),

kde autor velmi fundovaně a přesvědčivě doložil, že některé barokní sochy na sloupském zámku představují jiné postavy, než za které jsou obvykle v literatuře považovány. Na atice vedle Atlanta není Ceres a Diana, nýbrž Meleagros a Atalanta. V jedné z nik průjezdu je s Merkurum nikoli Androniké, nýbrž Hersé. Autoři katalogu však setrvávají u původního určení. Jan Bažant označuje sochy důsledně za dílo Matyáše Brauna, který ostatně zemřel v roce 1738, zatímco sochy se objevily na zámku kolem roku 1736, jak se uvádí i v jiné, běžné literatuře. Není tedy důvodu, aby katalog uváděl jako autora Braunova synovce Antonína, který vedl dílnu po Matyášově smrti.

Další již jenom stručně. Josef Jan Maxmilián Kinský skutečně zemřel 17. dubna 1780 v Praze, ale jeho tělo nebylo, jak uvádí katalog, „druhého dne“ přeneseno do Sloupu. Bylo naopak pohřbeno v Praze v kostele sv. Salvátora a do Sloupu přeneseno přesně o čtyři roky později. Sňatek Marie Kinské s Emanuelem Preysingem se konal ve Sloupu nikoliv roce 1906, nýbrž v roce 1902. Stejně tak Mariina sestra Juliana rozhodně nezemřela v roce 1935, ale nejdříve v roce 1945.

Seznam použité literatury se v publikaci nenachází. Pouze u jednotlivých kapitol jsou uvedeny odkazy. V kapitole Kopidlo a Jičíněves jsou odkazy celkem na tři publikace, u všech ostatních kapitol najdeme pouze po jedné. Přitom z publikace u Nového zámku může pocházet pouze jedna či dvě informace uvedené v textu. Autoři tedy pro tuto kapitolu čerpali ještě z jiné, neuvedené literatury a ostatní kapitoly jsou víceméně stručným výtahem vždy z jedné knihy či článku, anebo i zde není skutečně použita literatura uvedena. Věcné poznámky pod čarou působí většinou směšně, neboť násilně. Obsahují skutečnosti, které jsou většinou lidí, kteří připadají v úvahu jako čtenáři této publikace, známé, nebo by bylo jednodušší je uvést přímo v textu.

Celkově je tedy přínos těchto kapitol nikoliv nulový, nýbrž minusový, protože nejenže nepřinášejí nic nového, ale dokonce opakují tradované chyby či omyly. Mnohdy bychom se více dověděli z textu napsaného leckterým neumětelem na internetu. Za naprosto zásadní problém je třeba považovat čerpání pouze z jednoho zdroje a neuvedení skutečně použité literatury.

Po textu následují fotografie. Kromě Mimoně a Českého Dubu začíná tato část všude pohledem do příslušné části výstavy. Pak jsou zařazeny jednotlivé exponáty, nikoli však všechny. Téměř výhradně se jedná o portréty majitelů, případně o historická vyobrazení příslušného zámku. Popis se však omezuje pouze na jméno zobrazené osoby či stavby. Na konci obvykle najdeme historické fotografie interiéru, někdy i exteriéru, příslušného zámku. Ty jsou popsány slovy: „Historická fotografie interiéru/zámku...“ bez čehokoliv dalšího.

Pokud by si snad někdo myslel, že příslušné informace dohledá v další části, kde jsou otištěny popisy jednotlivých vystavených exponátů, ve většině případů bude zklamán. Pomineme-li Doksy, kde jakýkoliv popis zcela chybí, jsou zde patrně uvedeny všechny exponáty, které se na výstavě nacházely, tedy více, než jich je v obrazové části. Často je obtížné spojit popis s obrázkem, protože ani jedno, ani druhé není nijak očíslováno a není podle čeho se zorientovat. Vodítkem jsou tedy pouze jména portrétovaných osobností. Uvádí se zde inventární číslo předmětu, jeho umístění a popis, což je jistě dobře využitelné při bádání, celý text však silně působí dojmem, že byl pouze opsán z evidenčních karet. Opět zde nenajdeme jakýkoliv pokus o naznačení souvislostí s jinými exponáty, historií apod. Historické fotografie zde nejsou uvedeny vůbec, takže ani není jasné, odkud a ze kdy vlastně pocházejí. Obrázky předmětů často dlouho odpočívajících v depozitáři ocení jak odborníci, tak zájemci o památky, zejména z příslušného regionu. Avšak bez propojení s popisy, a zejména bez jakéhokoliv vysvětlení či hledání vztahů musí být zklamáni.

U historické publikace, která se navíc týká severních Čech, dosti překvapuje, že resumé nemá (i) v němčině. Publikaci zcela chybí obsah.

Je skutečně s podivem, že, jak se honosí na začátku, byla publikace financována z programu „aplikovaného výzkumu“ s velmi dlouhým názvem a zkratkou NAKI. Z „výzkumu“ zde totiž nenacházíme téměř nic. Autoři nemuseli nijak „zkoumat“, co je ze kterého zámku. Dnešní evidenční systém v podobě počítačové databáze umožní zjistit během chvíle, které předměty, odkud a kde se nacházejí. Tentýž uchovává také údaje, jež autoři použili k popisům exponátů. Pokud jde o texty k jednotlivým zámkům, nepodnikli autoři ani „výzkum“ základní literatury, která se daných objektů a šlechtických rodů týká, anebo výsledky tohoto „výzkumu“ zcela zatajili. Pomineme-li úvodní kapitolu, splnilo by funkci této brožury větší leporelo.

Naskýtá se tedy otázka, kdo a jak kontroluje kvalitu výstupů jmenovaného výzkumného programu. Je opravdu s podivem, jak může Národní památkový ústav, který se rád honosí označením „nejvýznamnější výzkumná instituce v oblasti památek“, dopustit vydání knížky, jakou by z většiny dokázal sestavit leckterý školák, z vědeckého programu.

Martin Aschenbrenner

ZPRÁVY

Wallenstein. Mensch. Mythos. Memoria. Interdisziplinäres und internationales Symposium, Nürnberg, 6. – 9. dubna 2017

Vědecké konference bývají atraktivní událostí sloužící k prezentaci výsledků bádání, sdělování zkušeností a získávání kontaktů. Tím lépe, jde-li o akci mezinárodní a mezinárodní. Od 6. do 9. dubna proběhlo v Norimberku sympozium nazvané *Wallenstein. Mensch. Mythos. Memoria* s podtitulem *Interdisziplinäres und internationales Symposium* a rozhodně by nemělo uniknout pozornosti české odborné veřejnosti. Vystoupily na něm přes dvě desítky referentů z několika evropských zemí a témata dalece přesahovala rámec pouhého života Albrechta z Valdštejna (1583–1634), jak již ostatně vyplývá z názvu konference, jejímž jednacím jazykem byla němčina.

Téma Valdštejn zaujímá významné postavení nejen v české, ale prakticky v celé středoevropské historiografii. Českému prostředí je postava známá díky klasickým pracím Josefu Pekaře, Janáčka, Polišenského a Kollmanna.^{1]} Kromě toho jde o osobu, o níž má povědomí i neoborná veřejnost. K popularizaci přispívají chebské Valdštejnské slavnosti, chebské muzeum, expozice zámku Frýdlant či výstavy Národní galerie ve Valdštejnské jízdárně a v neposlední řadě i kulturní dění ve Valdštejnském paláci. Méně známé jsou u nás (dosud bohužel nepřeložené) práce německých historiků Leopolda von Ranke, Hellmuta Diwalda a Golo Manna, jež mají velký vliv v německo-jazyčném světě.^{2]} Opomenout nelze ani historika a dramatika Friedricha Schillera a jeho valdštejnskou trilogii z roku 1799, která svým způsobem stojí na počátku zájmu německé nacionální historiografie o tuto rozporuplnou osobnost. Valdštejn je tedy tématem bytostně společným, avšak jednotlivé historické tradice jsou značně odlišné. To se v současné době mění. V češtině vyšla nedávno práce Roberta Rebitsche *Valdštejn. Životopis mocnáře*^{3]} a právě autor této biografie byl jedním z řečníků na norimberském sympoziu.

Institucionálně konferenci zajišťovala Friedrich-Alexander Universität Erlangen-Nürnberg a referáty probíhaly v Mramorovém sále Norimberské akademie. Témata a referáty vybírali vědečtí vedoucí konference profesorka Birgit Emich z Frankfurtu nad Mohanem a profesori Dirk Niefanger a Georg Seiderer z Erlangenu, praktické organizační věci měl na starosti dr. Dominik Sauerer, též z Erlangenu. Všem organizátorům patří velký dík za kvalitní a příjemnou konferenci i doprovodný program a služby.

První jednací den měl po zahajovacích proslovech úvodní přednášku *Die Suche nach Wallenstein – Mensch oder Mythos?* Geoff Mortimer z univerzity v Oxfordu, autor pozoruhodné anglicky psané Valdštejnovy biografie.^{4]} Ve svém obsáhlém referátu hovořil zejména o Valdštejnově vztahu ke hvězdám, astrologii a slavnému Keplerově horoskopu. Vycházel z mnoha dobových zmínek o hluboké víře generalissima ve hvězdy, která se zdála podivná již současníkům, a zdůraznil možný vliv horoskopu na Valdštejnovu jednání.

První ucelenou sekci *Kriegsalltag* měly tvořit čtyři referáty, z nichž ovšem zazněly jen tři. Horst Carl hovořil o logistice v době války. Obecně vyjmenoval, co vše armáda potřebuje, načech vložil důmyslnou Valdštejnovu podnikatelskou strategii udržování armády a produkce oděvů, jídla a zbraní ve Frýdlantském vévodství. Jan Kilián zase ve svém historicko-antropologicky laděném příspěvku rozebral násilí, k němuž docházelo mezi vojáky a civilním obyvatelstvem, a to na příkladu českých měst. Zároveň se toto ná-

1] Josef PEKAŘ, *Valdštejn. 1630-1634. Dějiny valdštejnského spiknutí I a II*, Praha 1933–1934. Josef JANÁČEK, *Valdštejn a jeho doba*, Praha 1978; Josef KOLLMANN – Josef POLIŠENSKÝ, *Valdštejn. Ani císař, ani král*, Praha 1995; Josef KOLLMANN, *Valdštejnovův konec. Historie 2. generalátu 1631–1634*, Praha 2001.

2] Leopold von RANKE, *Geschichte Wallensteins*, Leipzig 1870. Znovu pod názvem *Wallenstein und seine Zeit*, Berlin 1942; Hellmut DIWALD, *Wallenstein. Eine Biographie*, München-Esslingen 1969. Golo MANN, *Wallenstein. Sein Leben erzählt von Golo Mann*, Frankfurt am Main 1971.

3] Robert REBITSCH, *Valdštejn. Životopis mocnáře*, České Budějovice 2014. Přeložil Jan Kilián.

4] Geoff MORTIMER, *Wallenstein. The Enigma of the Thirty Years War*, Houndmills 2010.

sílil pokusil klasifikovat a vysvětlit příčiny brutality. Velký zájem vzbudil **Arne Homann**, který mluvil o archeologii bitevních polí. Kromě tradičních metod se věnoval dálkovému průzkumu země a archeologii krajiny, což přispělo k mezioborově laděné diskuzi.

Další sekce byla věnována Valdštejnovu obrazu. První dva příspěvky se věnovaly dobovým médiím. **Silvia Serena Tschopp** promluvila o reflexi Valdštejna v letákové publicistice. Jeho smrt byla vedle magdeburského masakru druhou nejčastěji medializovanou událostí třicetileté války, což Tschopp připisuje mimo jiné převaze protestantského tisku v rámci propagandy. Na mediální obraz samotné Valdštejnovy smrti se zaměřil **Hans Medick**, který přiblížil různorodost dobových pohledů na frýdlantského vévodu. Na jedné straně byl Valdštejn prezentován jako zrádce a machiavellista, na druhé jako mírotvůrce. Je tedy důležité sledovat, kdo a proč o Valdštejnovi psal. Oproti tomu **Bernharda Jahna** zajímal frýdlantský vévoda v pojetí soudobých autorů divadelních her. V tomto směru jsou pozoruhodné jezuitské školní hry, které podávají obraz hrdinného vojevůdce v císařských službách. Sekci uzavřel **Arne Karsten** příspěvkem o nakládání s Valdštejnovým obrazem v konfesijním soupeření. Kvůli tomu, že generalissimus měl své nepřátele i v katolickém táboře, byl jeho obraz podkopáván ze dvou stran. Karsten ještě nadnesl otázku, nakolik je postava Valdštejna využívána ke kritice samotného císaře. Na závěr dne pak byl komparatistkou **Victorií Gutsche** připraven doprovodný program *Wallenstein im Film* shrnující tvorbu od němých filmů po seriálovou produkci nedávné doby.

Třetí sekci tvořily referáty studující Valdštejnovu osobnost a sebezpojetí. **Wolfgang Mährle** pohovořil o mladém Valdštejnovi na akademii v Altdorfu, kde na samém konci 16. století navštěvoval přednášky o astrologii. Kromě toho zde proslul jako účastník mnoha šarvátek. Potom **Martin Holý** představil frýdlantského vévodu jako mecenáše vzdělání, neboť byl mimo jiné zakladatelem jezuitských kolejí v Jičíně a Zahání a kláštera augustiniánů–poustevníků v České Lípě, kde řády obstarávaly výuku na latinských gymnáziích. Dále o ekonomických a stavebních aktivitách promluvil **Petr Fidler**, který mimo tradičně probírané Valdštejnovy podpory reprezentativním církevním i profánním stavbám věnoval pozornost i civilní architektuře a podpoře protoindustrie. Živou diskuzi vzbudil **Fritz Dross** s příspěvkem o Valdštejnových nemocech, když poukázal na odlišné chápání nemoci v dnešní a předmoderní době a zpochybnil diagnózy, které současná medicína Valdštejnovi přisuzuje. Taktéž se ohradil proti směšování tzv. *uherské nemoci* se syfilidou. V dalším příspěvku rozebral **Robert Rebitsch** vévodovu politickou a diplomatickou činnost, zejména s ohledem na jednání o Lübeckém míru, které měl Valdštejn ztížené kvůli svým odpůrcům v císařském táboře. Tuto sekci ještě doplnil pohled **Ronald G. Asche** na Valdštejna jako vojevůdce a válečného podnikatele, jenž vyvinul propracovaný, ale křehký systém finanční a materiální podpory vojska, který nebylo možné po vévodově odstranění udržet.

Čtvrtá sekce se zaměřila na recepci Valdštejna. Zahájil ji **Daniele Vecchiato**, který přiblížil obraz Valdštejna v 18. století, a to zejména v dramatech, které jsou do jisté míry zastíněny Schillerovou trilogií. Následně **Bettina Brand-Risi** představila současnou dramatickou tvorbu tematizující osud Valdštejna. Další den tato sekce pokračovala referátem muzikologa a jazykovědce **Jörga Krämera** o hudebních zpracováních generalissimova příběhu a zakončena byla **Ursulou Kocher**, která analyzovala román *Wallenstein* Alfreda Döblina z roku 1920. V rámci doprovodného programu bylo možné navštívit Altdorf, kde Valdštejn studoval a kde se nyní pravidelně ve tříletých cyklech inscenuje Schillerovo drama.

Závěrečná sekce se opět týkala druhého života, tentokrát se zaměřením na vzpomínkovou kulturu a marketing, a začala příspěvkem **Jiřího Hrbka** o rodové paměti na Albrechta z Valdštejna v 17. a 18. století. Ten – jakožto nejvýznamnější člen rodu – měl zvláštní postavení. Byl připomínán jako vítěz nad Turky a mecenáš církve, u jeho hrobu se zjevovali malí chlapi. Na Hrbka navázal **Jens E. Olesen**, který zkoumal vzpomínání

na Valdštejna ve skandinávské kultuře. Odpor proti generalissimovi po lübeckém míru poprvé v historii sjednotil skandinávské krále, konkrétně Kristiána IV. A Gustava II. Adolfa, kteří patří k nejvýznamnějším postavám dánské, resp. švédské historie. Pozoruhodné je, že žádná z Valdštejnových biografií dosud nevyšla ani dánsky, ani švédsky. Sekci ukončil **Jörg Wesche** příspěvkem *Living and playing history*, v rámci něhož představil Valdštejna jako fenomén na dnešním trhu. Jsou jím inspirovány stolní i počítačové hry, lze koupit jeho plastovou figurku, objevuje se v textech písní populární hudby a opomenout nelze ani množství slavností, průvodů a setkání příznivců rekonstrukcí historických bitev. Konferenci zakončil drážďanský profesor **Josef Matzerath** přednáškou o kulinářství na dvoře saských kurfiřtů. Referát byl spojen s ochutnávkou pokrmů připravených podle receptů z počátku 17. století a plynule přešel v závěrečný raut.

Kromě zajímavých referátů zaznělo mnoho podnětných připomínek v rámci diskuzí, které byly vždy po dvou až třech referátech. Bohužel nezazněly všechny plánované referáty, neboť se několik referentů omluvilo. Zbývá tedy jen se těšit na chystaný sborník, kde by se mohly objevit i příspěvky, které na konferenci nedošly sluchu. V každém případě lze konstatovat, že mezinárodní a mezioborové sympozium přineslo nové pohledy i otázky, které posouvají valdštejnské bádání a předkládají nové výzvy. Všem organizátorům, účastníkům a partnerským institucím náleží velký dík.

Michal Vokurka

Kolokvium Bratrská šlechta v Čechách a na Moravě. Formování konfesní identity urozených v kontextu středoevropského protestantismu raného novověku, Historický ústav AV ČR, Praha, 14. června 2017

V rámci projektu k dějinám Jednoty bratrské, resp. k její konfesní identitě, jehož hlavním řešitelem je Jiří Just, proběhlo v zasedací místnosti Historického ústavu AV ČR v Praze v poněkud komorní, ovšem příjemné a přátelské atmosféře velmi zajímavé kolokvium, zaměřující svůj pohled na českou a moravskou bratrskou šlechtu v 16. a na počátku 17. století.

Po úvodním slovu, kterého se ujal nový ředitel Historického ústavu Martin Holý, přednesl svoji pro dané téma pilotní přednášku zmíněný Jiří Just, v níž se podle názvu chtěl zabývat bratrskou šlechtou v multikonfesní společnosti Čech a Moravy na počátku 17. století, nicméně jeho příspěvek přerostl ve shrnutí problematiky již od počátků Jednoty bratrské. Následně se slova opět ujal Martin Holý a přítomné auditorium seznámil s výchovou a vzděláváním v prostředí českobratrské šlechty, které zcela zapadá do jeho dlouhodobých výzkumů na poli edukace raně novověkých urozenců. Ondřej Podavka se poté věnoval latinské korespondenci Adama Václava Budovce z Budova, syna proslulejšího otce, jenž ukončil svou životní pouť rukou kata na Staroměstském náměstí v roce 1621. Písemnosti studoval v nedávno objeveném a momentálně bohatě diskutovaném archivu Matouše Konečného a v basilejské Univerzitní knihovně. Dopolední blok zakončila Markéta Růčková, editorka jedné z částí onoho Konečného archivu, a to rozbořem obsahu vrchnostenských privilegií a donací pro sbory Jednoty bratrské.

Odpolední blok zahájil Jiří Hrbek a jakožto vytrvalý valdštejnský badatel nemohl nepojednat o konfesní profilaci rodových větví Valdštejnů, konkrétně na přelomu 16. a 17. století, což i pro něho jako specialistu na barokní epochu bylo svým způsobem novum. Jinému rozvětvenému šlechtickému rodu, pro změnu však z moravského, ještě spíše ale slezského (Opavsko, Těšinsko) prostředí se věnoval Jiří Brňovják, sledující osudy Skrbenských z Hříštvě v 17. století s důrazem na vliv víry na jejich kariéru. Marie Ryantová, autorka početných studií a zásadní knihy o raně novověkých památnících, načrtla konfesní

specifiku tak, jak se promítla do oněch „alb amicorum“. Na závěr vystoupil Ondřej Jakubec s příspěvkem ke konfesijnímu charakteru sepulkrálních památek raného novověku (na prvním místě „jeho“ epitafů) a výstižně jej označil jako problém s otevřeným koncem, když konstatoval mj. obtížnost určení konfesní příslušnosti zadavatelů sepulkrálií na základě jejich formy a provedení.

Jak již ze samotného textu této zprávy a z výčtu přednášejících a jejich referátů vyplývá, dočkalo se každé téma vskutku specialisty nad míru povolaného. Rovněž diskuse byla živá a přínosná, takže nyní se lze jen těšit na příslibený publikační výstup zazněvších příspěvků.

Jan Kilián

Konference Ženské téma ve výchově a vzdělávání, Plzeň, 12. – 3. června 2017

Ve dnech 12. – 13. 6. 2017 pořádala KHI FPE ZČU v Plzni konferenci *Ženské téma ve výchově a vzdělávání*. Téma je součástí dlouhodobého výzkumného zaměření katedry historie směrem k dějinám regionálního školství, vedeného na Fakultě pedagogické ZČU. Oba aspekty tématu jak gender dějiny, tak dějiny regionálního školství patří k předním soudobým badatelským trendům a v jejich rámci se již uskutečnilo na katedře v nedávné době několik úspěšných odborných konferencí a vyšlo několik monografií.

Studenti, pro které byla konference především plánována, započali první výzkumné kroky směrem k tématu konference v září 2016 v semináři dr. Morávkové. Nejúspěšnější z nich svůj výzkum rozšířili v LS 2016/2017 a následně prezentovali jeho výsledky před reprezentativním auditoriem – významnými odborníky v rámci tématu, a to nejen plzeňskými, jakými jsou např. PhDr. Karel Řeháček, PhDr. Dagmar Hudecová, Mgr. Petr Hubka či Mgr. Jiří Hlobil, ale i ze spřátelených univerzit v Opavě, Hradci Králové, Brně, zejména prof. PhDr. Irena Korbelařová, Dr., prof. PhDr. Rudolf Žáček, Dr., prof. PhDr. Ondřej Felcman, CSc. Účast přijali také odborníci z univerzity v polské Vratislavi a univerzity v německém Bamberku, zejména Dr. Ryszard Gladkiewicz, předseda Česko-polské učené společnosti či Mgr. Jadwiga Dunaj. Konference tak nabyla mezinárodního charakteru a těšila se velkému zájmu studentů bakalářského i magisterského programu. Pro studenty to byla další užitečná příležitost proniknout do praxe moderního vědeckého výzkumu a interpretace jeho výsledků, k čemuž se je snaží katedra vést. Studentské příspěvky střídaly mistrovské lekce odborníků a ukázaly, že studentský výzkum může být nejen nástrojem výchovy a edukace budoucích badatelů, ale také cenným prvovýzkumem a cestou k získávání významných pramenů. Z osobních pozůstalostí a pamětnických zdrojů vytěžili studenti velmi zajímavý materiál. Přínosem bylo i to, že se jednalo o téma, kde byla prezentována i problematika oborové didaktiky. Ta bývá zanedbávána na historickém vědeckém poli a katedra historie FPE ZČU je jedním z několika pracovišť (katedry historie či společenských věd pedagogických fakult v Praze, Ostravě, Olomouci, Brně a Ústí nad Labem), kde je hmatatelněji rozvíjena. Výstupem z konference bude monografie o problematice a dějinách ženského školství na přelomu 19 a 20. století, zejména na příkladu našeho regionu, jež bude k tisku připravena koncem roku 2017. Na úspěšnou konferenci by katedra v budoucnu ráda navázala další etapou výzkumu, totiž tematikou ženské problematiky v dějinách školství regionu v druhé polovině 20. století a plánovanou výstavou v rámci tématu.

Naděžda Morávková

Nekrolog: Josef Válka – apoštol múzy Kleio (13. 7. 1929 – 13. 5. 2017)

Dlouhý a pozoruhodně plodný životní běh významného českého historika, profesora PhDr. Josefa Války, emeritního profesora Masarykovy univerzity, rodáka z Borače (půvabné vesničky nad řekou Svatkou) se uzavřel 13. května ve věku nedožitých 88 let. Jeho přínos pro českou historiografii je výrazný, sluší se připomenout jeho bádání o dějinách Moravy, završené úžasnou syntézou moravských dějin. Znatelnou stopu také po sobě zanechal v komeniologii. Nepochybně se jeho význam a renomé odráží v řadě nekrologů a hodnotících článků s podrobnou bibliografií, které jistě připomenou jeho složitý vývoj od padesátých let k reformnímu marxismu, následné normalizační ústrky, jimž navzdory se Válka prosadil již před listopadem 1989 v představiteli evropsky orientované a poučené české historiografie raně novověkých politických i kulturních dějin. Jistě budou vzpomenuy i jeho zásluhy z porevoluční recenzní činnosti a rozsáhlá, historicky orientovaná publicistika.

Proto jsem se rozhodl připomenout tuto sympatickou, vpravdě renesanční osobnost spíše osobním vyznáním k člověku, jehož jsem vedle mého milovaného profesora Josefa Polišínského považoval svého dalšího „guru“. Nepatřil jsem k přímým Válkovým posluchačům (on přednášel v Brně, já studoval v Praze), ale mezi jeho žáky se přesto hrdě hlásím. S tímto skvělým moravským historikem jsem se seznámil a také dobře poznával na mezinárodních komeniologických kolokviích pořádaných v Muzeu Jana Amose Komenského v Uherském Brodě. Tato pravidelná setkání nebyla jen vědeckými konferencemi, byť s mnoha významnými badateli z Východu i zpoza Opony, ale také příležitostí svobodně diskutovat o Komenského díle, jeho odkazu a dnešní interpretaci. O rostoucí význam a prestiž uherskobrodských jednání se Válka zasloužil mírou vrchovatou. Sám Válka, odstavený na „rodné“ brněnské alma mater na vedlejší „nepedagogickou“ kolej, výstižně charakterizoval komeniologická kolokvia (a vlastně celé domácí bádání o Komenském) jako „svobodnou badatelskou oázu v jinak nesvobodné společnosti“. Zvláště mne zaujala Válkova interpretace a hodnocení Komenským vydávaných revelací a prorocství (tolik zpochybňovaných a „zametaných pod koberec“), ve kterých viděl paralelu k dobové barokní víře v „zázraky“. V Uherském Brodě se s ním dobře nejen popíjelo moravské víno u cimbalové muziky pozdějšího ředitele muzea Pavla Popelky, ale dobře povíдалo o moderní evropské historiografii a kulturní antropologii, o potřebě pluralitního, více vrstevnatého a komparativního vidění světa (a to nejen v případě Jana Amose). Od Války, orientovaného i díky životní partnerce na francouzskou kulturu, jsem se tu ještě jako mladý adept milované múzy Kleio dověděl o pojmech jako „kulturní paradigma“ či „historický diskurs“ a slyšel první jména jako Michel Foucault či Jacques Derrida nebo Georges Duby, jehož požadavek „narativní historie“ si jeho moravský následovník vzal k srdci. U Války se tento široký přehled ovšem vždy kloubil s důkladnou znalostí moravských archivů s neustále doplňovaným širokým historiografickým rozhledem. V devadesátých letech se dočkal plné rehabilitace a zaslouženého uznání doma i v zahraničí. Měl jsem to štěstí, že jsem jej v plné síle zažil na mnoha zahraničních konferencích (v Berlíně, Amsterdamu či v Římě), nejvíce ale vzpomínám na náš společný pobyt v Moskvě, kde se pro mne v „podmoskevských večerech“ a při prolézání zákoutí Kremlu, stal z „respektovaného pana profesora“ kolegou a posléze kamarádem „Pepíkem“, stále ale přístupným debatovat o historii dávné i současné. Do Uherského Brodu ale jezdil nadále pravidelně a jako člen vědecké rady muzea vždy nabádal k rozvíjení vědecké tradice a úrovně této instituce. Budu mu (stejně jako dalšímu brněnskému profesorovi Mezníkovi) vždy vděčný i za to, že mi koncem devadesátých let pomohl při profesorském řízení na Filosofické fakultě Masarykovy univerzity. Se západními Čechami jej kromě kontaktu s mojí maličkostí spojoval zájem o husitského arcibiskupa Jana z Rokycan. Podílel se zásadním přínosem i na úspěchu konference Okresního muzea dr. Bohuslava Horáka v roce 1997 k počtě tohoto rokycanského rodáka. Příznačné je, že jeho „rehabilitující“ pohled na Rokycanu jako na muže rozumného kompromisu souvisel s Válkovými sympatiemi k tolerantnímu, jeho slovy „nadkonfesijnímu křesťanství“. Proto k jeho dějinným oblíbeným patřili Karel Starší ze Zerotína stejně jako Komenský.

Jan Kumpera

Seznam autorů

Mgr. Martin Aschenbrenner

Gymnázium Česká Lípa;
aschenbrennerm@gym-cl.cz

dr. hab. Bogusław Czechowicz

Instytut Historii Uniwersytetu Opolskiego;
b_czechowicz@wp.pl

ao. Univ.-Prof. Dr. Lothar Höbelt

Institut für Geschichte, Universität Wien
lothar.hoebelt@univie.ac.at

Doc. PhDr. Jan Kilián, Ph.D.

Katedra historie FPE ZČU v Plzni;
jankilian@email.cz

Prof. PhDr. Jan Kumpera, CSc.

Katedra historie FPE ZČU v Plzni;
jkumpera@seznam.cz

Doc. PaedDr. Naděžda Morávková, Ph.D.

Katedra historie FPE ZČU v Plzni;
moravkov@khi.zcu.cz

PhDr. Karel Řeháček

Státní oblastní archiv v Plzni;
rehacek@soaplzen.cz

Michal Vokurka

Student FF UK v Praze;
misa.vokurka@seznam.cz

PaedDr. Ladislav Voldřich

Krajské centrum vzdělávání a jazyková škola Plzeň;
voldrich@kcvjs.cz

Pokyny pro autory

Redakce časopisu *Bohemiae Occidentalis Historica* přijímá výhradně původní práce z oboru historie, případně příbuzných disciplín, a to v českém a slovenském jazyce, stejně jako ve dvou světových jazycích, v angličtině a němčině. Příspěvky mohou pocházet od jednoho i více autorů, za předpokladu, že dosud nebyly v identické či téměř identické podobě publikovány již jinde. Výjimkou mohou za určitých předpokladů a v závislosti na rozhodnutí redakce být jen jazykové variace již publikovaných statí. Každý příspěvek bude anonymně předložen jednomu recenzentovi z jiného pracoviště, než je autor, přičemž recenzent vyplní redakci vyhotovený formulář a příspěvek doporučí k otištění, doporučí k otištění po úpravách, nedoporučí.

1) Doručení příspěvků

Nabízené příspěvky mohou autoři zasílat na CD poštou na adresu: Katedra historie FPE ZČU v Plzni, Veleslavínova 42, Plzeň, 301 00 nebo mailem na kilian@khi.zcu.cz.

2) Rozsah příspěvků

Minimální rozsah příspěvků není stanoven, jeho délka však bude rozhodující při zařazení buď mezi studie nebo mezi drobnosti. Maximální rozsah studií by neměl překročit 35 normostran – vytvořených ve Wordu písmem Times New Roman o velikosti 14 a s řádkováním 1,5. Tučně zvýrazněny či jinou velikostí odlišeny nechť jsou jen nadpisy.

3) Požadované součásti příspěvků

Každý příspěvek by měl kromě jména autora, adresy jeho pracoviště a kontaktu na něj obsahovat také stručný abstrakt o dvou až třech větách (ideálně v angličtině; není podmínkou), seznam klíčových slov (min. 4, max. 10) a shrnutí/resumé v anglickém jazyce nebo v jazyce příspěvku (1–2 normostrany).

4) Další součásti příspěvků

Případné obrazové ilustrace zasílejte výhradně ve formátu JPG, a to stejným způsobem jako příspěvky samotné (CD, mail – viz výše). Maximální počet přijímaných snímků k jednomu článku je 8 a podmínkou je, že autor je současně vlastníkem práv k jejich otištění. Snímky musejí mít odpovídající tiskovou kvalitu (alespoň 300 dpi) a být dostatečně popsány (název vyobrazení, zdroj, autor snímku, rok jeho pořízení). Tabulky a grafy vytvářejte výhradně v programech WORD a EXCEL.

5) Poznámkový aparát

Poznámkový aparát vytvářejte výlučně jako poznámky pod čarou, ve velikosti (Times New Roman) 10. Studie bez odpovídajících odkazů na prameny a literaturu přijímány nejsou.

6) Formální úpravy textu

Text ani poznámky pod čarou nijak neformátujte (!) a v žádném případě nikde neměňte fonty písma. První odstavec za nadpisem (-y) neodsazujte, ostatní ano. U citací zdrojů odlište citovaný text kurzívou a uvozovkami na počátku i na konci, uvozovky použijte případně i u dalších výrazů, které si to v jazykovém kontextu zaslouhují. Důsledně odlišujte spojovníky a pomlčky, z nichž první jsou kratší (-), bez mezer a užívají se ke spojení slov, zatímco druhé jsou delší (–) a užívají se zvláště u letopočtů.

7) Citace

a) Monografie dle vzoru: Tomáš PARMA, *František kardinál Ditrichštejn a jeho vztahy k římské kurii. Prostředky a metody politické komunikace ve službách moravské církve*, Brno 2011, s. 55. V případě, že má titul i podtitul, bude i tento kurzívou. U opakované citace: T. PARMA, *František kardinál Ditrichštejn*, s. 77. Název titulu by měl být zkrácen po první smysluplné podstatné jméno. V případě, že se jedná o monografii sestavenou redaktorem (redaktory), je nutno za jméno (-a) před citací titulu uvést: (red.)

b) Kolektivní monografie dle vzorů: Josef PETRÁŇ a kol. (jsou-li autoři více než čtyři) nebo Jaroslav ČECHURA – Zdeněk HOJDA – Martina NOVOZÁMSKÁ (jsou-li autoři dva nebo tři).

c) Článek v periodiku dle vzoru: Martin BAKEŠ, *Mimořádná diplomatická mise Adolfa Vratislava ze Šternberka. Švédské království v polovině 70. let 17. století očima císařského vyslance*, *Folia Historica Bohemica* 29, č. 1, 2014, s. 31–62. U opakované citace: M. BAKEŠ, *Mimořádná diplomatická mise*, s. 43. Opakuje-li se v textu, resp. v poznámkách pod čarou, titul periodika, je záhodno jej zkrátit a při prvním výskytu na zkratku upozornit: *Folia Historica Bohemica* (dále jen FHB).

d) Článek ve sborníku nebo kapitola v knize dle vzoru: Tomáš JIRÁNEK, *Svědectví českých důstojníků o poměrech v armádě habsburské monarchie z 2. poloviny 19. století*, in: Vítězslav Prchal a kol., *Mezi Martem a Memorií. Prameny osobní povahy k vojenským dějinám 16. – 19. století*, Pardubice, 2011, s. 117–132. Při opakované citaci: T. JIRÁNEK, *Svědectví*, s. 118.

e) Edice pramenů dle vzoru: Jiří MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova. Paměti*, Praha 1996, s. 100. Při opakované citaci: J. MIKULEC (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova*, s. 122.

f) Nепublikované prameny je nutno určit v této posloupnosti: Název archivu, název fondu, (inventární číslo), (signatura), (karton/číslo knihy), fol./pag./s. – (datace zdroje, případně další bližší určení, např. v případě korespondence místo sepsání, adresát a příjemce). Lze použít běžné zkratky, v případě prvního výskytu je nutno je rozepsat, např. : Archiv hl. m. Prahy (dále jen AHMP). U nezpracovaných archivních položek bude uvedeno: Název archivu, název fondu, nezpracováno. V případě, že se jedná o rukopis: 1. Místo uložení, signatura – (autor), název (zvláště u starých rukopisů); nebo 2. Autor, název, místo uložení (zvláště u novodobých rukopisů a nepublikovaných strojopisů).

g) Opakování stejných zdrojů v následných odkazech v poznámkách pod čarou: v případě autora následuje „Týž“, v případě dokumentu „T(t)amtéž“.

